

3.0K-2
2600

ПРОЛЕТАРЫ! ВОІХ ПРАЇЦ, ЕДНАЙЦЕЛІ!

БОЛЬШЭВІК

БЕЛАРУСІ

№ 10

№ 10

02.05
18502

МІНСК

Выдавецтва ЦК КП(б)Б „ЗВЯЗДА“

1939

25 05

БОЛЬШЭВІК БЕЛАРУСІ

ТЭАРЭТЫЧНЫ І ПАЛІТЫЧНЫ
ЖУРНАЛ ЦК КП(б)Б

ГОДА ВЪДААНІЯ XIII

№ 10 — Кастрычнік 1939 г.

З М Е С Т

	Стар.
Народнае Сабрание Заходняй Беларусі—таварышу Сталіну	2
Народнае Сабрание Заходняй Беларусі—тав. В. М. Молатаву	4
Народнае Сабрание Заходняй Беларусі—тав. Н. Е. Варашылаву	5
Дэкларацыя Народнага Сабрання Заходняй Беларусі аб дзяржаўнай уладзе	6
Дэкларацыя Народнага Сабрання Заходняй Беларусі аб уваходжанні Заходняй Беларусі ў састаў Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі	8
Дэкларацыя Народнага Сабрання Заходняй Беларусі аб канфіскацыі памешчыцкіх зямель	9
Дэкларацыя Народнага Сабрання Заходняй Беларусі аб нацыяналізацыі банкаў і буйнай прамысловасці	10
Законы аб уключэнні Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі ў састаў Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік	11
Аб'знешняй палітыцы Савецкага Саюза (даклад Старшыні Савета Народных Камісараў і Народнага Камісара Замежных Спраў тав. В. М. Молатава на пасяджэнні Вярхоўнага Савета Саюза ССР 31 кастрычніка 1939 года)	13
XXII гадавіна Кастрычніцкай рэвалюцыі (даклад тав. В. М. Молатава на ўрачыстым пасяджэнні Маскоўскага Савета 6 лістапада 1939 года)	25
Перадавы —Вялікае свята савецкага народа	37
Пад вялікім сцягам Леніна—Сталіна	47
І. Чорны —Прамысловасць і сельская гаспадарка БССР і XXII гадавіна вялікай кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі	52
А. Хаін-Юмскі —Чаму распалася польская дзяржава	61
А. Власаў —Вызваленая зямля	71
Н. Стэрнін —Выбары ў мясцовыя саветы дэпутатаў працоўных	73
Кансультацыі.	
І. Маневіч —Большэвікі Палескай арганізацыі ў Кастрычніцкія дні 1917 года	81
І. Сазонаў —75-годдзе асвавання Першага Інтэрнацыянала (гістарычны даведка)	89
Г. Махніён —Вялікі рэвалюцыйнер-дэмакрат (да 50-годдзя з дня смерці Н. Г. Чарняўскага)	94

Адрас рэдакцыі:
Мінск, вул. Карла Маркса.
Памешканне Цэнтруму пры ЦК КП(б)Б,
пакрой 13.

Тэлефоны рэдакцыі: н. н. рэдактара—замутата
20.110, 20.111; агульны—24.827.

20581
18502

Народнае Сабранне Заходняй Беларусі таварышу СТАЛІНУ

У дні вялікага таржаства разняволення народаў Заходняй Беларусі мы, дэпутаты Народнага Сабрання, ад імені ўсіх працоўных Заходняй Беларусі шлем Вам, наш родны, бясконца любімы таварыш Сталін, наша палкае прывітанне!

Дарагі Іосіф Вісарыёнавіч! Мы бязмежна ўдзячны Вам і ўсяму вялікаму народу краіны Саветаў за аказаную нам дапамогу.

Ніколі народ Заходняй Беларусі не забудзе аб тых гістарычных днях, калі створаная і натхнёная Вамі, таварыш Сталін, магутная Рабоча-Сялянская Чырвоная Армія назаўсёды вызваліла гарады і сёлы Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны ад іга польскіх памешчыкаў і капіталістаў.

Доўгі час стагнаў наш край пад гнётам польскіх паноў. Кучка грабежнікаў—памешчыкаў і капіталістаў—бязлітасна грабіла працоўныя масы, распальвала нацыянальную варожасць.

Зямельны голад, беспрацоўе, абнішчанне мас, бяспраўе і нацыянальнае прыгнечанне, забітасць і хваробы—такі быў лёс працоўных мас Заходняй Беларусі пры панаванні польскіх капіталістаў і памешчыкаў.

Мы пакутвалі доўгія годы, але мы былі заўсёды ўпэўнены, што вялікі Сталін і ўвесь 170-мільённы савецкі народ не забудуць нас, і што скоро настане час, калі і мы, народы Заходняй Беларусі, заживем шчасліва і радасна ў дружнай сям'і ўсіх народаў вялікага і магутнага Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік.

Толькі Вашы бацькоўскія клопаты, родны наш таварыш Сталін, выратавалі народ Заходняй Беларусі ад дзікага самавольства і забяспечылі нам шлях вызвалення ад нішчаты і разарэння. Ніколі гарады і сёлы Заходняй Беларусі не жылі такім яркім, поўнакроўным жыццём, як у гэтыя ўрачыстыя дні.

Сэрца вызваленага народа Заходняй Беларусі поўна бязмежнай любові і адданасці Вам, наш родны бацька і настаўнік.

Выражаючы волю ўсіх працоўных, усяго вызваленага народа Заходняй Беларусі, мы, дэпутаты Народнага Сабрання, з найвялікшай радасцю і аднадушна галасавалі за Савецкую ўладу, за ўваходжанне ў Саюз Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік.

Прымаючы гэтыя рашэнні, мы зыходзілі з непахіснага пераканання, што толькі Савецкая ўлада, толькі непарыўнае адзінства з вялікай сям'ёй народаў Савецкага Саюза забяспечаць нам радаснае і шчаслівае жыццё.

Пад яркім сонцам Сталінскай Канстытуцыі працоўныя Заходняй Беларусі заживуць новым, свабодным і шчаслівым жыццём.

Пад вялікім сцягам партыі Леніна—Сталіна мы разам з народамі Савецкай Краіны пойдзем да ззяючых вяршынь камунізма.

Няхай жыве сталінскае сузор'е брацкіх Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік!

Няхай жыве вялікая дружба народаў!

Няхай жыве наша вызваліцельніца—непераможная Рабоча-Сялянская Чырвоная Армія!

Няхай жыве вялікі правадыр, друг і настаўнік працоўных усяго свету родны Сталін!

Народнае Сабранне Заходняй Беларусі таварышу В. М. МОЛАТАВУ

У гістарычныя дні работы Народнага (Нацыянальнага) Сабрання мы, выбраннікі народа, шлем Вам, саратніку вялікага Сталіна, наша гарачае прывітанне.

Доўгія годы марнеў народ Заходняй Беларусі пад ярмом польскіх паноў, ператварыўшых нашу краіну ў калонію польскай дзяржавы. Капіталісты і памешчыкі, ксяндзы і чыноўнікі грабілі наш багаты край, высмоктвалі апошнія сокі з працоўнага народа, агнём і мечам знішчаючы малейшае праяўленне пратэсту.

Але горды, свабодалюбівы беларускі народ ніколі не схіляў сваю галаву перад прыгнятальнікамі. Ён, падобна Праметэю, скаваны ланцугамі, ірваўся ўперад, да перамогі, да шчасця. Накіроўваючы свой погляд на Усход, ён з надзеяй чакаў дня, калі і над яго зямлёй заззяе яркае сонца краіны Саветаў.

Гэты дзень прышоў, і мы яго ніколі не забудзем. Мы не забудзем дапамогі, аказанай нам Савецкай краінай, краінай, якая нясе шчасце і прагрэс чалавецтву. Вечна, ад пакалення да пакалення, будзе пераходзіць гарачая ўдзячнасць вялікаму Савецкаму народу, яго гераічнай Чырвонай Арміі, яго правадырам.

З дапамогаю Савецкага Саюза наш народ вызваліўся ад сваіх прыгнятальнікаў і пачаў будаваць новае жыццё. Сяляне атрымалі зямлю, рабочыя атрымалі магчымасць свабодна працаваць, тысячы людзей ужо атрымалі работу.

З дапамогай вялікай Савецкай краіны мы вышлі на шырокую дарогу, якая вядзе ў свет, дзе няма нацыянальнай розні, дзе не пануе звярыны закон капіталізма: «Чалавек чалавеку воўк», дзе пануюць узаемае давер'е і дружба народаў, дружба ўсіх працоўных.

Вось чаму, выбіраючы нас, народ Заходняй Беларусі даў нам наказ галасаваць за Савецкую ўладу, за далучэнне Заходняй Беларусі да Вялікага Савецкага Саюза.

Мы памяталі наказы нашых выбаршчыкаў і аднадушна вырашылі ўсе стаячыя перад намі пытанні так, каб выканаць мары і жаданні нашага народа.

Няхай жыве Вялікі і магутны Савецкі Саюз!

Няхай жыве Савецкая ўлада—ўлада працоўнага народа!

Няхай жыве Рабоча-Сялянскі Савецкі Ўрад і яго глава—Вячаслаў Міхайлавіч Молатаў!

Жадаем Вам, дарагі Вячаслаў Міхайлавіч, яшчэ доўгіх год жыцця і барацьбы на карысць народа, на карысць чалавецтва.

Няхай жыве вялікі правадыр і друг працоўных усяго свету—Іосіф Вісарыёнавіч Сталін.

Народнае Сабранне Заходняй Беларусі таварышу К. Е. ВАРАШЫЛАЎ

Дарагі Клімент Ефрэмавіч!

У гэтыя ўрачыстыя дні, калі Народнае Сабранне воляй вызваленага народа Заходняй Беларусі вырашае гістарычныя справы, мы ад імені вызваленага народа Заходняй Беларусі шлем Вам і ў Вашай асобе ўсёй магутнай Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі, якая вызваліла нашу зямлю ад праклятага ярма польскіх памешчыкаў і капіталістаў, словы прывітання, любові і ўдзячнасці.

Дваццаць год мы не бачылі яснага дня. Мы жылі пад страхам паліцэйскага бізуна і сваявольства, плакалі горкімі слязьмі старыкі, жанчыны і дзеці. Мы не мелі права на жыццё. Лепшыя людзі, якія змагаліся за народ, гнаіліся ў турмах і канцлагерах.

Армія, пасланая вялікім Савецкім Народам, назаўсёды прагнала з нашай зямлі польскіх генералаў і памешчыкаў. Яна прынесла нам вызваленне. Наш народ навочна пераканаўся ў сіле і непераможнасці гэтай арміі.

Радасныя і шчаслівыя, з неперадаваемым захапленнем сустракалі мы сваіх братоў—чырвонаармейцаў.

З іменем вялікага Сталіна выконвалі чырвоныя палкі пад Вашым, Клімент Ефрэмавіч, вадзіцельствам сваю гістарычную вызваленчую місію.

З іменем Сталіна на вуснах і ў сэрцах сустракалі сваіх вызваліцеляў народы Заходняй Беларусі.

Вось чаму над вызваленымі абшарамі Заходняй Беларусі, як сцяг, як сімвал свабоды, нясецца з края ў край:

«Няхай жыве наш родны Сталін! Няхай жыве першы маршал арміі соцьялізма—таварыш Варашылаў!»

Чырвоная Армія, якая самааддана выканала наказ савецкага народа, паказала, што яна не толькі ўмее біць ворагаў, але ўмее і будаваць новае жыццё.

Зараз, калі ў вызваленай краіне ідзе бурная творчая работа, кожны баец Чырвонай Арміі з'яўляецца актыўным удзельнікам гэтага творчага працэса. Ён—палкі агітатар, носьбіт сталінскай праўды, высокай культуры, стваральнік новага жыцця.

Пройдуць годы, але вечна ў памяці народаў Заходняй Беларусі будуць жыць незабыўныя верасеньскія дні 1939 года, дні пазбаўлення ад праклятага панскага іга, дні доўгачаканай сустрэчы з гераічнай Чырвонай Арміяй, сталінскай арміяй-вызваліцельніцай, як па праву называюць яе працоўныя Заходняй Беларусі.

Дарагі Клімент Ефрэмавіч! Прыміце ад нас нашу прызначальнасць і вялікае дзякуй.

Няхай жыве Чырвоная Армія і яе правадыр таварыш Варашылаў!

Няхай жыве натхніцель вялікіх перамог, тварэц чалавечага шчасця наш родны і любімы Іосіф Вісарыёнавіч Сталін!

Д Э К Л А Р А Ц Ы Я

Народнага Сабрання Заходняй Беларусі

аб дзяржаўнай уладзе

Прынята аднагалосна на пасяджэнні 29 кастрычніка 1939 года

На працягу многіх год народы Заходняй Беларусі аграбляліся польскімі памешчыкамі і капіталістамі. Нацыянальнае прыгнечанне, даведзенае да крайніх прэдзелаў, беспрацоўе, голад і галеча былі адзіным удзелам працоўных горада і вёскі.

Польская дзяржава была турмой народаў. Урад праводзіў гнусную палітыку гвалтоўнага апалачвання. Беларусы, украінцы і іншыя народы не польскай нацыянальнасці былі пазбаўлены права на развіццё сваёй культуры і нават на родную мову. Нацыянальныя беларускія, украінскія і яўрэйскія школы былі разгромлены.

Такія былі парадкі і ўмовы жыцця працоўных Заходняй Беларусі ў былой польскай дзяржаве.

Народы вялікага Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік працягнулі нам руку брацкай дапамогі і назаўсёды вызвалілі працоўных Заходняй Беларусі з-пад ярма палітычнага, соцыяльнага і нацыянальнага гнёту. Упершыню народы Заходняй Беларусі атрымалі права распарадзіцца сваім лёсам.

Беларускае Народнае (Нацыянальнае) Сабранне, як адзіны і поўнапраўны выразіцель волі народаў Заходняй Беларусі, заклікана рашыць пытанне аб характары ствараемай на тэрыторыі Заходняй Беларусі дзяржаўнай улады.

Вырашаючы пытанне аб характары ствараемай улады, мы звяртаемся к прыкладу вялікага Савецкага Саюза. У гадзіну цяжкіх выпрабаванняў для жыцця нашага народа толькі ў асобе Савецкай улады мы знайшлі свайго вызваліцеля, свайго магутнага і вернага абаронцу. Вялікі гістарычны вопыт народаў Савецкага Саюза вучыць нас таму, што толькі Савецкая ўлада—гэта сапраўды народная ўлада, дзе краінай кіруе сам народ без памешчыкаў і капіталістаў.

У Саюзе Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік назаўсёды знішчана наёмнае рабства, знішчана эксплуатацыя чалавека чалавекам. За кожным працоўным забяспечана права на працу, права на адпачы-

нак, права на матэрыяльнае забеспячэнне ў старасці, права на асвету. Клопат аб чалавеку з'яўляецца кіруючы пачаткам усяго жыцця.

Усе працоўныя краіны Советаў, незалежна ад іх расавай і нацыянальнай прыналежнасці, вераспаўдання, адукацыі, аседласці, сацыяльнага і маемаснага становішча, маюць права выбіраць і быць выбранымі ва ўсе органы дзяржаўнай улады. Жанчыны карыстаюцца выбарчымі правамі нароўні з мужчынамі. У кіраванні дзяржавай прымаюць удзел найшырэйшыя народныя масы.

У Саюзе ССР знішчаны назаўсёды нацыянальны гнёт і няроўнасць. Усе народы Савецкага Саюза складаюць адзіную дружнюю сям'ю. Толькі ў Савецкім Саюзе з нябачанай сілай расквітнела культура ўсіх народаў. Савецкі Саюз не ведае больш адсталых нацыянальнасцей.

Прыклад Савецкага Саюза і горкі вопыт нашага жыцця ў панскай Польшчы пераконваюць нас у тым, што толькі Савецкая ўлада можа пазбавіць народы Заходняй Беларусі ад эксплуатацыі, нястачы, голаду і бяспраўя. Толькі Савецкая ўлада забяспечыць нам палітычнае, гаспадарчае і культурнае працвітанне, забяспечыць свабоду нацыянальнага развіцця ўсіх народаў Заходняй Беларусі.

Беларускае Народнае Сабранне, выражаючы непахісную волю і жаданне народаў Заходняй Беларусі, правазглашае на ўсёй тэрыторыі Заходняй Беларусі ўстанаўленне Савецкай улады. Ад гэтага часу ўся ўлада на тэрыторыі Заходняй Беларусі належыць працоўным горада і вёскі ў асобе Советаў дэпутатаў працоўных.

Беларускае Народнае Сабранне цвёрда ўпэўнена ў тым, што ўсё насельніцтва Заходняй Беларусі згуртуецца вакол Советаў дэпутатаў працоўных для поўнай перамогі новага ладу, для забеспячэння росквіту гаспадаркі, культуры і добрабыту народаў Заходняй Беларусі.

Няхай жыве Савецкая ўлада!

Няхай жывуць Саветы дэпутатаў працоўных!

Няхай жыве Саюз ССР—соцыялістычная бацькаўшчына рабочых і сялян!

Д Э К Л А Р А Ц Ы Я

Народнага Сабрання Заходняй Беларусі аб уваходжанні Заходняй Беларусі ў састаў Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі

Прынята аднагалосна на пасяджэнні 29 кастрычніка 1939 года

У цяжкую гадзіну, пагражаўшую разарэннем і знішчэннем нашаму народу, вялікі Совецкі Саюз узяў пад сваю абарону жыццё і маемасць насельніцтва Заходняй Беларусі.

З дапамогаю непераможнай Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі народы Заходняй Беларусі вызваліліся ад панавання памешчыкаў і капіталістаў. Назаўсёды мінулі чорныя годы знявагі беларускага народа пад ігам польскіх паноў, папіраўшых элементарныя правы і нацыянальнае дастоінства беларускага народа.

Працоўныя Заходняй Беларусі заўсёды лічылі сябе звязанымі неразрыўнымі, кроўнымі узаімі з сваімі братамі, пабудаваўшымі Совецкую Соцыялістычную Беларусь.

Працоўныя Заходняй Беларусі рашуча патрабуюць аб'яднання дагэтуль расчлененых двух частак адзінага беларускага народа, адзінай беларускай зямлі.

Лічачы волю беларускага народа вышэйшым законам, Беларускае Народнае Сабранне пастанаўляе:

прасіць Вярхоўны Совет Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік і Вярхоўны Совет Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі прыняць Заходнюю Беларусь у састаў Совецкага Саюза і Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі, аб'яднаць беларускі народ у адзіную дзяржаву і пакласці тым самым канец раз'яднанню беларускага народа.

Толькі ў саставе Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі народ Заходняй Беларусі здолее залячыць глыбокія раны, нанесеныя яму доўгімі годамі зняволення, і з дапамогаю вялікага Совецкага Саюза падняць і пераўтварыць гаспадарку, развіць сваю народную культуру, дастойную свабоднага народа, і забяспечыць росквіт добрабыту ўсіх працоўных Заходняй Беларусі.

Няхай жыве Беларуская Совецкая Соцыялістычная Рэспубліка!

Няхай жыве наша магутная Радзіма—вялікі Саюз Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік!

Д Э К Л А Р А Ц Ы Я

Народнага Сабрання Заходняй Беларусі аб канфіскацыі памешчыцкіх зямель

Прынята аднагалосна на пасяджэнні 30 кастрычніка 1939 года

Працоўныя Заходняй Беларусі пры дапамозе вялікага Совецкага народа дабіліся свайго вызвалення і назаўсёды пазбавіліся ад панавання памешчыкаў і капіталістаў. Створаныя на іншыя тэрыторыі сялян — беднякоў, сярэднякоў сялянскія камітэты ўзначалілі барацьбу сялян за захват памешчыцкіх зямель, зямель манастыроў і буйных дзяржаўных чыноўнікаў і перадачу іх у карыстанне працоўных сялян.

Знішчэнне памешчыцкага землеўладання і ліквідацыя на гэтай аснове беззямелья і малазямелья найшырэйшых мас сялянства азначае, што сялянскаму голаду і жабрацтву, гэтым пастаянным спадарожнікам палітычнага і эканамічнага панавання памешчыкаў і капіталістаў, пакладзен канец.

Беларускае Народнае Сабранне, кіруючыся кроўнымі інтарэсамі працоўных сялян і выражаючы волю ўсіх працоўных мас, абвешчае на тэрыторыі Заходняй Беларусі канфіскацыю без усякага выкупу памешчыцкіх зямель, зямель манастыроў, зямель буйных дзяржаўных чыноўнікаў з усім іх жывым і мёртвым інвентаром і прысядзібнымі пабудовамі.

Ад гэтага часу ўся зямля Заходняй Беларусі з яе нетрамі, а таксама лясы і воды аб'яўляюцца агульнанародным здабыткам, г. зн. дзяржаўнай уласнасцю.

Беларускае Народнае Сабранне зацвярджае праведзенае сялянскімі камітэтамі адабранне памешчыцкіх зямель і перадачу іх у карыстанне працоўных сялян.

Беларускае Народнае Сабранне заклікае працоўнае сялянства да найстражэйшай аховы былых памешчыцкіх маёнткаў, пабудоў, інвентара і лясоў, якія з'яўляюцца цяпер уласнасцю народа, ад панесення і раскраванняў.

Памешчыцкай зямлёй і маемасцю могуць распараджацца толькі сялянскія камітэты.

Зямлёй павінен карыстацца толькі той, хто працуе на ёй, хто сам апрацоўвае зямлю.

Няхай жыве працоўны народ Заходняй Беларусі, адзіны законны гаспадар усёй зямлі!

Няхай жыве саюз рабочых і сялян!

Д Э К Л А Р А Ц Ы Я

Народнага Сабрання Заходняй Беларусі аб нацыяналізацыі банкаў і буйнай прамысловасці

Прынята аднагалосна на пасяджэнні 30 кастрычніка 1939 года

Вызвалены ад улады памешчыкаў і капіталістаў народ Заходняй Беларусі на сваіх митынгх і сходах паставіў пытанне аб неабходнасці нацыяналізацыі банкаў і буйных прадпрыемстваў.

Банкі ў руках польскіх магнатаў, памешчыкаў і капіталістаў служылі для таго, каб умацоўваць панаванне эксплуатагараў, даваць ім нажывацца за кошт працы рабочых і сялян. Яны дапамагалі перакачваць народныя сродкі ў кішэні капіталістаў, памешчыкаў і спекулянтаў. Фабрыкліты і заводчыкі бесчалавечна эксплуатавалі рабочых, разаралі рамеснікаў, выкачвалі за бясцэнна сыравіну ў сялян Заходняй Беларусі. Нажываючы велізарныя багачці, фабрыканты і заводчыкі трымалі ў кабале і жабрацтве рабочы клас. Беспрацоўе і звязаныя з ім незабяспечанасць і няўпэўненасць у заўтрашнім дні з'яўляліся пастаянным лёсам рабочых Заходняй Беларусі.

У мэтах знішчэння эксплуатацыі чалавека чалавекам і пазбаўлення паразітаў—фабрыкантаў, заводчыкаў і банкіраў—іх улады над працоўным народам, Беларускае Народнае Сабранне абвешчае нацыяналізацыю банкаў і буйнай прамысловасці на тэрыторыі Заходняй Беларусі.

Ад гэтага часу банкі з іх каштоўнасцямі, усе буйныя прамысловыя прадпрыемствы, руднікі і чыгункі аб'яўляюцца ўсенародным здабыткам, г. зн. дзяржаўнай уласнасцю.

Ад гэтага часу працоўныя Заходняй Беларусі атрымліваюць у свае рукі магутны сродак свайго эканамічнага вызвалення банкі і буйную прамысловасць. Тым самым створаны ўмовы для ўздыму народнай гаспадаркі, які будзе забяспечан свабоднай працай рабочых, што становяцца цяпер гаспадарамі фабрык і заводаў.

Беларускае Народнае Сабранне заклікае ўсіх рабочых і служачых да рэвалюцыйнай дысцыпліны і самаадданай працы ў інтарэсах канчатковай перамогі новага ладу.

ЗАКОН

аб уключэнні Заходняй Украіны ў састаў Саюза Совецкіх
Соцыялістычных Рэспублік са з'яднаннем яе з Украінскай
Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікай

Вярхоўны Совет Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік, заслухаўшы заяву Поўнамоцнай Камісіі Народнага Сабрання Заходняй Украіны, пастанаўляе:

1. Задаволіць просьбу Народнага Сабрання Заходняй Украіны і ўключыць Заходнюю Украіну ў састаў Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік са з'яднаннем яе з Украінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікай.

2. Даручыць Прэзідыуму Вярхоўнага Совета назначыць дзесяць выбараў дэпутатаў у Вярхоўны Совет СССР ад Заходняй Украіны.

3. Прапанаваць Вярхоўнаму Совету Украінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі прыняць Заходнюю Украіну ў састаў Украінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі.

4. Пасіць Вярхоўны Совет Украінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі прадставіць на разгляд Вярхоўнага Совета СССР праект разгранічэння раёнаў і абласцей паміж Украінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікай і Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікай.

*Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Совета
СССР М. КАЛІНІН.*

*Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Совета
СССР. А. ГОРКІН.*

Масква, Крэмль.
1 лістапада 1939 г

ЗАКОН

аб уключэнні Заходняй Беларусі ў састаў Саюза Савецкіх
Соцыялістычных Рэспублік са з'яднаннем яе з Беларускай
Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікай

Вярхоўны Совет Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік, заслухаўшы заяву Поўнамоцнай Камісіі Народнага Сабрання Заходняй Беларусі, пастанаўляе:

1. Задаволіць просьбу Народнага Сабрання Заходняй Беларусі і ўключыць Заходнюю Беларусь у састаў Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік са з'яднаннем яе з Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікай.

2. Даручыць Прэзідыуму Вярхоўнага Совета назначыць дзень выбараў дэпутатаў у Вярхоўны Совет СССР ад Заходняй Беларусі.

3. Прапанаваць Вярхоўнаму Совету Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі прыняць Заходнюю Беларусь у састаў Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі.

4. Прасіць Вярхоўны Совет Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі прадставіць на разгляд Вярхоўнага Совета СССР праект разгранічэння раёнаў і абласцей паміж Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікай і Украінскай Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікай.

*Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Совета
СССР. М. КАЛІНІН.*

*Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Совета
СССР А. ГОРКІН.*

Масква, Крэмль.
2 лістапада 1939 г.

Аб знешняй палітыцы Совецкага Саюза

Даклад Старшыні Совета Народных Камісараў і Народнага Камісара Замежных Спраў тав. В. М. МОЛАТАВА на пасяджэнні Вярхоўнага Совета Саюза ССР 31 кастрычніка 1939 г.

Таварышы дэпутаты!

За апошнія два месяцы ў міжнароднай абстаноўцы адбыліся важныя змяненні. Гэта адносіцца, перш за ўсё, да становішча ў Еўропе, але таксама і да краін, якія знаходзяцца далёка за прэдзеламі Еўропы. У сувязі з гэтым трэба ўказаць на тры асноўныя акалічнасці, якія маюць рашаючае значэнне.

Па-першае, трэба ўказаць на змяненні, якія адбыліся ў адносінах паміж Совецкім Саюзам і Германіяй. З часу заключэння 23 жніўня совецка-германскага дагавора аб ненападзе быў пакладзены канец ненармальным адносінам, існаваўшым на працягу рады год паміж Совецкім Саюзам і Германіяй. На змену варожасці, усяляк падаграваўшайся з боку некаторых еўрапейскіх дзяржаў, прыйшло збліжэнне і ўстанаўленне дружэственных адносін паміж СССР і Германіяй. Далейшае паляпшэнне гэтых новых, добрых адносін знайшло сваё выражэнне ў германа-савецкім дагаворы аб дружбе і граціцы паміж СССР і Германіяй, падпісаным 28 верасня ў Маскве. Круты паварот, які адбыўся ў адносінах паміж Совецкім Саюзам і Германіяй, паміж двума самымі буйнымі дзяржавамі Еўропы, не мог не сказацца на ўсім міжнародным становішчы. Пры гэтым падлет цалкам панвердзілі тую ацэнку палітычнага значэння совецка-германскага збліжэння, якая была дана на мінулай Сесіі Вярхоўнага Совета.

Па-другое, трэба ўказаць на такі факт, як ваенны разгром Польшчы і распад Польскай дзяржавы. Правяччыя кругі Польшчы не маючыся «моцнасцю» сваёй дзяржавы і «нагутнасцю» сваёй арміі. Аднак, аказалася дастатковым кароткім удару на Польшчы з боку спачатку германскай арміі, а затым — Чырвонай Арміі, каб нічога не асталося ад гэтага ўродливага дзецішча персатэрага дагавора, янавага за кошт прыгнечання няпольскіх нацыянальнасцей. Трэцім чынам палітыка» беспрынцыпнага лавіравання і ігры паміж Германіяй і СССР аказалася несастаяцельнай і поўнасцю збанкроцілася.

Па-трэцяе, трэба прызнць, што выбухнуўшая ў Еўропе вайна ўнесла карэныя змяненні ва ўсю міжнародную абстаноўку. Гэтая вайна пачалася паміж Германіяй і Польшчай і пераключылася ў вайну паміж Германіяй з аднаго боку, Англіяй і Францыяй з другога боку. Вайна паміж Германіяй і Польшчай скончылася перамогай Германіі, з прычыны поўнага банкруцтва польскіх улад. Польшчы, як вядома, не дапамаглі ні англійскія, ні французскія гаранты. Да гэтага часу,

уласна, так і невядома, што гэта былі за «гаранты». (Агульны смех). Пачаўшаяся паміж Германіяй і англа-французскім блокам вайна знаходзіцца толькі ў сваёй першай стадыі і па-сапраўднаму яшчэ не разгарнулася. Тым не менш, зразумела, што такая вайна павінна была ўнесці карэнныя змяненні ў становішча Еўропы, ды і не толькі Еўропы.

У сувязі з гэтымі важнымі змяненнямі міжнароднай абстаноўкі, некаторыя старыя формулы, якімі мы карысталіся яшчэ нядаўна,—і да якіх многія так прывыклі—яўна ўстарэлі і цяпер непрымянімы. Трэба аддаць сабе ў гэтым адчот, каб унікнуць грубых памылак у ацэнцы склаўшагася новага палітычнага становішча ў Еўропе.

Вядома, напрыклад, што за апошнія некалькі месяцаў такія паняцці, як «агрэсія», «агрэсар» атрымалі новы канкрэтны змест, набылі новы сэнс. Не цяжка здагадацца, што цяпер мы не можам карыстацца гэтымі паняццямі ў тым-жа сэнсе, як, скажам, 3—4 месяцы таму назад. Цяпер, калі гаварыць аб вялікіх дзяржавах Еўропы, Германія знаходзіцца ў становішчы дзяржавы, якая імкнецца да хутчэйшага сканчэння вайны і да міру, а Англія і Францыя, учора яшчэ ратаваўшыя супроць агрэсіі, стаяць за працяг вайны і супроць заключэння міру. Ролі, як бачыце, мяняюцца.

Спробы англійскага і французскага ўрадаў апраўдаць гэтую сваю новую пазіцыю данымі Польшчы абавязацельствамі, зразумела, яўна несастаяцельны. Аб аднаўленні старой Польшчы, як кожнаму зразумела, не можа быць і гутаркі. Таму бессэнсоўным з'яўляецца працяг цяперашняй вайны пад сцягам аднаўлення ранейшай Польскай дзяржавы. Разумеючы гэта, урады Англіі і Францыі, аднак, не хочуць спынення вайны і аднаўлення міру, а шукаюць новага апраўдання для працягу вайны супроць Германіі.

У апошні час правячыя кругі Англіі і Францыі прабуюць паказаць сябе ў якасці барацьбітоў за дэмакратычныя правы народаў супроць гітлерызма, прычым англійскі ўрад аб'явіў, што нібы для яго мэтай вайны супроць Германіі з'яўляецца, не больш і не менш, як «знішчэнне гітлерызма». Атрымліваецца так, што англійскія, а разам з імі і французскія староннікі вайны аб'явілі супроць Германіі штосьці накшталт «ідэалагічнай вайны», напамінаючай старыя рэлігійныя войны. Сапраўды, у свой час рэлігійныя войны супроць ерэтыкаў і інаверцаў былі ў модзе. Яны, як вядома, прывялі да найцяжэйшых для народных мас вынікаў, да гаспадарчага разарэння і да культурнага адзічання народаў. Нічога іншага гэтыя войны і не маглі даць. Але гэтыя войны былі ў часы сярэднявекі. Ці не да гэтых часоў сярэднявекі, да часоў рэлігійных войнаў, забабонаў і культурнага адзічання цягнуць нас зноў пануючыя класы Англіі і Францыі? Ва ўсякім выпадку, пад «ідэалагічным» сцягам цяпер зацэяна вайна яшчэ большага маштаба і яшчэ большых небяспек для народаў Еўропы і ўсяго свету. Але такога роду вайна не мае для сябе ніякага апраўдання. Ідэалогію гітлерызма, як і ўсякую іншую ідэалагічную сістэму, можна прызнаваць або адмаўляць, гэта—справа палітычных поглядаў. Але любы чалавек зразумее, што ідэалогію нельга знішчыць сілай, нельга пакончыць з ёю вайной. Таму не толькі бессэнсоўна, але і злачынна весці такую вайну, як вайна за «знішчэнне гітлерызма», прыкрываемая фальшывым сцягам барацьбы за «дэмакратыю». На самай справе, ніяк нельга назваць барацьбой за дэмакратыю такія дзеянні, як закрыццё камуністычнай партыі ва Францыі, арышты камуністычных дэпутатаў французскага парламента або ўрэзванне

палітычных свабод у Англіі, неаслабляючы нацыянальны гнёт у Індыі і т. п.

Ці не ясна, што мэта цяперашняй вайны ў Еўропе не ў тым, аб чым гавораць у афіцыйных выступленнях для шырокага круга слухачоў ва Францыі і Англіі, г. зн. не ў барацьбе за дэмакратыю, а ў чымсьці другім, аб чым не гавораць гэтыя паны адкрыта.

Сапраўдная прычына англа-французскай вайны супроць Германіі не ў тым, што Англія і Францыя пакляліся нібы аднавіць былую Польшчу і, вядома, не ў тым, што яны рашылі нібыта ўзяць на сябе задачу барацьбы за дэмакратыю. У правячых кругоў Англіі і Францыі ёсць, зразумела, іншыя, больш сапраўдныя матывы для вайны супроць Германіі. Гэтыя матывы адносяцца не да галіны якой-небудзь ідэалогіі, а да сферы іх сугуба матэрыяльных інтарэсаў, як магутных каланіяльных дзяржаў.

Брытанская імперыя, насельніцтва якое дасягае 47 мільёнаў, уладае калоніямі з насельніцтвам у 480 мільёнаў чалавек. Каланіяльная імперыя Францыі, насельніцтва якой не перавышае 42 мільёнаў, ахватае 76 мільёнаў жыхароў ва французскіх калоніях. Уладанне гэтымі калоніямі, даючае магчымасць эксплуатаваць сотні мільёнаў людзей, з'яўляецца асновай сусветнага панавання Англіі і Францыі. Страх перад германскімі дамаганнямі на гэтыя каланіяльныя ўладанні—вось у чым падаплека цяперашняй вайны Англіі і Францыі супроць Германіі, якая сур'ёзна ўсілілася за апошні час у рэзультате развалу версальскага дагавора. Апасенні за страту сусветнага панавання дыктуюць правячым кругам Англіі і Францыі палітыку распальвання вайны супроць Германіі.

Такім чынам, імперыялістычны характар гэтай вайны відагочны для кожнага, хто хоча бачыць сапраўднае становішча спраў, хто не вакрывае вачэй на факты.

З усяго гэтага відаць, каму патрэбна гэта вайна, якая вядзецца з-за сусветнага панавання. Вядома, не рабочаму класу. Такая вайна не абяцзе рабочаму класу нічога, апроча крывавых афяр і бедстваў.

Пасля гэтага, мяркуюць самі: змяніўся ці не змяніўся за апошні перыяд змест такіх паняццяў, як «агрэсія», «агрэсар»? Не цяжка бачыць, што ўжыванне гэтых слоў у старым сэнсе,—гэта значыць, як гэта было да апошняга рашучага павароту ў палітычных адносінах паміж Савецкім Саюзам і Германіяй і да пачатку вялікай імперыялістычнай вайны ў Еўропе,—можна параджаць толькі блытаніну ў галовах і непазбежна будзе штурхаць да памылковых вывадаў. Каб гэтага не здарылася, мы не павінны дапускаць некрытычных адносін да тых старых паняццяў, якія непрымянімы ў новай міжнароднай абстаноўцы.

Так склалася міжнародная абстаноўка ў апошні перыяд.

Пяройдзем да змяненняў, якія адбыліся ў знешнім становішчы самога Савецкага Саюза. Змяненні тут адбыліся не маленькія, але, калі гаварыць аб галоўным, то нельга не прызнаць наступнага: дзякуючы насялядоўнаму правядзенню сваёй мірнай знешняй палітыкі, нам удалося значна ўзмацніць свае пазіцыі і міжнародную вагу Савецкага Саюза. (Працяглыя апладысменты).

Нашы адносіны з Германіяй, як я ўжо сказаў, палепшыліся карэнным чынам. Тут справа развівалася па лініі ўмацавання дружэстvenных адносін, развіцця практычнага супрацоўніцтва і палітычнага падтрымання Германіі ў яе імкненнях да міру.

Заклучаны паміж Савецкім Саюзам і Германіяй дагавор аб ненападзе абавязваў нас да нейтралітэта ў выпадку ўдзелу Германіі ў вайне.

Мы паслядоўна праводзілі гэтую лінію, чаму ніяк не супярэчыць уступленне нашых войск на тэрыторыю былой Польшчы, якое пачалося 17 верасня. Дастаткова напамінь, што тады-ж, 17 верасня, Совецкі Ўрад разаслаў усім дзяржавам, з якімі ён мае дыпламатычныя адносіны, спецыяльную ноту з заявай аб тым, што СССР і надалей будзе праводзіць палітыку нейтралітэта ў адносінах з імі. Як вядома, нашы войскі ўступілі на тэрыторыю Польшчы толькі пасля таго, як Польская дзяржава распалася і фактычна перастала існаваць. Аставацца нейтральнымі да такіх фактаў мы, зразумела, не маглі, бо ў рэзультатаце гэтых падзей перад намі паўсталі вострыя пытанні безапаснасці нашай дзяржавы. Да таго-ж Совецкі Ўрад не мог не лічыцца з выключным становішчам, што стварылася для брацкага насельніцтва Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі, якое ў развалішчанай Польшчы аказалася кінутым на волю лёсу.

Паследуючыя падзеі поўнасьцю пацвердзілі, што новыя савецка-германскія адносіны пабудаваны на моцнай базе ўзаемных інтарэсаў. Пасля ўступлення часцей Чырвонай Арміі на тэрыторыю былой Польскай дзяржавы узніклі сур'ёзныя пытанні разгранічэння дзяржаўных інтарэсаў СССР і Германіі. Гэтыя пытанні былі быстра ўрэгуліраваны на ўзаемнай згодзе. Германа-савецкі дагавор аб дружбе і граніцы паміж СССР і Германіяй, заключаны ў канцы верасня, замацаваў нашы адносіны з Германскай дзяржавай.

Адносіны Германіі з іншымі заходне-еўрапейскімі буржуазнымі дзяржавамі за апошнія два дзесяцігоддзі вызначаліся, перш за ўсё, імкненнем Германіі разбіць пумы версальскага дагавора, твараў якога былі Англія і Францыя пры актыўным удзеле Злучаных Штатаў Амерыкі. Гэта, у канчатковым выніку, і прывяло да цяперашняй вайны ў Еўропе.

Адносіны Савецкага Саюза з Германіяй будаваліся на іншай аснове, не маючай нічога агульнага з інтарэсамі ўвекавечання пасляваеннай версальскай сістэмы. Мы заўсёды былі той думкі, што сільная Германія з'яўляецца неабходнай умовай моцнага міру ў Еўропе. Было б смешна думаць, што Германію можна «проста вывесці са строю» і скінуць са шчотаў. Дзяржавы, пастуючыя гэтую глупую і небяспечную мару, не ўлічваюць сумнага вопыту Версале, не аддаюць сабе адчыту ва ўзросшай магутнасці Германіі і не разумеюць таго, што спроба паўтарыць Версаль пры цяперашняй міжнароднай абстаноўцы, якая ў горах адрозніваецца ад абстаноўкі 1914 года—можа скончыцца для іх крахам.

Мы няўхільна імкнуліся да паляпшэння адносін з Германіяй і ўсямерна віталі такога роду імкненні ў самой Германіі. Цяпер нашы адносіны з Германскай дзяржавай пабудаваны на базе дружэственных адносін, на гатоўнасці падтрымліваць імкненні Германіі да міру і, разам з тым, на падданні ўсім рэальным садзейнічаць развіццю савецка-германскіх гаспадарчых адносін ка ўзаемнай карысці абодвух дзяржаў. Трэба спецыяльна адзначыць, што змяненні ў палітычнай галіне, якія адбыліся ў савецка-германскіх адносінах, стварылі спрыяючыя прадпасы для развіцця савецка-германскіх гаспадарчых адносін. Апошнія гаспадарчыя перагаворы германскай дэлегацыі ў Маскве і адбываючыся ў гэтым момант перагаворы Савецкай гаспадарчай дэлегацыі ў Германіі падрыхтоўваюць цвёртую базу для развіцця тагаразбароту паміж Савецкім Саюзам і Германіяй.

Цяпер дазвольце спыніцца на падзеях, непасрэдна звязаных з уступленнем нашых войск на тэрыторыю былой Польскай дзяржавы.

Мне няма неабходнасці апісваць ход гэтых падзей. Аб усім гэтым падрабязна гаварылася ў нашым друку, і вы, таварышы дэпутаты, добра знаёмы з фактычнай стараной. Скажу толькі аб самым істотным.

Няма чаго даказваць, што ў момант поўнага распаду Польскай дзяржавы наш урад абавязан быў працягнуць руку дапамогі пражываючым на тэрыторыі Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі братам-украінцам і братам-беларусам. Ён так і паступіў. (Бурныя, працяглыя апладысменты. Дэпутаты ўстаюць і наладжваюць авацыю).

Чырвоная Армія ўступіла ў гэтыя расны пры ўсеагульным спачуванні, украінскага і беларускага насельніцтва, сустрэкаўшага нашы вонскі, як сваіх вызваліцеляў ад панскага гнёту, ад гнёту польскіх памешчыкаў і капіталістаў.

Пры баявым прасоўванні Чырвонай Арміі па гэтых раснах у нашых воінскіх часцей былі месцамі сур'ёзныя сутычкі з польскімі часцямі, а, стала быць, былі і афяры. Якія былі гэтыя афяры, відаць з наступнага. На беларускім фронце ў часнях Чырвонай Арміі, лічачы начальстваючы і радавы састаў, мы мелі забітых—246 і раненых—503, а ўсяго—749. На украінскім фронце мы мелі забітых з начальстваючага і радавога састава 491 і раненых—1359, а ўсяго—1850. Значыць, агульная колькасць афяр, панесеных Чырвонай Арміяй на тэрыторыі Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны, складае: забітых—737, раненых—1862, гэта значыць у цэлым 2599 чалавек. Што датычыць нашых баявых трафееў у Польшчы, то яны складаюць 900 з лішнім гармат, звыш 10.000 куляметаў, звыш 300 тысяч вінтовак, больш 150 мільёнаў вінтовачных патронаў, каля 1 мільёна артылерыйскіх снарадаў, да 300 самалётаў і т. д.

Перайшоўшая да СССР тэрыторыя па сваіх размерах роўна тэрыторыі вялікай еўрапейскай дзяржавы. Так, тэрыторыя Заходняй Беларусі дасягае 108 тысяч квадратных кілометраў, з насельніцтвам у 4 мільёны 800 тысяч чалавек. Тэрыторыя Заходняй Украіны складае 45 тысяч квадратных кілометраў, з насельніцтвам у 8 мільёнаў чалавек. Такім чынам перайшоўшая да нас тэрыторыя Заходняй Украіны разам з тэрыторыяй Заходняй Беларусі складае 196 тысяч квадратных кілометраў, а яе насельніцтва—каля 13 мільёнаў чалавек, з якіх украінцаў—больш 7 мільёнаў, беларусаў—больш 3 мільёнаў, палякаў—звыш 1 мільёна, яўрэяў—выш 1 мільён.

Наптычнае значэнне гэтых падзей няжка пераціліць. Усе наведанні з Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі сведчаць аб тым, што насельніцтва з неапісваемым захапленнем сустрэла сваё вызваленне ад панскага гнёту і горача вітала новую вялікую перамогу Совецкай улады. (Узрыў доўгіх апладысментаў). Прайшоўшы чарговыя дні выбары ў Народнае Собрание Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі, якія так ёнц ўчэршнюю арганізаваны на аснове ўсеагульнага, прамога і роўнага выбарчага права, з тайнай падачай галасоў, паказалі, што, па крайняй меры, 9/10 насельніцтва гэтых абласцей былі ўжо даўно падрыхтаваны для з'яднання з Совецкім Саюзам. Вядучы ўсё гэта, разам з іншымі фактамі, Народны Собрание Заходняй Беларусі сведчыць аб поўнай аднадушнасці і адзінадушчы выбраннікаў ва ўсіх палітычных пытаннях.

Пяройдзем да нашых адносін з прыбалтыйскімі краінамі. Як і дома, і тут адбыліся істотныя змяненні.

У аснове адносін Совецкага Саюза з Эстоніяй, Латвіяй і Літвой ляжаць давядныя мірныя дагаворы, заключаныя ў 1920 годзе.

На чым асноўваліся адносіны Совецкага Саюза з Фінляндыяй за ўсе гэтыя годы? Вядома, што асновай гэтых адносін з'яўляецца мірны дагавор 1920 года па тыпу нашых дагавораў з іншымі нашымі балтыйскімі суседзямі. Совецкі Саюз свім свабодным волевыяўленнем забяспечыў самастойнае і незалежнае існаванне Фінляндыі. Не можа быць сумнення, што толькі савецкі ўрад, які прызнае прышчыны свабоднага развіцця нацыянальнасцей, мог пайсці на гэты крок. Трэба сказаць, што ніякі ўрад у Расіі, апрача савецкага, не можа дапусціць існавання незалежнай Фінляндыі ля самых варот Ленінграда. Аб гэтым красамоўна гаворыць вопыт з «дэмакратычным» урадам Керэнскага. Цэрэтэлі, не гаворачы ўжо аб урадзе князя Львова—Мілюкова і, тым больш, аб царскім уrade. Няма сумнення, гэта важная акалічнасць магла-б служыць добрай прадпасылкай для паліпшэння савецка-фінскіх адносін, у якіх, як відаць, Фінляндыя не менш зацікаўлена, чым Совецкі Саюз.

Савецка-фінскія перагаворы пачаліся нядаўна, па нашай ініцыятыве. Што з'яўляецца прадметам гэтых перагавораў? Не цяжка зразумець, што ў сучаснай міжнароднай абстаноўцы, калі ў цэнтры Еўропы разгортваецца вайна паміж буйнейшымі дзяржавамі, чрэватая вятымі нечаканасцямі і небяспекамі для ўсіх еўрапейскіх дзяржаў, Совецкі Саюз не толькі мае права, але і абавязан прымаць сур'ёзныя меры для ўмацавання сваёй безапаснасці. Пры гэтым натуральна, што Савецкі Урад прыняў асобныя клопаты адносна Фінскага заліва, які з'яўляецца марскім падступам да Ленінграда, а таксама адносна той сушапутнай граніцы, якая ў якіх-небудзь 30 кілометрах навіста над Ленінградам. Я напаміну, што насельніцтва Ленінграда дасягнула трох з палавінай мільёнаў, што амаль роўна насельніцтву ўсёй Фінляндыі, якая налічвае 3 мільёны 650 тысяч жыхароў. **(Вясёлае ажыўленне ў зале).**

Наўрад ці ёсць падставы спыняцца на тых небяліцах, якія распаўсюджваюцца замежным прэссы аб прапановах Савецкага Саюза ў перагаворах з Фінляндыяй. Адны сцвярджаюць, што СССР «паграбуе» сабе г. Випуры (Выбарг) і паўночную частку Ладажскага возера. Скажам ад сабе, што гэта чысты вымысел і хлусня. Іншыя сцвярджаюць, што СССР «паграбуе» перадачы яму Аландскіх астравоў. Гэта—такі-ж вымысел і хлусня. Балбодыць яшчэ аб нейкіх прэтэнзіях, нбы існуючых у Савецкага Саюза ў адносінах Швецыі і Нарвегіі. Але гэта беспардонная хлусня проста не заслугоўвае абвяржэння **(Агульны смех)**. На самай справе, нашы прапановы ў перагаворах з Фінляндыяй з'яўляюцца максімальна скромнымі і абмяжоўваюцца тым мінімумам, без якога немагчыма забяспечыць безапаснасць СССР і наладзіць дружаскія адносіны з Фінляндыяй.

Мы ратэлі перагаворы з прадстаўніцамі Фінляндыі, для чаго фінляндскі ўрад кмандаіраваў у Маскву іп. Пласкы і Танера, з прапановай злучыць савецка-фінскі пакт узаемнай дапамогі, прыкці на, рэспіт у іных пактах узаемнай дапамогі з іншымі прыбалтыйскімі дзяржавамі. Ніколькі, аднак, Фінляндскі ўрад заявіў нам, што заключэнне такога пакта супярэчыла-б зацяглым пазіцыі абсалютна нейтралітэта, мы не сталі настойваць на нашай прапанове.

Мы ратэвалі тады перайсці да канкрэтных пытанняў, у якіх мы зацікаўлены з пункту погляду забеспячэння безапаснасці СССР і, у асаблівасці, безапаснасці Ленінграда, як з боку мора—у Фінскім заліве, так і з боку сушы—з прычым і гразмернай блізкасці пагранічча да Ленінграда. Мы гаварылі аб тым, каб

адсунуць на поўнач ад Ленінграда на некалькі дзесяткаў кілометраў савецка-фінскую граніцу на Карэльскім перашэйку. Узамен гэтага мы прапанавалі перадаць Фінлянды частку тэрыторыі Савецкай Карэліі, якая перавышае ў два разы тэрыторыю, перадаваемую Фінляндыяй Савецкаму Саюзу. Мы прапанавалі таксама дагаварыцца аб тым, каб Фінляндыя здала нам у арэнду на пэўны тэрмін невялікі ўчастак сваёй тэрыторыі ў раёне ўваходу ў Фінскі заліў, каб мы маглі там арганізаваць ваенна-марскую базу. Пры наяўнасці савецкай ваенна-марскай базы ля паўднёвага ўваходу ў Фінскі заліў, а імянна ў Балтыйскім парту, як гэта абумоўлена савецка-эстонскім пактам узаемадапамогі, стварэнне ваенна-марскай базы ля паўночнага ўваходу ў Фінскі заліў магло-б поўнаццю забяспечыць безпаспэчасна Фінскага заліва супроць варожых замаху з боку іншых дзяржаў. Мы не сумняваемся ў тым, што стварэнне такой базы аднаўдасці інтарэсам не толькі Савецкага Саюза, але і безпаспэчасна самой Фінляндыі. Нашы прапановы і, у прыватнасці, наша прапанова аб абмене тэрыторыі некаторых астравоў у Фінскім заліве, а таксама часткі паўвостраву Рыбачы і Сярэдні на двайную па размерах тэрыторыю ў Савецкай Карэліі, як вядома, не сустракаюць супярэчнасцей з боку Фінляндскага ўрада. Рознагалосці ў адносінах некаторых нашых прапанов яшчэ не пераадолены, а зробленыя ў гэтых адносінах Фінляндыяй ўступкі, напрыклад, частковая ўступка тэрыторыі на Карэльскім перашэйку, яўна не дасягаюць мэты.

Мы зрабілі, далей, радновітых крокаў на сустрэчу Фінляндыі. Мы сказалі, што калі будуць прыняты нашы асноўныя прапановы, мы гатовы зняць нашы перацінкі супроць узбраення Аляндскіх астравоў, на чым ужо даўно настойвае Фінляндскі ўрад. Мы агаварыліся толькі, што мы знімаем свае перацінкі супроць узбраення Аляндскіх астравоў пры ўмове, што ўказаныя узбраенні будуць праводзіцца нацыянальнымі сіламі самой Фінляндыі і што ў гэтых узбраеннях трэця краіны не будуць прымаць ніякага ўдзелу, паколькі і СССР не ўдзельнічае ў іх. Мы прапанавалі таксама Фінляндыі правесці на ўсёй савецка-фінскай граніцы на Карэльскім перашэйку разбраенне ўмацаваных раёнаў, што павінна цалкам аднаўдасці інтарэсам Фінляндыі. Мы выразілі, далей, жадаанне ўзмацніць савецка-фінск. пакт неападу дадатковымі ўзаемнымі гарантыямі. Нарэшце, ўмацаванне палітычных савецка-фінскіх адносін, несумненна, з'явіцца-б выдатнай базай і для быстрага падэму гаспадарчых адносін паміж нашымі краінамі.

Такім чынам, мы гатовы ісці на сустрэчу Фінляндыі ў тых пытаннях, у якіх яна асабліва зацікаўлена.

Пасля ўсяго гэтага мы не думаем, каб з боку Фінляндыі сталі шукаць поваду да зрыву мірковага пагаднення. Гэта не аднаўдасці-дала-б палітыцы дружэственных савецка-фінскіх адносін і, вядома, нанесла-б сур'ёзную шкоду Фінляндыі.

Мы упэўнены, што кіруючымі фінляндскімі кругамі будзе правільна зразумета значэнне ўмацавання савецка-фінскіх дружэственных адносін і фінляндскія дзеічы не паддадуцца якому-небудзь антысавецкаму даўленню і падбукторванню з боку каго-б там ні было.

Я павінен, аднак, паведамаць, што нават прэзідэнт Злучаных Штатаў Амерыкі знайшоў умесным умяшання ў гэтыя пытанні, што цяжка ўзгадніць з палітыкай амерыканскага нейтралітэта. У сваім пасланні 12 кастрычніка на імя т. Кацінна, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета, н. Рузвельт выразіў надзею на захаванне і раз-

віще дружалюбных і мирных аносін паміж СССР і Фінляндыяй. Можна падумаць, што ў Злучаных Штатах Амерыкі лепш абстаяць справы, скажам, з Філіпінамі або з Кубай, якія даўно патрабуюць ад ЗША свабоды і незалежнасці і не могуць іх атрымаць, чым у Совецкага Саюза з Фінляндіяй, якая даўно ўжо атрымала ад Совецкага Саюза і свабоду і дзяржаўную незалежнасць.

На пасланне п. Рузвельта т. Калінін адказаў наступным чынам:

«Лічу ўмесным напаміць Вам, пан прэзідэнт, што дзяржаўная незалежнасць Фінляндскай рэспублікі была прызнана свабодным волевыяўленнем Совецкага Урада 31 снежня 1917 года, і што сув'язі Фінляндцы зацясначы за ёю мирным дагаворам паміж РСФСР і Фінляндіяй ад 14 кастрычніка 1920 года. Указанымі актамі Совецкага Урада вызначаны былі асновныя прынцыпы ўзаемаадносін паміж Совецкім Саюзам і Фінляндіяй. У адпаведнасці з гэтымі прынцыпамі вяліцца і цяперашнія перагаворы паміж Совецкім Урадам і ўрадам Фінляндцы. Напрыклад тэндэнцыйным версіям, распаўсюджваемым кругамі, вядомымі, не цікажымі ў сучасным свеце, а зыходзячы з указаных перагавораў з'яўляецца ўмацаванне ўзаемаадносін паміж Совецкім Саюзам і Фінляндіяй і ўмацаванне дружэства і супрацоўніцтва абодвух краін у справе забеспячэння безапаснасці Совецкага Саюза і Фінляндцы».

Пасля такога яснага адказу Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР павінен быць зусім зразумела, што, пры нягледзе на добрай волі, Фінляндскі ўрад пойдзе насустрач нашым мінімальным прапановам, якія не толькі не супярэчаць нацыянальным і дзяржаўным інтарэсам Фінляндцы, але ўмацоўваюць яе знешнюю безапаснасць і ствараюць шырокую базу для далейшага шырокага разліччя палітычных і гаспадарчых аносін паміж нашымі краінамі.

Некалькі слоў аб перагаворах з Турцыяй.

Аб сутнасці гэтых перагавораў пішучы за граніцай услужую небылицу. Адна свярджваюць, што СССР нібыта патрабаваў перадачы раёнаў Ардагана і Карса. Скажам ад сябе, што гэта сцэнары вымысел і хлусня. Іншыя свярджваюць, што СССР патрабаваў нібыта змянення міжнароднага канвенцыі, заключанай у Монтрэ, і пераважных праў для СССР у пытанні аб пралівах Гэга—таксама вымысел і хлусня. На самай справе гутарка ішла аб заключэнні двухбаковага пакта ўзаемадапамогі, абмежаванага раёнамі Чорнага мора і праліваў. СССР лічыў, што заключэнне такога пакта не можа пабудзіць яго да дзеянняў, якія маглі б уцягнуць яго ва ўзброены канфлікт з Германіяй, гэта—на-першае, і што СССР павінен мець гарантыю, што з прычыны пагрозы вайны Турцыя не прапусціць ваенных караблёў нечарнаморскіх дзяржаў праз Басфор і Чорнае мора, гэта—на-другое. Турцыя адхіліла абедзве гэтыя агаворкі СССР і тым зрабіла немагчымым заключэнне пакта.

Совецка-турэцкія перагаворы не прывялі да заключэння пакта, але яны дапамаглі высветліць або, па крайняй меры, прашчупаць рад цікавых нас палітычных пытанняў. У сучаснай міжнароднай абстаноўцы асабліва важна ведаць сапраўдны твар і палітыку дзяржаў, адносін з якімі маюць сур'ёзнае значэнне. У палітыцы Турцыі нам многа стала цяпер куды яснай, як у рэзультате маскоўскіх перагавораў, так і ў рэзультате апошніх знешне-палітычных актаў Турэцкага ўрада.

Як вядома, урад Турцыі палічыў за лепшае звязаць свой лес з пэўнай групой еўрапейскіх дзяржаў, прымаючых удзел у вярненні заключыў пакт узаемадапамогі з Англіяй і Францыяй, якія ўжо два месяцы вядуць вайну супроць Германіі. Тым самым Турцыя канчаткова адкінула асяржожную палітыку нейтралітэта і ўступіла ў арбіту разгортваючыхся еўрапейскіх вайны. Гэтым вельмі задаволены як у Англіі, так ва Францыі, якія хочуць пабольш нейтральных краін увайсці ў сваю сферу ваіны. Ці не пашкадуе аб гэтым Турцыя - гэтага не будзем (Ажыўленне ў зале). Нам прыходзіцца толькі адзначыць гэтыя новыя моманты ў знешняй палітыцы намага суседа і ўважліва сачыць за развіццём падзей.

Калі Турцыя да пэўнай ступені цяпер звязала сабе рукі і схілялася да рэзкавання для яе падтрымкі адной з ваюючых краін, то, відавочна, Турэцкі ўрад сазнае адказнасць, якую ён гэтым узяў на сябе. Але гэта не тая знешняя палітыка, якой следуе Савецкі Саюз і дзякуючы якой Савецкі Саюз ужо аб'яспіваў не мала знешне-палітычных поспехаў. Савецкі Саюз ледзь за дзесяць і надалей пакідаць сабе рукі свабоднымі, паслядоўна праводзіць сваю палітыку нейтралітэта і не толькі не сатэлізавалася расійскай вайне, а сатэлізавалася ўмацаванню нямецка-італьянскай да адважнай мору. Мы ўпэўнены ў тым, што палітыка мору, якую лідзіруе праводзіць СССР, мае і ў далейшым лепшыя перспектывы. Гэтую палітыку мы будзем праводзіць і ў рэне Чорнага мора з упэўненасцю, што поўнаасцю аб'яспеннем належнае яе правядзенне, як гэтага патрабуюць інтарэсы Савецкага Саюза і дружэстальных яму дзяржаў (Апладысменты).

Цяпер аб адносінах з Японіяй.

За апошні час у савецка-японскіх адносінах ёсць вядомае паляпшэнне. Гэтае паляпшэнне намяцілася з часу нядаўняга маскоўскага пагаднення, у рэзультате якога быў ліквідован вядомы канфлікт на мангола-манчжурскай граніцы.

На працягу раду месяцаў, дакладней гаворачы на працягу мая, чэрвеня, ліпеня, жніўня і да сярэдзіны верасня, у Наманханскім раёне, прымыкаючым да мангола-манчжурскай граніцы адбывалася ваенныя дзеянні з удзелам японца-манчжурскіх і савецка-мангольскіх войскаў. У баявых дзеяннях за гэты перыяд удзельнічалі ўсе роды зброі, уключаючы авіяцыю і цяжкую артылерыю, а баі часамі прымаюць вельмі кровапралівы характар. Нікому не патрэбны канфлікт выклікаў немалыя афяры на нашай староне, але гэтыя афяры былі ў некалькі разоў больш на японца-манчжурскай староне. Нарэшце, Японія звярнулася да нас з прапановай ліквідаваць канфлікт, і мы ахвотна пайшлі насустрач японскаму ўраду.

Як вядома, канфлікт быў выклікан імкненнем Японіі прысвоіць частку тэрыторыі Мангольскай Народнай Рэспублікі і гэтым шляхам насильствена змяніць у сваю карысць мангола-манчжурскую граніцу. Такі аднабаковы метал павінен быў сустраць рашучы адпор і паказаў яшчэ раз сваю поўную несастаяцельнасць, калі справа датычыць Савецкага Саюза або яго саюзнікаў. Калі на злопалучным прыкладзе Польшчы было нядаўна прадэманстравана, як танна іншы раз каштуюць пакты ўзаемадапамогі, падпісаныя некаторымі вялікімі дзяржавамі Еўропы (смех), то на мангола-манчжурскай граніцы было прадэманстравана зусім іншае. Тут было прадэманстравана значэнне пактаў узаемадапамогі, пад якімі станць подпіс Савецкага Саюза (Бурныя, доўга незмаўкаючыя апладысменты).

Што датычыць указанага канфлікту, то ў рэзультате савецка-

японскага пагаднення, заключанага 15 верасня ў Маскве, ён быў ліквідован, і мір быў поўнаасцю адноўлен на мангола-манчжурскай граніцы. Тым самым быў зроблен першы крок да паляпшэння савецка-японскіх адносін.

На чарзе стаіць стварэнне змешанай пагранічнай камісіі з прадстаўнікоў савецка-мангольскай і японска-манчжурскай старон. Гэтай камісіі прадстаіць разглядаць некаторыя спрэчныя пагранічныя пытанні. Можна не сумнявацца, што калі добрая воля будзе праяўлена не толькі з нашага боку, то метада дзелавога разгляду пагранічных пытанняў дасць станоўчыя рэзультаты.

Апрача таго, выяснілася магчымасць прыступіць да перагавораў па пытаннях савецка-японскага гандлю. Нельга не прызнаць, што і развіццё савецка-японскага тавараабароту адпавядае інтарэсам абодвух дзяржаў.

Такім чынам, мы маем падставы гаварыць аб наміццёвым паляпшэнні нашых адносін з Японіяй. Зірні цяжка меркаваць, у якой меры можна разлічваць на быстрое развіццё гэтай тэндэнцыі. Нам яшчэ не ўдалося выясніць, наколькі сур'езна падрыхтавана глеба для гэтага ў японскіх кругах. Ся свайго боку павінен сказаць, што мы станоўча адносімся да гэтага роду японскіх прапанов, пацыходзячы да іх з пункту погляду асноўнай нашай палітычнай пазіцыі і клопатаў аб інтарэсах міру.

Нарэшце, некалькі слоў аб ваеннай кантрабандзе і аб вывазе зброі з нейтральных краін у ваюючыя краіны.

Гэтымі днямі была анублікавана нота Савецкага ўрада ў адказ на ноты Англіі ад 6 і 11 верасня. У нашай ноте ізложан пункт погляду СССР на пытанні ваеннай кантрабанды і ўказана, што Савецкі ўрад не можа прылічыць да ваеннай кантрабанды прадукты харчавання, паліва для мірнага насельніцтва і прадметы адзення, што забараніць увоз прадметаў масавага спажывання—значыць, асудзіць дзяцей, жанчын, старых, хворых на бедствы і галоўную смерць. Савецкі ўрад ўказвае ў ноте, што такія пытанні не могуць быць прадметам аднабаковага рашэння, як зрабіла гэта Англія, а павінны быць вырашаны з агульнай згоды дзяржаў. Мы разлічваем, што нейтральныя краіны, а таксама грамадская думка Англіі і Францыі прызнаюць правільнасць нашай пазіцыі і прымуць меры к таму, каб вайна паміж арміямі ваюючых краін не была ператворана ў вайну супроць дзяцей, жанчын, старых, хворых. Ва ўсякім выпадку, наша краіна, як краіна нейтральная, не зацікаўленая ў распаўсюджванні вайны, прыме ўсе меры да таго, каб зрабіць вайну менш разбуральнай, аслабіць яе і паскорыць яе сканчэнне ў інтарэсах міру.

З пункту погляду такой перспектывы рашэнне амерыканскага ўрада аб адмене забароны (эмбарго) на вываз зброі ў ваюючыя краіны выклікае законныя сумненні. Наўрад ці можа быць сумненне, што гэта рашэнне будзе мець сваім рэзультатам не аслабленне вайны і не набліжэнне канца вайны, а наадварот—ўзмацненне, абвастранне і зацяжку вайны. Вядома, такое рашэнне можа забяспечыць высокія барышы для амерыканскай ваеннай прамысловасці. Але вось пытанне: ці можа гэта акалічнасць служыць апраўданнем адмены эмбарго на вываз зброі з Амерыкі? Ясна, што не можа.

Такая міжнародная абстаноўка ў цяперашні час.

Такія асновы знешняй палітыкі Савецкага Саюза.

(Бурныя, доўга незмаўкаючыя апладысменты, пераходзячыя ў авацыю. Усе дэпутаты ўстаюць).

XXII гадавіна Кастрычніцкай Рэволюцыі

Даклад тав. В. М. МОЛАГАВА на ўрачыстым пасяджэнні
Маскоўскага Савета 6 лістапада 1939 г.

Таварышы! Гадавіна Кастрычніцкай Рэволюцыі заўсёды давала і сёння зноў дае нам магчымасць адзначыць буйныя поспехі Савецкага Саюза за пройдзены перыяд. Шчы над шчаслівай зоркай нарадзілася Савецкая ўлада, калі мы, савецкія людзі, можам рабіць гэта ў кожную гадавіну Кастрычніцкай Рэволюцыі. Але вы, таварышы, згадзіцеся, што справа, вядома, не ў якойсьці «шчасливай зорцы» і зусім не ў дапамозе нябес большэўкам, а ў тым, што з часу Кастрычніцкай Рэволюцыі народы нашай краіны скінулі з сябе уладу буржуазіі, вызваліліся ад гнятух пуд капіталізма і таму сталі здольны на вялікія справы і на цуды творчасці новага жыцця.

I

Шляхі капіталізма і Савецкі Саюз.

Кастрычніцкая Рэволюцыя вырвала нашу краіну з капіталістычнага грамадства, і з таго часу ўтварылася два светы: стары—свет капіталізма, які ахватвае ўсе капіталістычныя краіны і падладныя ім калоніі і павалоніі, і новы—свет соцыялізма, народжаны Савецкай уладай у нашай краіне. Падніўшы і трухнеючы капіталізм глядзіць ўжо назад і явна дажывае свой век. Народжаны Кастрычніцкай Рэволюцыяй новы свет, набіраючы з кожным днём новыя сілы, усё вышэй паднімае сваю галаву.

Капіталізм жывучы, хоць ён знаходзіцца ўжо не ў паласе пад'ёму, а ў перыядзе свайго заняпаду. Капіталізм чапляецца за ўсе, каб прадоўжыць сваё існаванне. Але што ён нясе народам капіталістычных краін і на што ён здольны ў наш час?

Капіталізм, які сабраў і сканцэнтравалі ў руках вузкай вярхушкі буржуазнага грамадства велізарныя багацці, не дае і не можа даць правільнага шляху скарыстання гэтых багаццяў у інтарэсах народных мас, у інтарэсах працоўных. Накапленне гэтых багаццяў у руках нямногіх буйнейшых капіталістаў, банкіраў і грашовых каралеў параджае толькі шаленую канкурэнцыю і барацьбу за ўладу ў пануючых класах сучаснага капіталістычнага грамадства як унутры гэтых краін, так і паміж капіталістычнымі дзяржавамі. У вярхушцы такога грамадства, якое жыве пагоняй за новымі і новымі багаццямі і не церпіць на гэтым шляху ніякіх перашкод, могуць існаваць толькі воўчыя правілы жыцця і грамадскай маралі і поўная пагарда да ўсіх і ўсякіх інтарэсаў шырокіх мас працоўнага насельніцтва.

Рабочым, сялянам і шырокім сляям інтэлігенцыі астаецца цягнуць сваю долю поугалюднага існавання, існавання забітых і паднявольных людзей без прабліску лепшага жыцця пры капіталізме. Наадварот, капіталізм параджае ўсе новыя эканамічныя крызісы, страціннае беспрацоўе ў гарадах, беспрасветныя галадоўкі ў вёсках, павелічэнне цяжару нацыянальнага і каланіяльнага рабства для многіх соцень мільёнаў людзей і бясконцыя крываваыя войны, без якіх капіталізм не можа існаваць. Пятална яшчэ, у годы ад 1929 да 1933, капіталістычныя краіны перажылі найцяжэйшы сусветны эканамічны крызіс з усімі яго бядою, беспрацоўем і заняпадам матэрыяльнага жыцця народных мас горада і вёскі. Толькі больш ці менш сцільну гэты найцяжэйшы крызіс, як з 1937 года пачаўся новы эканамічны крызіс, які захаціў рад буйнейшых капіталістычных дзяржаў, аж да самых багатых з іх, як Злучаныя Штаты Амерыкі, Англія, Францыя.

Ці патрэбны яшчэ довады, што накіпленне незлічоных багаццяў вырхнуўшага капіталістычнага грамадства не дае ніякага прасвету да паліпавення жыцця народных мас. Ці патрэбны яшчэ довады таго, што унутраныя справы ў краінах капіталізма з рук вон дрэнныя, што тут натуральна накіпляецца незадаволенне ў эксплуатаемых і прыгнечаных масах і падрыхтоўваюцца немінучыя новыя ўзрывы народнай гнева супроць улады капітала. У рознай форме, але ва ўсіх капіталістычных краінах гэта мае месца.

Чым больш мы дасведваемся аб унутраным становішчы і аб унутраных супярэчнасцях у краінах капіталізма, тым нам становіцца ясна, чаму ў апошні час буржуазныя краіны ўсе больш шукаюць выхад са стварыўшагася становішча ў знешніх авантюрах, у захацях і арабленні чужых зямель і калоній, у новых перацэлах свету шляхам вайны. Нават самыя багатыя і, так сказаць, ажырэўшыя ад нахлынулых багаццяў краіны не знаходзяць у сваіх унутраных сілах выхад са стварыўшагася становішча, ды яны і не зголыны шукаць выхад, колькі-небудзь задавальняючага народных масы. Як відаць, крыніца далейшага пад'ёму ўнутраных сіл сучаснага капіталістычнага грамадства больш ці менш вычарпана і наогул падыходзіць к канцу. У гэтым трэба бачыць карэнную прычыну новых знешніх авантур імперыялістычных дзяржаў. У гэтым заключаецца сапраўдны карань сучасных войнаў, лк і размах якіх растуць на нашых вачах.

У выданым у мінулым годзе вядомым курсе «Гісторыі ВКП(б)» і ў дакладзе тав. Сталіна на XVIII партыйным з'ездзе была дана яркая карціна другой імперыялістычнай вайны, якая захаціла ў апошнія годны рад краін Еўропы і Азіі. Як вядома, з таго часу гэтая вайна не пайшла на ўзыль, а, наадварот, значна павялічыла свой размах.

Што мы маем к сёнешняму дню?

На Усходзе вось ужо трэці год ідзе вайна паміж Японіяй і Кітаем. Гэта азначае, што ў вайну ўцягнута Японія з насельніцтвам у 72 мільёны, а таксама калоніі Японіі з насельніцтвам у некалькі дзесяткаў мільёнаў чалавек. Гэта азначае таксама ўдзел у гэтай вайне Кітая з насельніцтвам у 450 мільёнаў чалавек. Такім чынам, каля 570 мільёнаў чалавек у той ці іншай меры ўцягнуты ў імперыялістычную вайну ў Азіі. Гэтая вайна ўжо выклікала мільёны чалавечых афяр, разарэнне многіх гарадоў і некалькіх тысяч вёсак Кітая, прычым так і не відаць канца крывавым афярам і велізарным бядою.

У апошнія месяцы ўспыхнула вялікая вайна і на Захадзе. У гэ-

гай галі. удзельнічаюць—з аднаго боку, Англія і Францыя, якія ўсе больш уцягваюць у вайну не толькі сваё ўласнае насельніцтва, але і насельніцтва сваіх дэманіаў і калоній, а з другога боку, Германія, дуючая на велічыні дзяржава Еўропы Гэта абазначае, што у вайну, на Захадзе,—калі дзядзь, што і калоніі Англіі і Францыі у гэтай чынам меры прыцягнуты да удзелу ў вайне, уцягнута да 750 мільёнаў чалавек.

Атрымліваецца, што на Захадзе і на Усходзе, нават не лічачы калоній, уцягнута ў вайну ўжо каля 700 мільёнаў чалавек, а разам з калоніямі гэта складзе звыш 1.300 мільёнаў чалавек. Такім чынам, больш палавіны насельніцтва зямнога шара, які налічвае 2.120 мільёнаў чалавек, у той ці іншай ступені ўжо ўцягнута ў вайну ў Еўропе і Азіі.

Такое галоўнае, калі можна так выразіцца, «дасягненне», з якім капіталістычны свет прышоў к сённяшняму дню.

Не глядзячы на гэта, не гэта скажам, што далейшы размах вайны ўжо дрэўнін. Справа абстаць зусім наадварот. Праўда, выйшла маленькая асечка. Сарваліся сякія-такія планы па расшырэнню вайны, напрыклад, шлях уцягвання ў вайну і Савецкага Саюза. Мы, савецкія людзі, яшчэ раз сваёй сва паказалі, што мы жывем не чужым, а сваім розумам (Апладысменты. Галасы: «Іправільна»).

Але калі гаварыць аб капіталістычным свеце, то зараз ідзе вельмі напружаная барацьба ваюючых дзяржаў за панаванне і ліку сваіх саюзнікаў, за прыцягненне на свой бок нейтральных краін. Нельга закрываць вачэй на тое, што ўцягванне ў арбіту вайны нейтральных краін праводзіцца вельмі актыўна і ўжо мае пэўныя рэзультаты. Гэтым падтрымоўваецца далейшае расшырэнне поля, ахвацанага вайной. Вядома, напрыклад, якія сур'ёзныя пытанні нарадзі і заключэнне пакта ўзмацнення паміж Англіі і Францыяй з Турцыяй. Разгортванне барацьбы за ўцягванне ў арбіту вайны некаторых Балканскіх краін, паасобных краін Скандынавіі, а таксама шліх дзяржаў. Калі еўрапейская вайна суджана зацягнуцца,—а правячыя кругі Англіі і Францыі робяць усе іменна для гэтай зцяжкі і расгортвання вайны, каб скарыстаць яе ў інтарэсах умацавання свайго сусветнага панавання і замацавання за сабой сваіх шматлікіх калоній,—то лік нейтральных краін у Еўропе будзе ўсё памяншацца, а лік уцягнутых у імперыялістычную вайну дзяржаў немінуча будзе ўсё павялічвацца. Вядома таксама, што для некаторых краін нейтралітэт служыць толькі маскай для прыкрыцця падпальвання і расшырэння вайны, ад якой яны спадзяюцца мець высокія барышы за кошт ваюючых народаў, за кошт іх гора, афяр і разарэння.

Такім чынам, накуль не толькі не відзец канца вайны ў Еўропе і Азіі, але хутчэй, наадварот, страсці пакол гэтай вайны ўсё разгараюцца, паколькі імперыялістычныя кругі, як відаць, канчаткова разувяртыліся ў магчымасці паляпшэння сваіх унутраных спраў і будуць свае разлікі, галоўным чынам, на новых імперыялістычных захватах, на новым перадзеле свету ў карысць найбольш сільных імперыялістычных дзяржаў і на тым, каб разграміць і зняць са шчагоў сваіх канкурэнтаў і ўсякія прэтэнзіі на іх калоніі і каланіяльныя багацці.

Значыцца, у цяперашняй вайне закладзены падставы для новай, і ўжо сусветнай, імперыялістычнай вайны, калі, вядома, рабочы клас згодзіцца цярпець прадаўжэнне такой палітыкі імперыялістычных дзяржаў.

Сёння мы стаім перад небяспекай, што вайна ў Еўропе, разам з вайною ў Азіі, ператворыцца,—калі гэтаму не будзе дан рашучы адпор,—у новую, сусветную, крываваю боюню народаў. Вось з чым прышоў капіталістычны свет к сённяшніму дню.

З іншымі вынікамі сустракае XXII гадавіну Кастрычніцкай Рэвалюцыі Савецкі Саюз. Дзякуючы паслядоўнаму правядзенню сваёй мірнай палітыкі, СССР, як і раней, карыстаецца блугамі міру, каб рухаць яшчэ больш паспяхова ўперад па шляху пад'ёму ўсё галіны гаспадарчага і культурнага будаўніцтва краіны. У святле новых поспехаў сацыялізма, з якімі Савецкі Саюз прышоў к сённяшніму дню, беспрасветны крызіс капіталістычнага грамадства становіцца яшчэ больш відавочным.

Параўнаўшы становішча спраў у многанацыянальным Савецкім Саюзе з тым, што адбылося ў Польшчы, якая учора яшчэ прадстаўляла сабою многанацыянальную буржуазную дзяржаву, пабудаваную на прыгнечанні ўсіх няпольскіх нацыянальнасцей. Створаная польскімі памешчыкамі і капіталістамі дзяржава абанкроцілася разам з усімі яе кіраўнікамі. Буржуазная Польшча развалілася, не гледзячы на абяцаныя ёй «гарантыі» некаторых вялікіх дзяржаў, паказаны гэтым не толькі сваю ўласную слабасць, але і сёе-тое яўнае неблагапапярэнне ў палітыцы пэўных дзяржаў Еўропы. Але, калі многанацыянальная Польская дзяржава, пабудаваная наперакор волі самога польскага народа, на прыгнечанні няпольскіх нацыянальнасцей, паказала, пры першым-жа выпрабаванні, сваю слабасць, нямоцнасць і несастаяцельнасць, то Савецкі Саюз—многанацыянальная дзяржава іншага тыпу,—пабудаваны на зусім іншай аснове, а іменна на аснове роўнапраўя і дружбы ўсіх яго нацыянальнасцей,—паказаў, наадварот, сваю сілу і несакрышную моцнасць. У СССР забяспечана дружнае жыццё ўсёй сям'і шматлікіх савецкіх народаў і няухільна мацнее маральна-палітычнае адзінства савецкага, сацыялістычнага грамадства, што з'яўляецца залогам несакрышнай магутнасці нашай дзяржавы, пабудаванай на аснове вялікіх прынцыпаў ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі, на аснове роўнапраўя і брацкага саюза нацыі, уваходзячых у яе састаў. (Апладысменты).

Унутраная моцнасць, ваенная магутнасць і міжнародны аўтарытэт Савецкага Саюза цяпер даюць сябе ведаць ўсё больш і больш. У рэзультат гэтага, у сувязі з распадам Польскай дзяржавы і паспяховымі дзеяннямі нашай Чырвонай Арміі, Заходняя Украіна з насельніцтвам у 8 мільянаў і Заходняя Беларусь амаль у 5 мільянаў цяпер з'яднаны з Савецкай Украінай і Савецкай Беларуссю. (Бурныя апладысменты). Гэта—адзін з самых выдатных поспехаў нашай знешняй палітыкі за апошні час. Гэта к сённяшніму дню—адзін з самых слаўных нашых вынікаў, якім можа гардзіцца Савецкі Саюз, верны прынцыпам сваёй міралюбівай знешняй палітыкі і пролетарскага інтэрнацыяналізма. (Апладысменты).

Савецкая Беларусь павялічылася па сваёй тэрыторыі і насельніцтву амаль у два разы і зрабілася дзяржавай з 10-мільённым насельніцтвам, чаго не маюць многія еўрапейскія дзяржавы. Ад гэтага часу пакладзен канец расшчапленню беларускага народа. На ўсёй тэрыторыі беларускі народ аб'яднаны ў адно цэлае, і можна цяпер сказаць, што Беларусь поўнаццю з'яднаная. Тое-ж самае трэба сказаць і аб украінскім народзе, які на працягу многіх вякоў быў расколат на часткі і перажыў доўгі час найцяжэйшага нацыянальнага

гнеты. Цяпер і украінскі народ на ўсёй тэрыторыі аб'яднан у адно цэлае. Увасобіліся ў жыцце заветныя мары лепшых людзей украінскага народа, якія прынеслі справе свайго нацыянальнага вызвалення незлічоныя афяры. Нарэшце, прышоў час сказаць ад гэтага часу **Украіна з'яднана. (Апладысменты).** Трэба думаць, што Украіна, са сваімі цяперашнімі 39 мільёнамі жыхароў і быстрым ростам насельніцтва, у хуткім часе зможа дагнаць некаторыя вялікія краіны, хоць-бы тую-ж Францыю, з яе 42-мільённым насельніцтвам. Выраслі нашы брацкія рэспублікі — Украіна і Беларусь, а нашы браты з Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі з велізарнай разасцю і верай у сваё будучае ўступілі у рады савецкіх грамадзян. **(Працяглыя апладысменты).** Вырас, тым самым, і ўвесь Савецкі Саюз, прасунуўшы свае граніцы значна на Захад. Ёсць з чым павіншаваць Савецкі Саюз к XXII гадавіне Кастрычніка! **(Бурныя, доўга не змаўкаючыя апладысменты).**

Мы, зразумела, не павінны забываць, што 9/10 чалавечтва ўсё яшчэ жыве ў рамках капіталістычнага грамадства, пад панаваннем капіталізма. Савецкі Саюз складае менш, чым 1/10 насельніцтва зямнога шара. Але, як бачыце, капіталістычнаму свету прыйшлося ў апошні час крыху пацясніцца і адступіць (вясёлае ажыўленне ў зале), а Савецкі Саюз, з уключэннем у яго Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі, вырас па сваёй тэрыторыі, а таксама па колькасці насельніцтва прыкладна, на 13 мільёнаў чалавек. На гэтай падставе мы маем права павіншаваць народы Савецкага Саюза з тым, што наша савецкая сям'я са 170 мільёнаў ператварылася ў 183 мільёны савецкіх людзей. **(Бурныя, працяглыя апладысменты).**

Ітак, параўнанне шляхоў развіцця краін капіталізма і Савецкага Саюза гаворыць не ў карысць капіталістычнага свету, а якраз наадварот.

Яшчэ ў пачатку першай імперыялістычнай вайны, аналізуючы цяперашнюю, вышэйшую стадыю капіталізма, Ленін даў геніяльна-глыбокую ацэнку сучаснага капіталістычнага свету. Яшчэ тады Ленін сказаў, што пры ўсіх сваіх дасягненнях у галіне матэрыяльнай культуры і тэхнікі сучасны капіталізм гэта — капіталізм струхнеўшы, парэзаны, гніючы на карню. З таго часу прайшло, прыкладна, чвэрць века, і даны Леніным марксісцкі аналіз капіталізма атрымаў незлічоную колькасць пацвярджэнняў практычнага і навукова-тэарэтычнага характару. З таго часу агаляліся многія зияючыя трэшчыны і злавоныя гноішкі ва ўсім арганізме капіталістычнага грамадства, не гаворачы ўжо аб тым, што Кастрычніцкая Соцыялістычная Рэвалюцыя практычна паставіла пытанне аб канчатковым зломе ўсёй капіталістычнай сістэмы.

Цяпер усё гаворыць за тое, што унутраныя сілы капіталістычнага грамадства настолькі падточаны пражэсамі іхняга капіталізма, што без вайны, без новых і новых знешніх імперыялістычных авантур капіталізм не можа больш існаваць. Перажыла мае вострыя і рэзкія капіталістычныя краіны, рабочым, сялянам, шырокім масам іхніх іхняў іхняў капіталізм ужо не можа забяспечыць колькі-небудзь зноснага і устойлівага становішча, не глядзячы на ўсе велізарныя багачствы, якія скапіліся ў руках вярхушкі пануючых класаў. Чым больш разумеюць гэтых багачстваў, тым ярчэй імкнучы імперыялістам да сусветнага панавання і тым пераможней яны ў адносінах свых канкурэнтаў, з якімі гатовы пакончыць любою цаной за кошт свайго народа і

іншых народаў, але толькі не ўступкай па частцы сванго сусветнага панавання.

Таму даўно ўжо забыты ранейшыя прамовы лідэраў буржуазіі аб тым, што першая сусветная імперыялістычная вайна будзе, разам з тым, апошняй вайной. Наадварот, лідэры сучасных капіталістычных дзяржаў, асабліва найбольш магутных з іх, і іх падпывалы з групы Блюма і Этлі шукаюць палашэння свайго сцягу і выкладу са сваіх унутраных злучэнняў у вай і імперыялістычнай вайне. Злачыннасць сучаснай вайны ляжыць на іх адказнасці, на адказнасці тых, хто цягне і распінае імперыялістычную вайну, на адказнасці тых, хто не перастае заахвочваць злочынным аддзяленым шырокіх мас, што быццам-бы ўсе гэта робіцца ў імя абароны дэмакратыі. Адсюль трэба зразумець, што ад сучасных савецкіх капіталістычнага грамадства і іх «содзіялістычных» прыхільнікаў нельга чакаць дэмакратычнага адмаўлення ад вайны, ад ператварэння і расшырэння, а, наадварот, чымлі чакаць хутчэйшага ператварэння цяперашняй вайны ў Еропе і Азіі ў новую і большую крываваую бойню народаў, для захавання і ўмацавання сучаснага панавання зацікаўленых імперыялістычных дзяржаў.

Усяму гэтаму процістаіць Савецкі Саюз з яго палітыкай міру, з яго гарачым імкненнем забяспечыць хутчэйшае сканчэнне вайны. З гэтага відаць, што міралюбівая знешняя палітыка Савецкага Саюза не толькі адпавядае карэнным інтарэсам народаў нашай краіны і інтарэсам саюзных нам дзяржаў, але і інтарэсам усяго чалавечства. Калі на самай справе мець на ўвазе сапраўды народныя масы і іх дзяржаў, а не пануючыя кучкі заправіл імперыялістычных дзяржаў. Гэта азначае, што ўсямерны рост унутраных сіл Савецкага Саюза і ўмацаванне яго міжнароднага аўтарытэта з'яўляецца не толькі нашым свяшчэнным абавязкам, свяшчэнным абавязкам усіх савецкіх людзей, але і адпавядае глыбокім інтарэсам усіх народаў трагічных міру і хутчэйшага сканчэння вайны.

Вось чаму вялікія імёны—імя Леніна, бацькі Савецкага Саюза, і імя Сталіна—прадпірае народ Савецкага Саюза (сурныя, дэрга не змаючыя апладысменты, пераходзячыя ў азаццю. Усе ўстаюць), зымкаюцца з такой любоўю і верай у будучае не толькі ў нашай краіне, але і далёка-далёка за межамі Савецкага Саюза. Імёны Леніна і Сталіна нараджаюць светлыя надзеі ва ўсіх кутках свету і ўсім сэрцамі, як заклік да барацьбы за мір і шчасце народаў, да барацьбы за поўнае вызваленне ад капіталізма. (Працяглыя апладысменты).

II.

Рост унутраных сіл Савецкага Саюза.

Ва ўсім цяпер сказваецца рост унутраных сіл Савецкага Саюза,— у нашым гаспадарстве, у нашым народзе, у развіццях культуры савецкіх народаў, ва ўзросшай магутнасці абароны краіны, ва ўсёй нашай палітыцы і яе поспехах.

У эканамічнай галіне намі высунута праграма, ажыццяўленне якой азначае, што за кароткія 10—15 год мы зможам дагнаць і перагнаць найбольш развітыя капіталістычныя краіны і тэксам і ў эканамічных адносінах. Гэтым сказана, што наша краіна, не гледзячы на ўсе поспехі і дасягнуты велізарны па гэтым тэхнічнаму ўзроўню прамысловы і вытворчасці і транспарту, у эканамічных адносінах яшчэ стаіць

рэзультате якіх прыватныя інтарэсы калгаснікаў часта выступаюць уперадзе грамадскіх інтарэсаў калгаснай гаспадаркі.

Рэзультаты гэтых мерапрыемстваў у наяўнасці. Не гледзячы на некаторыя неспрыяючыя кліматычныя ўмовы, мы дабіліся ў гэтым годзе новых істотных поспехаў у сельскай гаспадарцы. Так, збор па зернавых дасягнуў 6,5 мільярда пудоў, што на 11 процантаў перавышае збор мінулага года. Па бавоўне-сырцу мы маем далейшае павелічэнне прадукцыі на 5 процантаў, па ільну—на 16 процантаў, па цукровых бураках—на 26 процантаў, па бульбе-ж гэтае павелічэнне дасягае 60 процантаў супроць мінулага года. Ідзе таксама няухільны рост, можна сказаць, па ўсіх відах жывелагадоўлі. Хлебазагатоўкі ў гэтым годзе таксама далі павелічэнне супроць мінулага года.

Скажу яшчэ некалькі слоў аб Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы, тым больш, што ў будучым годзе яна будзе мець сваё прадаўжэнне. Выстаўку наведалі амаль 3,5 мільёна чалавек. Азнаёмленне калгаснікаў і наогул насельніцтва з выдатнымі дасягненнямі нашай сельскай гаспадаркі будзе мець вялікае значэнне для далейшага пад'ёму творчай ініцыятывы перадавых калгаснікаў і наогул для пад'ёму калгаснай гаспадаркі. Выстаўка дала магчымасць многім тысячам калгаснікаў азнаёміцца са шматлікімі выдатнымі дасягненнямі калгасаў і калгаснікаў, маючымі нярэдка сусветнае значэнне. Так, звенні тт. Ефрэмава і Чуманава ў Алтайскім краі паслужылі штуршок да цэлага руху ў калгасах за ўраджай у 400—500 пудоў пшаніцы з аднаго гектара. Прычым, выстаўка шырока разнесла па ўсёй краіне не толькі тое, што калгаснік Чуманаў атрымаў ураджай пшаніцы ў 512 пудоў з гектара, а калгасніца Коўбаса—510 пудоў пшаніцы з аднаго гектара, але і такі факт, як дасягненне ў гэтым годзе калгасніцай Сергеевай 607 пудоў пшаніцы з аднаго гектара. Шырока папулярызаваны выстаўкай і такія дасягненні, як ураджайнасць, дасягнутая звяном калгасніцы азербайджанкі Алевай, у 151 цэнтгер бавоўны з гектара, або ўраджайнасць, дасягнутая ва Узбекістане звяном калгасніка Худоева, у 125 цэнтнераў бавоўны з гектара. Як бачыце, сусветны амерыканскі рэкорд ураджаю бавоўны ў 60 цэнтнераў з гектара перакрыт у Савецкім Саюзе ў некалькі раз. Шырока па калгасах разнесліся цяпер весткі і аб многіх выдатных дасягненнях калгасаў у галіне жывелагадоўлі.

На выстаўцы быў праведзен рад мер для таго, каб шырока папулярызавань лепшыя ўзоры работы ў нашай сельскай гаспадарцы і садзейнічаць гэтым перанясенню вопыту лепшых калгасаў, калгаснікаў і калгасніц у новыя раёны і ў новыя гатункі сельскай гаспадаркі. Але трэба прызнаць, што сельскагаспадарчая выстаўка можа зрабіць значна больш, чым яна ўжо зрабіла для развіцця саборніцтва паміж калгасамі, паміж раёнамі, паміж абласцямі і рэспублікамі і што яна павінна многа зрабіць у далейшым, каб забяспечыць яшчэ больш быстры пад'ём калгаснай і саўгаснай гаспадаркі.

У далейшым пад'ёму культуры народаў Савецкага Саюза мы зрабілі за апошні год новы буйны крок уперад. Аб гэтым гаворыць рост нашых школ і бібліятэк, няухільны рост нашага друку, тэатраў, кіно і іншых відаў мастацтва. На нашых вачах ідзе не толькі пад'ём нацыянальных культур, але і збліжэнне гэтых культур паміж сабою. Усе новыя тэатры паказу нацыянальнага мастацтва ў Маскве, якія сведчаць аб талентах дасціпелых нашых рэспублік і выкідаюць вялікую істотнасць у нашай справе, на гэтым сведчаць аб гэтым. Аб

гэтым-жа сведчаць і такія факты, што да ўсенароднага святкавання юбілея такіх вялікіх людзей, як рускі паэт Пушкін і украінскі паэт Шэвчэнка, далучаюцца новыя праслаўленыя імяны нацыянальных паэтаў і легендарных герояў іншых народаў нашай краіны. Таму геніяльныя тварэнні грузінскага паэта Шота Руставелі і армянскага эпаса аб народным герою Давідзе Сасункім становяцца здабыткам усіх народаў Савецкага Саюза і карыстаюцца велізарнымі сімпатыямі ў асяроддзі ўсіх культурных савецкіх людзей.

Трэба прызнаць, што сацыялістычная культура зрабіла ўжо ў нашай краіне не малыя поспехі. Глыбока рэвалюцыйны характар гэтай новай культуры не азначае адмаўлення культурных дасягненняў мінулага, не азначае адмаўлення ад культурнай спадчыны народаў. Наадварот, усе сапраўдныя дасягненні культуры народаў, як-бы яны далёка не ўходзілі ў мінулае, высока цэняцца ў сацыялістычнай дзяржаве і ўстаюць цяпер перад сваім народам і перад народамі ўсяго Савецкага Саюза адроджанымі, у сваім сапраўдным ідэйным бляску. Большэвікі не з ліку людзей, якія не помняць радства са сваім народам. Мы, большэвікі, вышлі з самай густыні народа, цэнём і любім слаўныя справы гісторыі свайго народа, як і ўсіх іншых народаў. Мы добра ведаем, што сапраўдны прагрэс, які магчымы толькі на базе сацыялізма, павінен апірацца на ўсю гісторыю народаў і на ўсе іх дасягненні ў мінулых вяках, павінен раскрыць сапраўдны сэнс гісторыі жыцця народаў, каб поўнасьцю забяспечыць слаўнае будучае свайго народа і, разам з тым, светлае будучае ўсіх народаў. **(Бурныя апладысменты).**

Самае важнае ў дасягненнях Савецкага Саюза к сённяшніму дню заключаецца ў тым, што ў нас, па ўсёй краіне, ва ўсіх савецкіх народаў вырастаюць кадры новых, свядомых савецкіх людзей, якія вядуць за сабою мільёны і дзесяткі мільёнаў. Гэтыя людзі па-новаму, не так, як гэта сустракаецца на кожным кроку ў капіталістычным грамадстве, і не так, як гэта было яшчэ нядаўна ў нашай краіне, а сапраўды па-новаму, па-сацыялістычнаму адносяцца да сваёй працы і да сваіх абавязкаў перад дзяржавай. Гэта не значыць, што ў нашым савецкім асяроддзі няма адсталых людзей. Не, іх яшчэ няма. Больш таго, нельга не прызнаць, што грамадска-культурны ўзровень шырокіх слоёў яшчэ пацягнуўся зусім недастаткова, калі меркаваць з пункту погляду перспектывы коммунизма. Але нашы людзі, людзі савецкай краіны, прайшлі ўжо 22 год Кастрычніцкай Сацыялістычнай Рэвалюцыі, і іх ужо, ў пэўнай меры, вырастаюць новыя уяўленні аб адносінах паміж людзьмі і новае погляды на абавязкі перад народам і сацыялістычнай дзяржавай, якія ў кожным адрозніваюцца ад уяўленняў людзей, прасякнутых буржуазнымі забобамі капіталістычнага грамадства. Імяна гэтыя новыя людзі і з'яўляюцца тымі ў нашай краіне, аж да заводаў, фабрык і калгасаў.

Відаецца, што лепшымі прадстаўнікамі гэтых новых людзей у рэальным кімсе з'яўляюцца стаханавцы і стахановкі, якія сапраўды перамаглі старыя, нізкія нормы прадукцыйнасці працы і даюць глыбінны ўзрост высока-прадукцыйнай сацыялістычнай працы. Колькасць такіх стаханавцаў расце, што, у сваю чаргу, з'яўляецца добрым падмуркам павышэння культурна-тэхнічнага узроўню рэальнага класа іх рады з'яўляюцца ініцыятары многастаночнай работы, якія перайшлі з работы на адным станку да работы на некалькіх станках, не толькі не панізіўшы, а нават павысіўшы прадукцыйнасць кожнага станка пазасобку. Да іх ліку трэба аднесці

і ініцыятараў правядзення сумяшчэння прафесій, а таксама вылучыўшыся з асяроддзя савецкіх жанчын ініцыятараў у справе асваення некаторых новых для жанчын прафесій і вытворчасцей. Шырока распаўсюджаная ў нашай прамысловасці новая тэхніка і наяўнасць узросшага вытворчага вопыту і ведаў у шырокім асяроддзі рабочых і работніц дазваляюць спадзявацца, што гэтыя новыя формы стаханаўскага руху будуць паспяхова развівацца і далей. Гэта рушыць уперад прадукцыйнасць працы, аслабіць недахват у кваліфікаваных вытворчых кадрах і, разам з тым, будзе садзейнічаць далейшаму пад'ему культурна-тэхнічнага ўзроўню рабочага класа і збліжэнню яго з узроўнем работнікаў інжынерна-тэхнічнай працы. Стаханаўскі рух, ва ўсіх формах яго росту, з'яўляецца паказчыкам таго, што новыя, выхаваныя Савецкай уладай людзі, набылі вялікую вагу ў Савецкім Саюзе і ёсць шырокае і ўсе растуе імкненне ў масах раўняцца па гэтых перадавых людзях нашай краіны.

У нас расце стаханаўскі рух, і новыя сацыялістычна-свядомыя адносіны да працы захватваюць усё больш шырокія масы рабочага класа і калгаснай вёскі, робячы асаблівыя поспехі там, дзе ёсць дастойныя кіраўнікі справы.

У нас усе больш моцнымі становяцца сярод моладзі, і нават проста сярод дзяцей, новыя адносіны да вучобы, прасякнутыя шчырым імкненнем да ведаў і, разам з тым, глыбокім імкненнем стаць сапраўды карыснымі грамадзянамі сваёй дзяржавы, свайго народа. Кожны сапраўдны кіраўнік, настаўнік, выхаванцель ведае аб гэтым і знаходзіць у гэтым найвялікшае задавальненне.

У нас вяліка цяга да культуры, да мастацтва і да розных форм грамадскага жыцця ў самых шырокіх масах працоўных горада і вёскі. Нам-бы толькі навучыцца шырэй і лепш задавальняць гэтыя растучыя запатрабаванні і цягу народных мас да культуры і да новага, светлага жыцця.

У нас закладзены надзейныя асновы савецкага патрыятызма, якім славіцца наша Чырвоная Армія і пачуццямі якога так шырока ахвачаны народы Савецкага Саюза. Гэты савецкі патрыятызм узяў сваё ля берагоў Хасана і на мангола-манчжурскай граніцы. Духам высокага савецкага патрыятызма прасякнут быў паход нашай Чырвонай Арміі ў Заходнюю Украіну і Заходнюю Беларусь, калі наша чырвоная пяхота рабіла пераходы па 60—70 кілометраў у суткі. Мы ведаем высокія якасці савецкага патрыятызма, мы ведаем, што, калі нашы баіцы самааддана, як героі, кідаліся ў бой на ворага з воклічамі: «за радзіму!», «за Сталіна!», то ўсе мы, выхаваныя партыяй Леніна—Сталіна, і народы ўсяго Савецкага Саюза бачылі ў гэтым, што для савецкіх патрыётаў радзіма і камунізм з'яднаны ў адно непадзельнае цэлае. **(Шумныя апладысменты).**

Усе гэта і азначае, што Савецкі Саюз гэта не толькі магутная перадавая індустрыя, з яе быстрым і няўхільным большэвцкім уздымам, і не толькі створаныя савецкай уладай калгасы, прадстаўляючыя вышэйшую форму арганізацыі сялянскай гаспадаркі, але гэта, перш і раней за ўсе мільёны і дзесяткі мільёнаў савецкіх людзей, новых людзей на зямным шары, прасякнутых сацыялістычна-свядомымі адносінамі да працы і вучобы, натхняемых савецкім патрыятызмам на слаўныя справы для свайго народа і для агульнай справы народаў усяго свету **(Апладысменты).** Для камуністычнага выхавання савецкіх людзей зроблена ўжо нямала. Але гэта толькі пачатак работы. Мы і цяпер адной з галоўных задач нашай унутра-

най палітыкі павінны прызнаць задачу камуністычнага выхавання рабочых, сялян, служачых і ўсёй нашай інтэлігенцыі. Дапамагаючы ва ўсім перадавым людзям нашай краіны і высока ўзносячы імяны самаадданных герояў соцыялізма, мы павінны асабліва клапаціцца аб адсталых і адстаючых — аб тых, хто асабліва адчувае патрэбу ў большэвіцкім кіраўніцтве. Разам з тым, мы павінны ва многім узмацніць нашы клопаты па вырошчванню кадраў сваёй, савецкай інтэлігенцыі, якому не ўступаючам па сваёму культурнаму узроўню і да канца адданай народу і соцыялістычнай дзяржаве. (Апладысменты). Няма чаго ўжо і гаварыць аб тым, што забываць у галіне ўнутранай палітыкі аб ворагах народа або даваць ім якое-небудзь паслабленне — значыць, учыняць злачынства супроць свайго народа, супроць сваёй радзімы.

На чарзе новыя выбары ў саветы працоўных. Аб размаху гэтай выбарчай кампаніі сведчыць той факт, што па ўсяму Савецкаму Саюзу ў сельскія, раённыя, гарадскія і абласныя саветы павінна быць выбрана 1 мільён 300 тысяч дэпутатаў. Колькасць гэтых дэпутатаў перавышае, як бачыце, колькасць жыхароў некаторых малых еўрапейскіх дзяржаў. (Смех). На гэтых выбарах мы павінны яшчэ больш замацаваць блок камуністаў і беспартыйных. Мы не толькі не будзем шкадаваць, але будзем вітаць, калі выбары правядуць чыстку савецкага апарата ад нягодных і бюракратычна-сапсаваўшыхся элементаў. На тое і новыя выбары, каб правесці добрую работу па ачыстцы нашых органаў ад усякай бюракратычнай плесені. Для гэтага, між іншым, і патрэбна ўсяляк умацаваць блок камуністаў і беспартыйных.

Разам з тым, у нас ёсць поўная ўпэўненасць у тым, што новыя выбары ў саветы працоўных будуць новай магутнай дэманстрацыяй несакрушымага маральна-палітычнага адзінства савецкага грамадства, згуртаванага вакол нашай партыі і ўрада. (Апладысменты). На гэтых выбарах павінны заняць галоўнае месца пытанні штодзённага жыцця працоўных і палепшэння работы мясцовых саветаў. Гэта, вядома, правільна. Але правільна таксама і тое, што гэтыя выбары ва многім дапамогуць падняць усю нашу палітычную работу і зрабіць яшчэ больш зразумелай шырокім масам не толькі ўнутраную, але і знешнюю палітыку Савецкага Саюза.

* * *

Мне няма патрэбы асобна спыняцца сёння на знешняй палітыцы Савецкага ўрада. Усе асноўнае сказана нядаўна ў Вярхоўным Совеце і вам добра вядома. Але ўсё-ж карысна напамінаць аб некаторых падзеях і аб атрыманых намі ўроках, у сувязі з мейшайся ў нашым асяроддзі недаацэнкай небяспек, звязаных з існаваннем Савецкага Саюза ва ўмовах знешняга капіталістычнага акружэння.

Разбітыя цяпер ворагі народа, з ліку ўсіх гэтых трацкіска-бухарынскіх агентаў замежных разведак, як вядома, рабілі з факта капіталістычнага акружэння свае здрадніцкія вывады. Яны ішлі на распродаж Савецкага Саюза, на аддзяленне ў карысць капіталістычных дзяржаў і Прымор'я, і Украіны, і Закаўказзя, роўна як Сярэдняй Азіі і Беларусі. Гэтым злачынствам супроць народаў Савецкага Саюза не суджана было адбыцца, таму што народы Савецкага Саюза моцна вераць у сваю справу, таму што жыва наша большэвіцкая партыя, таму што наш карабель вядзе таварыш Сталін. (Бурныя ап-

ладысменты, пераходзячыя ў авацыю. Усе ўстаюць). Не гледзячы на ўсе прошукі ворагаў, унутраных і знешніх, іх злачынныя планы праваліліся і накрылі ганьбай іх галовы. Савецкі Саюз астаўся непакісным, яшчэ больш узмацнеў і, як вы бачыце, шагнуў уперад, расшырыў савецкую тэрыторыю, а наша краіна стала яшчэ больш грозная для ворагаў, яшчэ больш родная для савецкіх народаў і ўсіх іх шчырых прыяцеляў ва ўсім свеце. (Працяглыя апладысменты).

Мы па праву гардзімся поспехамі нашай унутранай палітыкі, але мы з задавальненнем гаворым і аб буйных поспехах нашай знешняй палітыкі.

Капіталістычны свет пачынае ўсе больш даведвацца, што СССР не тое, чым ім хацелася-б яго бачыць. Ім хацелася-б бачыць нашу краіну слабай, падатлівай на націскі са зне, а на справе атрымліваецца наадварот (апладысменты), бо Савецкі Саюз быў і астаецца моцна згуртаваным, магутным і несакрушымым. (Апладысменты). І гэта таму, што мы ўсе гэтыя годкі нястомна клапаціліся аб безапаснасці нашай дзяржавы, аб моцнасці нашай абароны. Гэта каштавала не малых матэрыяльных афяр, але затое мы забяспечылі мир народам Савецкага Саюза. (Бурныя апладысменты).

Мы не можам ведаць, з якімі знешнімі выпрабаваннямі нам яшчэ прыдзецца сустрэцца. Але адно мы добра ведаем: трэба не аслабляць, а яшчэ больш і яшчэ настойлівей мацаваць магутнасць абароны нашай дзяржавы. (Апладысменты).

Большэвіцкая палітыка забяспечыла Савецкаму Саюзу велізарны рост унутраных сіл, і цяпер нашай краіне не страшны больш ніякія знешнія выпрабаванні. (Апладысменты). Магутная крыніца унутраных сіл Савецкага Саюза невычарпальная, і з кожным годам нашым ворагам усе больш сур'езна прыходзіцца лічыцца з гэтым бесспрэчным гістарычным фактам (Апладысменты). І ўсё-ж мы ведаем, што лепшая знешняя палітыка Савецкага Саюза з'яўляецца наша выпрабаваная палітыка миру, якая забяспечыла ўжо нам не малыя поспехі.

Гэтую ўнутраную і знешнюю палітыку мы павінны праводзіць няўхільным чынам і далей. У гэтым мы бачым волю народаў Савецкага Саюза, натхняемых вялікай партыяй Леніна—Сталіна.

Мы ўступаем у дваццаць трэці год Кастрычніцкай Соцыялістычнай Рэвалюцыі. Мы павінем уперад той-жа вернай, выпрабаванай ленінскай дарогай, як ішлі ўсе гэтыя годкі. Гэта той шлях, які вядзе нас да канчатковай перамогі Савецкай улады.

Няхай жыве наша Кастрычніцкая Соцыялістычная Рэвалюцыя! (Бурныя апладысменты).

Няхай жыве рабочы клас, калганае сялянства, сацыялістычны інтэлігенцыя Савецкага Саюза! (Апладысменты).

Няхай жыве наша магутная абарона і яе несакрушымая сіла—наша Чырвоная Армія, наш Ваенна-Марскі Флот! (Апладысменты).

Няхай жыве вялікі непераможны сцяг Маркса—Энгельса—Леніна—Сталіна! (Бурныя апладысменты, пераходзячыя ў авацыю. Усе ўстаюць).

Няхай жыве ленінізм! (Апладысменты).

Няхай жыве партыя большэвікоў і няхай жыве многія годкі нашаму Сталіну! (Бурныя, працяглыя апладысменты, пераходзячыя ў авацыю. Усе ўстаюць. Аркестр выконвае «Інтэрнацыянал». У зале раздаюцца воклічы ў чэсць таварыша Сталіна).

Вялікае свята савецкага народа

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя 1917 года пачынае пачатак новай эры ў развіцці чалавецтва. У баях пад кіраўніцтвам партыі Леніна і Сталіна рабочыя класі ў саюзе з сялянскай беднотай, пры падтрымцы салдат і матросаў звернулі ўладу эксплуатацыйнаму — капіталістаў і памешчыкаў — і ўсталявалі сапраўды народную, **Савецкую ўладу**.

Дзень 2-га кастрычніка (7 лістапада) 1917 года ўвайшоў у гісторыю чалавецтва, як вялікае свята. У гэты дзень, асветні бясмертным, нямеркнучым і славамі, які ўвесь свет прыгучылі гістарычныя словы правадыра рэвалюцыі В. І. Леніна.

«Таварышы! Рабочая і сялянская рэвалюцыя, аб неабходнасці якой увесь час гаварылі большэвікі, зваршылася».

Ад гэтага часу наступае новая паласа ў гісторыі Расіі, і даная тэарэтычная руская рэвалюцыя павінна ў самым канчатковым выніку прывесці да перамогі сацыялізма» *).

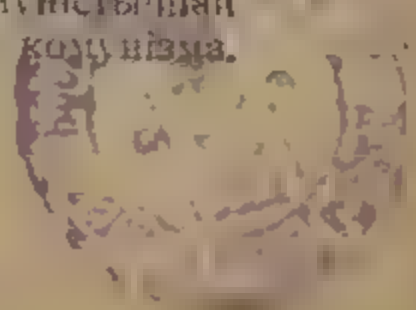
Гэтыя прарочыя словы найвялікшага гена чалавецтва ажыццявіліся. Пад кіраўніцтвам партыі Леніна і Сталіна сацыялізм першая фаза камунізма — ужо ў асноўным існуючы ў нашай краіне. СССР уступіў ужо ў новую паласу развіцця, у паласу завяршэння будаўніцтва бяскласавога сацыялістычнага грамадства і паступовага пераходу да камунізма.

Кожная гадавіна Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі — новая веха на шляху перамогі вышэйшага грамадскага ладу, што прышоў на змену спрадвечнаму прыгнёчэнню і эксплуатацыі чалавека чалавекам.

Цяперашняя, XXII гадавіна асабліва знамянальная.

У гэтым годзе адбыўся XVIII гістарычны з'езд партыі, на якім вялікі Сталін зрабіў даклад аб рабоце ЦК РКП(б). Сталінскі даклад з'яўляецца знамянальным дакументам нашай эпохі, узорам марксісцка-ленінскага шляху, пройдзенага партыяй і савецкім народам за мінулыя пяцігоддзі. Сталінскі даклад велізарнае тэарэтычнае даследаванне, асновае на багацейшым вопыце будаўніцтва сацыялізма ў СССР. Класічна прымяняючы матэрыялістычную дыялектыку, таварыш Сталін даў найглыбейшы аналіз міжнароднага і ўнутранага становішча СССР, асветліў пытанні ўнутранага жыцця, унес яснасць у адно з буднішніх і прынцыповых пытанняў марксізма-ленінізма — у пытанне аб дзяржаве, асветліў ролю інтэлігенцыі пры сацыялізме, з грамадзянскай яснасцю абрысаваў задачы новага гістарычнага этапу камуністычнай Рэвалюцыі — этапу паступовага пераходу ад сацыялізма да камунізма.

* 1 Ленін, т. XXII, стар. 4.

У гэтым годзе партыйныя і непартыйныя большэвікі, увесь савецкі народ нястомна працавалі над аўладаннем рэвалюцыйнай тэорыяй Маркса Энгельса—Леніна Сталіна. Выпушчаны ў мінулым годзе «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)» стаў самай папулярнай кнігай у нашай краіне. Гэту энцыклапедыю большэвізма глыбока і ўдумчыва вывучаюць усе народы нашай соцыялістычнай радзімы.

У гэтым годзе майскі Пленум ЦК ВКП(б) прыняў гістарычныя рашэнні, накіраваныя на далейшае умацаванне калгаснага ладу. Чацвёртая сесія Вярхоўнага Савета СССР зацвердзіла закон аб усеагульным воінскім абавязку.

У гэтым-жа годзе доблесная Рабоча-Сялянская Чырвоная Армія вызвала нашых адзінакроўных братоў заходніх украінцаў і беларусаў—ад гнёту польскіх паноў, а **Ўнечарговая Пятая Сесія Вярхоўнага Савета прыняла Заходнюю Украіну і Заходнюю Беларусь у са-стаў Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік.**

У 1939 годзе Савецкі Саюз даў новае сведчанне нерушымасці сваіх дагавораў, аказаўшы рэальную дапамогу Мангольскай Народнай Рэспубліцы ў абароне яе дзяржаўнай незалежнасці.

К XXII гадавіне Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі наш народ прышоў з новымі поспехамі ў мірнай палітыцы Савецкага Саюза, геніяльнай сталінскай палітыкай міру і дружбы паміж народамі.

На XVIII з'ездзе ВКП(б) таварыш Сталін ясна вызначыў задачы партыі ў галіне знешняй палітыкі:

«1. Праводзіць і надалей палітыку міру і ўмацавання дзелавых сувязей з усімі краінамі;

2. Захоўваць асцярожнасць і не даваць уцягнуць у канфлікты нашу краіну правакатарам вайны, якія прывыклі заграбаць жар чужымі рукамі;

3. Усямерна ўмацоўваць баявую магутнасць нашай Чырвонай Арміі і Ваенна-Марскога Чырвонага Флота;

4. Мацаваць міжнародныя сувязі дружбы з працоўнымі ўсіх краін, зацікаўленымі ў міры і дружбе паміж народамі».

У сваёй знешняй палітыцы Савецкі ўрад перш за ўсё зыходзіць з інтарэсаў народаў СССР, а іх інтарэсы, як вядома, супадаюць з карэннымі інтарэсамі працоўных усіх краін.

Ва ўмовах цяжкага крызісу капіталістычнай сістэмы, ва ўмовах імперыялістычнай вайны ў Еўропе, ва ўмовах росту жорсткай контррэвалюцыйнай рэакцыі ў краінах хваленай буржуазнай «дэмакратыі» СССР сустраў XXII гадавіну Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі росквітам сваёй магутнасці і міжнароднага ўплыву.

Працоўныя масы капіталістычных краін сустралі гэтую знамянальную гадавіну ў абстаноўцы зацянай капіталістычнымі ўрадамі другой імперыялістычнай вайны. Ужо звыш двух год японскія імперыялісты рвуць цела кітайскага народа, які абараняе сваю незалежнасць. Польша другой імперыялістычнай вайны палыхае ў самым цэнтры Еўропы. Правячыя класы Англіі, Францыі і інш. вядуць вайну за сусветнае панаванне. У інтарэсах нажывы кучы эксплуатацараў мільёны людзей кінуты на фронт для бяспаснага знішчэння. Увесь цяжар імперыялістычнай вайны кладзецца на плечы працоўных капіталістычных краін. Гнёт і эксплуатацыя рабочага класа і працоўнага сялянства з кожным днём узмацняецца.

Сярод хаоса невырашаных суыярэчнасцей, у якіх б'ецца капіталі-

стычны свет, Саюз Савецкіх Соцыялістычных рэспублік узвышаецца гранітаным скалом, яркім маяком для усяго працоўнага чалавецтва.

Падпальшчыкі і правакатары вайны, ахвотнікі заграбаць жар чужымі рукамі ўсімі сродкамі імкнуцца ўцягнуць у вайну і Савецкі Саюз. Але, дзякуючы празарлівасці і мудрай знешняй палітыцы, указанай таварышом Сталіным, правакацыйныя планы сапраўдных падпальшчыкаў вайны былі своєчасова раскрыты і сарваны.

Усёй сваёй знешняй палітыкай Савецкі Саюз нязменна імкнецца забяспечыць справу міру ва ўсім свеце, усямерна ўмацоўваць дружасці і дзелавыя сувязі з усімі дзяржавамі, якія раздзяляюць гэту пазіцыю.

Кіруючыся інтарэсамі савецкага народа, яго цвёрдым імкненнем да міру, наш урад 23 жніўня бягучага года заключыў савецка-германскі дагавор аб ненападзе. Гэты дагавор з'явіўся паваротным пунктам у гісторыі Еўропы, ды і не адной толькі Еўропы. За якія-небудзь два месяцы з часу заключэння дагавора адбыліся падзеі сусветна-гістарычнага значэння. На змену варожасці паміж СССР і Германіяй прыйшла трывалая дружба.

«Цяпер нашы адносіны з германскай дзяржавай пабудаваны на базе дружасці адносін, на гатоўнасці падтрымліваць імкненні Германіі да міру, і разам з тым на жаданні ўсямерна садзейнічаць развіццю савецка-германскіх гаспадарчых адносін да ўзаемнай выгады абодвух дзяржаў» (Молатаў).

Сваім выступленнем у карысць спынення вайны, сваім дагаворам аб дружбе і грамадзянскай з Германіяй Савецкі Саюз унёс новы ўклад у справу міру. Заключэнне дагавора, мерапрыемствы па ўмацаванні эканамічных адносін паміж абодвума краінамі паказваюць, што два мацнейшыя у Еўропе народы—савецкі і германскі—шчыра не хочуць вайны, што яны будуць жыць у згодзе і дружбе. Гэты факт мае велізарнае значэнне для ўмацавання міру не толькі у Еўропе, але і ва ўсім свеце.

СССР за апошні час заключыў з прыбалтыскімі суседзямі—Эстоніяй, Латвіяй і Літвой пакты аб узаемадапамозе, якія цалкам адпавядаюць інтарэсам нашай радзімы, нашага народа і гарантуюць незалежнасць і самастойнасць малых прыбалтыйскіх краін.

СССР нясе на сваім сцягу мір. Справа міру перамагла на землях, што былі запалонены польскімі панами, яна будзе абаронена ад усякіх замаху і у Прыбалтыцы. Абараняючы ўласную безпаснасць, СССР адначасова гарантуе безпаснасць і незалежнасць дружасці дзяржаў. На грамадзянскім МНР Савецкі Саюз паказаў перад усім светам, што значыць наша гарантыя, што значыць подпіс СССР пад пактам аб узаемадапамозе.

Благародная палітыка Савецкага ўрада знаходзіць адабрэнне ва ўсім працоўным чалавецтве. Перадачан горада Вільна і Віленскай абласці Літоўскай рэспубліцы СССР прадэманстравалі перад усім светам павялічаны да нацыянальных інтарэсаў малых народаў, сілу і мудрасць сталінскай нацыянальнай палітыкі. Увесь свет—не толькі прыяцелі, але і ворагі нашы—прымусаны прызнаць, што ў гісторыі яшчэ не было выпадку, каб вялікая і моцная дзяржава аддала малому і слабому народу горад і абласць з поўным насельніцтвам. Толькі мудры савецкі ўрад мог налічыцца з нацыянальнымі інтарэсамі літоўскага народа і вярнуць яму сталцу, разбонніцкі захопленую польскімі налётчыкамі.

Гэты год ўвойдзе ў гісторыю, як год вызвалення працоўных За-

ходняй Украіны і Заходняй Беларусі ад ярма польскіх памешчыкаў і капіталістаў. Польская дзяржава, аснана на гвалце і прыгнечанні нацый, паказала сваю нежыццездольнасць і пры першай жа ваеннай сутычцы разляцелася, як стары, струхнелы воз, а яе ўрад і вярхоўнае камандаванне арміі, кінуўшы народ на волю лесу, ганебна збеглі за граніцу.

17 верасня, па распараджэнню савецкага ўрада, войскі украінскага і беларускага фронтаў перайшлі граніцу, каб узяць пад сваю абарону жыццё і маёмасць нашых адзінакроўных братоў—украінцаў і беларусаў. Наша доблесная Чырвоная Армія з поспехам выканала заданне партыі і ўрада і назаўсёды вызваліла народы Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны ад голаду, галечы і жабрацтва.

Пашырыліся граніцы сацыялістычнай бацькаўшчыны працоўных усяго свету. Тэрыторыя, што перайшла да СССР, складзе 196 тысяч квадратных кілометраў і роўна тэрыторыі вялікай еўрапейскай дзяржавы. У дружную многанациянальную сям'ю народаў СССР звернута 1,3 мільёнаў адзінакроўных братоў. Яны сталі роўнапраўнымі савецкімі грамадзянамі і разам з працоўнымі краіны сацыялізма ўпершыню свабодна святкавалі XXII гадавіну Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Шчаслівыя, творчыя дні насталі для народаў Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны. У гарадах і сёлах пачаўся пераход да бясплатнага навучання, адкрыты вячэрнія школы для моладзі, расшырана больнічная сетка, ліквідуецца беспрацоўе. Тысячы беспрацоўных ужо выехалі ў СССР і працуюць на сацыялістычных прадпрыемствах. Вучоныя, якім прыходзілася гандляваць на вуліцах газетамі, атрымалі работу па спецыяльнасці.

Нашы вызваленыя браты перажываюць незабыўныя гістарычныя дні. Людзі адчуваюць сябе, як у вялікае свята, бо ад гэтага часу з'яўляюцца роўнапраўнымі грамадзянамі сацыялістычнай дзяржавы. Ажыццявілася мара аб шчаслівым жыцці пад яркім сонцам Сталінскай Канстытуцыі. Трынаццаць мільёнаў былых рабоў сталі вольнымі людзьмі, барацьбітамі за сваё шчасце, за свабоду, за магучасць сваёй сацыялістычнай радзімы.

* * *

Дваццаць другую гадавіну Кастрычніка савецкі народ адзначыў з пачуццём законнай гордасці і вялікай радасці. Ён жыве ў краіне, якая стала непрыступнай крэпасцю сацыялізма, бацькаўшчынай міжнароднага пролетарыята, аплотам усіх прыгнечаных, светачам культуры і цывілізацыі, надзеяй усяго перадавога і прагрэсіўнага чалавецтва.

СССР—крэпасць міжнароднага камунізма.

Сіла гэтай крэпасці—у яе найвялікшых заваёвах, якія дасягнуты за 22 год і адлюстраваны ў Сталінскай Канстытуцыі перамогшага сацыялізма.

Дваццаць другая гадавіна Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі адзначана новымі перамогамі ва ўсіх галінах сацыялістычнага будаўніцтва. Доблесная праца савецкага народа, натхняемага партыяй Леніна—Сталіна, прынесла цудоўныя плады.

За апошнія год і завершана рэканструкцыя прамысловасці і земляробства на аснове новай, сучаснай тэхнікі. Сацыялістычная сістэма гаспадаркі дала нам магчымасць дагнаць і перагнаць галоўныя капіталістычныя краіны па тэхніцы вытворчасці і па тэмпах росту прамысловасці.

У той час, як капіталістычны свет, не паспеўшы аправіцца ад удараў эканамічнага крызісу, апынуўся перад тварам новага крызісу, магучасць Совецкага Саюза няўхільна расце. За 1938 год прамысловая вытворчасць у капіталістычных краінах скарацілася на 10 проц., а ў параўнанні з 1929 г. знізілася на 7,3 проц. Прадукцыя-ж нашай прамысловасці з года ў год расце і ў 1938 годзе дасягнула 477 процантаў супроць 1929 года.

У выніку ажыццяўлення сталінскага плана індустрыялізацыі сацыялістычная сістэма вытворчасці стала непадзельна пануючай ва ўсёй народнай гаспадарцы Совецкага Саюза. Калі ўдзельная вага сацыялістычнай гаспадаркі ў народным даходзе складала ў 1929 годзе 56 проц., у 1933—94,6 проц., то ў мінулым годзе (папярэднія даныя)—99,3 проц. Удзельная вага сацыялістычнай гаспадаркі ў валавой прадукцыі ўсёй прамысловасці складала ў 1929 годзе 89,5 проц., у 1933 г.—99,55 проц., а ў мінулым годзе (папярэднія даныя) 99,9 проц.

У валавой прадукцыі сельскай гаспадаркі (уключаючы падсобную гаспадарку катгаснікаў) удзельная вага сацыялістычнай гаспадаркі складала у 1929 годзе толькі 6,7 проц., у 1933 г. павялічылася да 80,8 проц., а ў мінулым годзе (папярэднія даныя) дасягнула 98,8 проц.

Прадукцыя будынай прамысловасці нашай краіны ў параўнанні з 1913 годам вырасла на 800 проц., у той час як у ЗША яна павялічылася толькі на 22 проц., у Англіі—на 13 проц., а ва Францыі нават паменшылася.

За годы сталінскіх пяцігодак у нас створаны зусім новыя галіны прамысловасці, якіх не ведала царская Расія (будаўніцтва самалетаў, трактараў, аўтамабіляў, станкоў). Сацыялістычная прамысловасць дае нашай краіне абсалютна ўсе, што ёй неабходна для росту народнай гаспадаркі і ўмацавання абароназдольнасці.

За гэтыя годы створаны новыя высокакваліфікаваныя кадры інжынера-тэхнічнай інтэлігенцыі, якая вышла з рабочых, сялян, служачых і прадстаўляе велізарную культурную сілу ў будаўніцтве кунізма.

Другая пяцігодка дала нам стаханаўскі рух, які ў барацьбе за ўмацаванне працоўнай дысцыпліны і далейшы ўздым прадукцыйнасці нясе ў сабе парасткі куністычнай працы і з'яўляецца ключом для пераадолення процілегласці паміж працай фізічнай і разумовай.

Карэнным чынам змяніўся класавы састаў совецкага грамадства. Колькасць рабочых і служачых у параўнанні з 1913 годам вырасла ў два з паловай раза, 94,4 проц. насельніцтва занята ў сацыялістычнай гаспадарцы або цесна звязана з ёю.

Канчаткова ліквідаваны рэшткі эксплуатаатарскіх класаў. Сацыялістычнае грамадства ў СССР складаецца з двух дружэственных класаў: рабочых і сялян—і інтэлігенцыі. Сціраецца класавая грань паміж сацыяльнымі групамі працоўных. Рабочы клас, сялянства і інтэлігенцыя згуртаваны ў адным агульным працоўным фронце.

Рабочы клас Краіны Советаў—гэта ўжо не пролетарыі, якія прымушаны прадаваць сваю рабочую сілу паразітычным класам, гэта ўжо не самы прыгнечаны і бяспраўны клас, якім ён з'яўляецца ў буржуазным грамадстве, наш рабочы клас—кіраўнік першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы. Разам з калгасным сялянствам ён уладае ўсімі сродкамі вытворчасці і стаіць на чале пераможнага руху арміі працоўных да вяшчынь кунізма.

Зусім змянілася і наша сялянства. Яно стала актыўным будаўніком сацыялізма, канчаткова парвала з ранейшым жабрацкім жыццём

і разам з рабочым класам, пад яго кіраўніцтвам, змагаецца за камунізм. Сялянства прайшло цяжкі, але радасны шлях свайго эканамічнага і культурнага адраджэння і жыве зараз шчаслівым, заможным і культурным жыццём.

Змянілася і інтэлігенцыя. Упершыню ў гісторыі чалавецтва яна служыць таму, хто яе на-сапраўднаму ацэньвае, хто з'яўляецца тварцом гісторыі, — працоўнаму народу. Савецкая інтэлігенцыя, якая упершыню атрымала магчымасць неабмежаванай навуковай і культурнай творчасці, уносіць свае веды і працу ў агульную скарбніцу будаўніцтва камуністычнага грамадства.

Сіла і непераможнасць Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі — у магутным росце матэрыяльнага добрабыту і культурнага ўзроўню працоўных. Народны даход з 48,5 мільярда ў 1933 годзе узрос да 105 мільярдаў рублёў у 1938 годзе. Больш чым у два разы паднялася сярэднегадавая зарплата рабочых і служачых, на многа павялічыліся даходы калгаснікаў.

Магутным рычагом развіцця нашай краіны з'яўляецца небывалае, нідзе ў свеце нябачанае маральна-палітычнае адзінства савецкага народа. Выбары ў Вярхоўны Совет СССР і ў Вярхоўныя Саветы саюзных і аўтаномных рэспублік з'явіліся магутнай дэманстрацыяй адданасці многамільённага савецкага народа сваёй камуністычнай партыі, свайму другу і правадыру таварышу Сталіну. Адзінадушнае галасаванне за кандыдатаў сталінскага блока камуністаў і беспартыйных было ўрачыстай клятвай, якую даваў савецкі народ сваёй партыі і любімаму правадыру: жыць, змагацца і перамагаць пад слаўным сцягам пролетарскай рэвалюцыі, пад сцягам камунізма.

Выбары ў мясцовыя саветы дэпутатаў працоўных яшчэ раз прадэманструюць перад усім светам трыумф савецкага дэмакратызма пад сцягам Сталінскай Канстытуцыі, несакрушальнае маральна-палітычнае адзінства і маналітнасць савецкага народа. Яны прынясуць новы ўздым палітычнай актыўнасці мас, бліскучую перамогу сталінскаму блоку камуністаў і беспартыйных. Народ выбера сотні тысяч людзей, беззаветна адданных сваёй сацыялістычнай радзіме, новых дзяржаўных дзеячоў ленінска-сталінскага тыпу.

Выкананне грандыёзных задач трэцяй сталінскай пяцігодкі, начэртаных XVIII з'ездам ленінска-сталінскай партыі, з'явіцца буйнейшым крокам да камуністычнага грамадства. Магутным вытворчым уздымам ахоплены многамільённыя масы савецкага народа, ўступіўшыя ў сацыялістычнае спаборніцтва імені Трэцяй Сталінскай Пяцігодкі. Стаханавскі рух забяспечвае нябачаны ўздым прадукцыйнасці працы на ўсіх участках народнай гаспадаркі. Па ініцыятыве перадавікоў вытворчасці на заводах і фабрыках укараняецца многастапоначнае абслугоўванне, якое адкрывае велізарныя перспектывы для яшчэ больш шпаркага росту прадукцыйнасці працы.

Мы далёка пакінулі ззаду сябе капіталістычныя краіны па тэмпах росту і тэхнічнай узброенасці нашай прамысловасці і сельскай гаспадаркі. Наша сацыялістычная прамысловасць толькі за 9 месяцаў гэтага года дала прадукцыі больш, чым царская Расія за цэлых дзесяць год перад вайною 1914 года.

Асноўная эканамічная задача СССР — у бліжэйшыя 10—15 год дагнаць і перагнаць галоўныя капіталістычныя краіны таксама і ў эканамічных адносінах, гэта значыць у адносінах размераў вытворчасці на душу насельніцтва.

Вырашэнне гэтай задачы прынясе тое багацце прадуктаў, якое

з'яўляецца неабходнай эканамічнай базай для ажыццяўлення асноўнага прынцыпа камунізма. «Ад кожнага па здольнасцях — кожнаму па патрэбнасцях». Над вырашэннем гэтай асноўнай эканамічнай задачы гераічна і паспяхова змагаецца пад кіраўніцтвам партыі Леніна—Сталіна ўвесь савецкі народ.

Ленінска-сталінскае вучэнне аб магчымасці перамогі соцыялізма ў адной, асобна ўзятай, краіне, якая ажыццявіла пролетарскую рэвалюцыю, аб магчымасці пабудовы соцыялізма ва ўмовах капіталістычнага акружэння з'явілася адной з рашаючых умоў барацьбы за соцыялізм. Наша большэвіцкая партыя вяла бязлігасную барацьбу супроць ворагаў усіх масцей—трацкіска-зіноўеўскіх, бухарынска-рыкаўскіх, буржуазна-нацыяналістычных і іншых агентаў замежных разведак, якія ў зварынай злобе імкнуліся сарваць соцыялістычнае будаўніцтва і аднавіць капіталістычнае рабства ў нашай краіне. У бязлігаснай барацьбе з ворагамі народа: трацкістамі і бухарынцамі, правымі і «левымі» здраднікамі, лакеямі міжнароднага імперыялізма,—наша краіна прышла да велізарных сусветна-гістарычных перамог.

Ленінска-сталінскі кааперацыйны план, вучэнне аб калектывізацыі працоўнага сялянства далі партыі магчымасць знайсці правільны шлях уцягнення вёскі ў русло соцыялізма.

Пад кіраўніцтвам таварыша Сталіна наша большэвіцкая партыя ажыццявіла калектывізацыю сельскай гаспадаркі і на гэтай аснове ліквідацыю кулацтва як класа.

«Гэта быў найглыбейшы рэвалюцыйны пераварот, скачок са старога якаснага стану грамадства ў новы якасны стан, роўназначны па сваіх выніках рэвалюцыйнаму перавароту ў кастрычніку 1917 года» *).

Своеасабліваць гэтага перавароту ў тым, што ён быў праведзены па ініцыятыве дзяржаўнай улады, пры прамой падтрымцы мысленных мас сялян, якія змагаліся супроць кулацтва, за шчаслівае калгаснае жыццё.

З усіх задач нашай рэвалюцыі задача соцыялістычнай перапрацоўкі дробнасялянскай гаспадаркі з'яўлялася самай цяжкай. Умелая, мудрая палітыка дзяржавы ў адносінах да сялянства, рашучая барацьба з кулацтвам, перакананне працоўных слаёў сялянства сілай прыкладу і вопыту ў перавагах соцыялістычнай сістэмы гаспадаркі, паступовае добраахвотнае ўцягненне ў калгасы, велізарная дзяржаўная дапамога ім—усё гэта спрыяла таму, што калгасны лад перамог канчаткова і сялянства нашай краіны беспаваротна стала пад сцяг соцыялізма.

Цяпер мы маем самую буйную, асваваную на перадавой тэхніцы, найбольш таварную сельскую гаспадарку. У 1938 годзе 93,5 проц. усіх сялянскіх гаспадарак было аб'яднана ў калгасах, на долю якіх приходзілася 99,3 проц. пасеўнай плошчы. У тым-жа годзе ў нашай краіне было больш 242 тысяч калгасаў з 18,8 мільёна сялянскіх двароў, 3 961 соўгас і 6 358 машына-трактарных станцый. Інвентар соцыялістычнай сельскай гаспадаркі складаўся з 483,5 тысячы трактараў, 153,8 тысячы камбайнаў, 195,8 тысячы грузавых аўтамабіляў. У 1939 годзе ворыва па СССР механізавана на 71,5 проц.

Усесаюзная сельскагаспадарчая выстаўка, якая адкрылася на парозе 22-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі, ірадэманстравала выдатныя поспехі нашых соўгасаў і калгасаў

*) «Кароткі курс гісторыі ВКП(б)», стар. 288.

На аснове калектыўнай працы, высокай машынай тэхнікі і перадавой агранамічнай навукі няўхільна расце ўраджайнасць сацыялістычных палёў. Паспяхова вырашаецца пастаўленая таварышом Сталіным задача дабіцца ўраджаю 7-8 мільярдаў пудоў зярна ў год. У калгаснах вёсцы растуць новыя кадры стаханаўцаў, майстроў высокіх ураджаяў і прадукцыйнай жывёлагадоўлі.

Усесаюзная сельскагаспадарчая выстаўка наглядна і пераканаўча паказала росквіт сельскай гаспадаркі ва ўсіх рэспубліках, краях і абласцях Савецкага Саюза, рост эканомікі, добрабыту і культурнага ўзроўню шырокіх калгасных мас. Разам з тым яна прадэманстравала цесную залежнасць развіцця нашай сельскай гаспадаркі ад поспехаў сацыялістычнай індустрыялізацыі краіны. На выстаўцы мільёны калгаснікаў вучыліся майстэрству змагацца за далейшы ўздым сацыялістычнага земляробства і жывёлагадоўлі.

Іправа ўдзелу на выстаўцы атрымалі 15 059 калгасаў, 11 064 калгасныя фермы, 268 МТС, 795 саўгасаў, 155 821 перадавікоў сельскай гаспадаркі. Быць удзельнікам усесаюзнага агляду сацыялістычнага земляробства—велізарная чэсць. І недарма за ганаровае права ўдзелу ў выстаўцы 1940 года спаборнічаюць дзесяткі тысяч перадавых калгасаў нашай краіны.

Сямімільнымі крокамі ідзе савецкі народ па шляху культуры і ведаў. Толькі за апошнія пяць год у нас пабудавана 4 254 гарадскія і 16 353 сельскія школы. У мінулым навучальным годзе ў пачатковай і сярэдняй школе займалася 31,5 млн. дзяцей, а ў вышэйшых навучальных установах—547 200 студэнтаў. Больш, чым у Англіі, Германіі, Францыі, Італіі і Японіі, разам узятых.

Расцвіла сталінская дружба народаў СССР. Шчаслівае сузор'е савецкіх рэспублік паказвае ўсяму свету прыклад паспяховага вырашэння нацыянальнага пытання.

* * *

Беларуская ССР ператварылася ў адну з перадавых рэспублік вялікага Савецкага Саюза.

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя прынесла беларускаму народу шчасце і радасць. Упершыню ў гісторыі ён набыў сваю дзяржаўнасць і пад яркімі праменьнямі Сталінскай Канстытуцыі будзе новае, свабоднае, цудоўнае жыццё.

З краіны жабрацтва і цемры, сахі і касулі Беларусь стала квітнеючай індустрыяльна-калгаснай рэспублікай. Амаль занова створана прамысловасць. Выраслі дзесяткі буйнейшых прадпрыемстваў. Электрастанцыя імені Сталіна, пабудаваная на гарфяным паліве з Асінаўскіх балот, дае сваю электраэнергію гарадам і прадпрыемствам Магілёва, Оршы, Віцебска і інш. Занова пабудаваны Бабрунскі дрэваапрацоўчы камбінат, Крычаўскі цэментны завод, Магілёўская фабрыка шугучнага валакна, буйнейшыя тэкстыльныя прадпрыемствы Віцебска, Оршы, Гомельскі шклозавод і інш. Створана буйная металаапрацоўчая прамысловасць, машына- і станкабудавніцтва, вытворчасць сельскагаспадарчых машын, хімічная і торфапрамысловасць. Рэканструяваныя прадпрыемствы расшыраны, аснашчоны магутнай тэхнікай.

За апошнія годы прамысловасць БССР дасягнула велізарнейшых поспехаў. У 1938 годзе яе валавая прадукцыя складала 2 158 мільёнаў рублёў, а к канцу 1939 года дасягне 2 350 млн. рублёў, што дасць прырост на 9,3 проц.

Узрасло насельніцтва гарадоў БССР. Паводле даных усеаюзнага перапісу, у Мінску налічваецца 238.772, у Віцебску—167.424, у Гомелі—144.169, у Магілёве—99.440, у Бабруйску—84.107 чал. На гэтых пяці гарадах колькасць насельніцтва супроць 1926 года ўзрасла ў сярэднім на 175,9 проц.

На прадпрыемствах рэспублікі працуе звыш 175 тысяч рабочых.

Сельская гаспадарка Совецкай Беларусі дасягнула нябачанага росквіту. Замест 838 тысяч распыленых аднаасобных сялянскіх гаспадарак зараз мы маем 9.648 калгасаў, у якіх аб'яднана 749.980 гаспадарак з 97 проц. усёй пасеўнай плошчы рэспублікі. Калгасам перадана ў вечнае карыстанне каля 8 мільёнаў гектараў зямлі.

На шырокіх калгасных палях рэспублікі працуе 8.626 трактараў, звыш 1.300 камбайнаў, 4.418 аўтамабіляў, лакамабіляў і рухавікоў, дзесяткі тысяч складаных сельскагаспадарчых машын. Калі ў былой Мінскай губерні на 200 тысяч дзесяцін зямлі прыходзілася адна сеялка, то ў 1937 годзе на гэтай зямлі працавала 83 трактарныя і 410 конных сеялак.

Пасеўная плошча ў 1937 годзе ў параўнанні з 1913 годам узрасла на 37,1 проц. Пасевы пшаніцы ўзраслі ў 6,4 раза, тэхнічных культур—у 3,2 раза, кармавых—у 63,1 раза, бульбы—на 93 проц.

Плошча балот у БССР займае 3 мільёны гектараў, або 24 проц. усёй тэрыторыі. Калгасы і даследчыя станцыі рэспублікі знімаюць з асушаных балот багацённыя ўраджай: азімага жыта да 36 цэнтн., ячменю—да 48 цэнтн., аўса—да 41 цэнтн., канпель—да 14,5 цэнтн. і капусты—да 415 цэнтн. з гектара.

Калгаснае сялянства з года ў год павышае свой матэрыяльны і культурны ўзровень. Расце колькасць калгасаў-мільянераў. Калгаснік становіцца ўсе больш заможным. Рост матэрыяльнага і культурнага ўзроўню працоўных—непахісны закон сацыялістычнага ладу. Партыя Леніна—Сталіна, савецкая ўлада нястомна клопаецца аб чалавеку ў сацыялістычнай дзяржаве.

Расцвіла нацыянальная па форме і сацыялістычная па зместу культура беларускага народа. Рэспубліка мае зараз 22 вышэйшыя і 41 навукова-даследчую ўстановы, 97 падвучылішчаў і тэхнікумаў. Беларуская ССР мае сваю Акадэмію Навук—дзецішча савецкай улады.

У 7063 школах БССР вучыцца больш мільёна дзяцей рабочых, калгаснікаў і савецкіх інтэлігенцыі. Толькі за годы сталінскіх пяцігодак пабудавана 565 сталінскіх школ.

Да рэвалюцыі ў Палескай абласці было ўсяго 77 школ, зараз—987.

На народную асвету ўрад БССР асігнаваў у гэтым годзе 608.670 тысяч рублёў—у 63 разы больш, чым у 1924—25 навучальным годзе. У 1937—38 навучальным годзе на народную асвету ў рэспубліцы было выдаткавана 121 рубель на чалавека, супроць 60 копеек у дарэвалюцыйны час.

Выдатныя кадры савецкай інтэлігенцыі вышлі з недраў народа. Зараз мы маем адных толькі навуковых працавікоў 1.263 чаліскі, звыш 1.000 аграномаў, 600 зоатэхнікаў, 200 ветурачоў.

У БССР працуе 14 драматычных тэатраў, Тэатр оперы і балета, філармонія, кансерваторыя, 1.333 кінатэатры (у тым ліку 491 гуркавы), 2.873 клубы і хаты-чытальні.

У 1938 годзе выдавалася 199 газет і 14 журналаў, з іх 149 газет і 9 журналаў на беларускай мове.

Яркім паказчыкам росту заможнасці працоўных БССР з'яўляецца безупыннае павелічэнне ўкладаў у ашчадкасы. Калі к пачатку другой

пяцігодкі зберажэнні працоўных складалі 23.811 тысяч рублёў, то к канцу другой павялічыліся да 110.850 тысяч, а на 1 верасня 1939 года дасягнулі 160 мільёнаў.

* * *

Як магутны ўцес, натхняючы працоўных усяго свету на барацьбу за сацыялізм, стаіць наша сацыялістычная радзіма сярод сацыяльных катастроф, якія патрасаюць капіталістычны свет. Магутнасць і добрабыт нашай радзімы растуць з кожным днём. Да голасу яе прыслухоўваецца ўвесь свет.

Існаванне Савецкага Саюза—аплота сусветнай рэвалюцыі з'яўляецца магутным фактарам рэвалюцыянізавання працоўных мас капіталістычных краін. Гэта добра разумее буржуазія, і ў гэтым прычына яе лютай нянавісці і злобы. Але ўсе прошукі падпальшчыкаў ваіны—нашых лютых ворагаў з лагера англа-французскай імперыялістычнай буржуазіі і іх услужлівых прыхвасней з асяроддзя «сацыялістычных» лідэраў—разбіваюцца аб несакрушальную сцяну нерушымага адзінства савецкага народа, аб магутнасць і сілу нашай доблеснай Чырвонай Арміі.

Наш савецкі народ, які законна ганарыцца сваімі поспехамі, цвёрда памятае ўказанне правадыра народаў таварыша Сталіна аб тым, што СССР знаходзіцца ў капіталістычным акружэнні, што трэба быць заўсёды ў мабілізацыйнай гатоўнасці, заастраць сваю рэвалюцыйную пільнасць, умацоўваць магутнасць і абароназдольнасць сацыялістычнай дзяржавы.

Народы нашай краіны жалезнай сцяной згуртаваны вакол ВКП(б), вакол ленінска-сталінскага Цэнтральнага Камітэта нашай партыі, вакол таварыша Сталіна. У нашай краіне народ і камунізм зліліся ў адно. Няма такой сілы, якая-б разарвала цяснейшыя ўзы, якія звязваюць большэвіцкую партыю і савецкі народ. Сваіх выдатных перамог наша краіна дабілася пад вялікім сцягам партыі Леніна—Сталіна. Пад гэтым-жа непераможным сцягам мы пойдзем уперад, да новых перамог камунізма.

Няхай жыве вялікі, непераможны сцяг Маркса—Энгельса—Леніна—Сталіна!

Няхай жыве ленінізм!

Пад вялікім сцягам Леніна—Сталіна

Унечарговая V сесія Вярхоўнага Савета СССР абмеркавала і вырашыла пытанні сусветна-гістарычнага значэння.

Сесія заслухала даклад старшыні Савета Народных Камісараў і народнага камісара замежных спраў тав. Молатава аб знешняй палітыцы Савецкага Саюза.

Апошнія месяцы адметны буйнейшымі палітычнымі падзеямі ў міжнародным жыцці.

Вайна паміж англа-французскім блокам і Германіяй ужо ў сваёй першай стадыі ўнесла карэнныя змены ва ўсю міжнародную абстаноўку. Пачалася яна, як вайна паміж Германіяй і Польшчай і вылілася ў імперыялістычную вайну за сусветнае панаванне, за ўладанне калоніямі. Вайна гэта нясе чалавецтву незлічоныя бядоты.

Глава савецкага ўрада тав. Молатаў у сваім дакладзе на V сесіі Вярхоўнага Савета СССР заявіў:

«Наша краіна, як краіна нейтральная, не зацікаўленая ў распальванні вайны, прыме ўсе меры да таго, каб зрабіць вайну менш разбуральнай, аслабіць яе і паскорыць яе сканчэнне ў інтарэсах міру».

Паслядоўная і настойлівая барацьба Савецкага Саюза за мір і дружбу паміж народамі забяспечыла на ўсходзе Еўропы моцны фундамент працяглага міру.

Заклучэннем германа-савецкага дагавора аб дружбе і граціцы паміж СССР і Германіяй, падпісанага 28 верасня ў Маскве, пакладзен канец варожасці і ненармальным адносінам паміж Германіяй і Савецкім Саюзам, створаны ўмовы для развіцця савецка-германскіх гаспадарчых адносін.

На XVIII з'ездзе партыі тав. Сталін напярэдзіў, што неабходна «захоўваць асцярожнасць і не даваць уцягнуць у канфлікты нашу краіну правакатарам вайны, прывыкшым заграбаць жар чужымі рукамі». Мудрая палітыка савецкага ўрада разбіла імкненні падпальшчыкаў вайны дабіцца ўзброенай сутычкі паміж Германіяй і Савецкім Саюзам усямерным раздуваннем варожасці паміж імі. Няма сумнення, што іменна на гэта разлічвалі правакатары, штурхаючы панскую Польшчу на вайну з Германіяй.

Буржуазны друк Англіі і Францыі крычаў аб «усходнім» фронце, аб тым, што пры набліжэнні германскіх войск да савецкай граціцы адбудзецца «выбух». Аднак, ніякага «выбуху» не адбылося. Савецка-германскі дагавор аб дружбе і граціцы нанес рашучы удар па правакатарскіх планах падпальшчыкаў сусветнай вайны.

У той час, як на ўсходзе Еўропы зараз устаноўлен трывалы мір

у выніку адзіна правільнай мірнай палітыкі Совецкага Саюза, на захадзе Еўропы ўжо палыхае пажар крывавай імперыялістычнай вайны. Імперыялістычныя драпежнікі гэтыя правакатары вайны—разумеюць, што «спроба паўтарыць Версаль пры цяперашняй міжнароднай абстаноўцы, якая ў корні адрозніваецца ад абстаноўкі 1914 года, можа скончыцца для іх крахам» (Молатаў).

Буйнейшае міжнароднае значэнне маюць заключаныя ў апошні час пакты аб ўзаемнай дапамозе паміж Совецкім Саюзам і прыбалтыйскімі краінамі. Гэтыя пакты прадастаўляюць СССР магчымасць мець ваенна-марскія базы і аэрадромы на тэрыторыі Эстоніі, Латвіі і Літвы. Такім чынам не толькі непасрэдня нашы граніцы, але і падступы да іх на Балтыцы закоўваюцца ў непрыступную броню. Антысавецкія планы выкарыстаць прыбалтыйскія краіны для розных інтрыг і для магчымага ўдару па Совецкаму Саюзу з боку Балтыйскага мора пацярпелі крах у выніку мудрай палітыкі савецкага ўрада. Эстонія, Латвія і Літва ўключыліся ў мірны блок, які з'яўляецца надзейным аплотам міру на ўсходзе Еўропы.

У дакладзе таварыша Молатава асветлен рад іншых важнейшых пытанняў міжнароднай палітыкі Совецкага Саюза: аб савецка-японскіх адносінах, аб перагаворах з Турцыяй і Фінляндыяй і г. д. Прасякнуты сталінскай мудрасцю аналіз міжнароднай абстаноўкі і знешняй палітыкі Совецкага Саюза, даны ў дакладзе тав. Молатава, з вычарпальнай яснасцю і паўнатой вызначыў нашы задачы, якія адсюль выцякаюць.

Савецкі Саюз заўсёды быў і застаецца надзейным аплотам міру. Увесь многамільённы савецкі народ адабрае і падтрымлівае паслядоўную мірную палітыку свайго ўрада. За прайшошы перыяд Савецкі Саюз значна ўмацаваў свае пазіцыі, нязмерна ўзрос яго уплыў і значэнне ў міжнародных справах.

У сесія Вярхоўнага Савета СССР аднадушна адобрыла знешнюю палітыку ўрада.

Сесія заслухала заявы Понамоцных Камісій Народных Сабранняў Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі.

Панская Польшча—гэта ўродлівае дзецішча Версале, народжанае за кошт чужых тэрыторый,—была прызначана выконваць ролю «бар'ера супроць бальшэвізма». На працягу ўсёй сваёй кароткай гісторыі яна з'яўлялася цэнтрам антысавецкіх планаў і інтрыг.

Штучна створаная ласкуная дзяржава польскіх капіталістаў і памешчыкаў трымалася ўсе гэтыя дваццаць год на нечуванай эксплуатацыі рабочых і сялян, на прыгнечанні няпольскіх нацыянальнасцей, на крывавым паліцэйскім тэроры.

Да абвешчання часу ў панскай Польшчы захаваліся на сучаснай феадальнай адносіны. Польскія магнаты і памешчыкі ўладалі 2/3 усёй зямлі, а сялянства жабрацкі тулілася на вузкіх палосках; дзесяты тысяч сялянскіх двароў зусім не мелі ні зямлі, ні цягла.

З 36 мільянаў усяго насельніцтва Польшчы 10 мільянаў сістэматычна галадала, не маючы работы. Адзін з былых польскіх міністраў назваў гэтых злуседз галодных «лішнімі» людзьмі. Сярод іх было сем мільянаў сялян або зусім беззямельных, або меўных такіх мізэрных кавчачкі зямлі, якія не маглі іх пракарміць, паўтара мільяна людзей, працаваўшых адзін або два дні у тыдзень, і паўтара мільяна, не маючых ніякай работы.

На фабрыках і заводах панавала бязлітасная эксплуатацыя. Заработная плата рабочых цэнтральнай Польшчы была адной з самых нізкіх у Еўропе, а рабочыя Заходняй Беларусі атрымлівалі палову нават гэтай жабрацкай зарплаты.

Улада польскіх капіталістаў і паноў падтрымлівалася лютым паліцэйскім тэрорам. Усім памятны расстрэлы рабочых, баставаўшых у Цешынскай і Тарнопальскай акругах, крывавыя падзеі ў Кракаве ў 1923 г. і ў Варшаве ў 1928 г., расстрэлы рабочых на вуліцах Чэнстахова, Гдыні, Кракава і Львова ў 1936 г. Усім памятна крывавая «пацыфікацыя» украінскага і беларускага сялянства, калі польскія паны, афіцэры і паліцэйскія агнем і мечам знішчалі цэлыя вескі, калі ў паліцэйскіх засценках, турмах і канцэнтрацыйных лагерах забівалі тысячы рэвалюцыйных рабочых і сялян.

Нацыянальнае прыгнечанне было даведзена да крайняй мяжы. Украінскага і беларускага селяніна польскія паны не лічылі людзьмі і называлі «быдлам». Паны закрылі украінскія і беларускія школы, знішчалі нацыянальную культуру, прымусова навязвалі насельніцтву польскую мову.

Польшча была сапраўднай турмою народаў, злой мачыхай мільёнаў працоўных, потым і крывей якіх ствараліся казачныя багзці і раскошнае жыццё для Радзівілаў, Патоцкіх, Сапег, Бекаў і іншых паразітаў.

Як і трэба было чакаць, спаралчелы арганізм ласкутнай дзяржавы разваліўся пасля першых-жа удараў.

Распад Польшчы паставіў перад савецкім ўрадам сур'ёзнейшыя задачы.

Перш за ўсё трэба было забяспечыць парадак і мір на тэрыторыі былой польскай дзяржавы, якая стала «зручным полем для усякіх выпадковасцей і нечаканасцей, якія маглі стварыць пагрозу для СССР» (Молатаў). Нельга было абмякава аднесціся і да лесу брацкага насельніцтва Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі, якое пасля распаду польскай дзяржавы знаходзілася пад пагрозай фізічнага знішчэння.

Выражаючы волю ўсяго савецкага народа, савецкі ўрад узяў пад сваю абарону жыццё і маемасць насельніцтва Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі. 17 верасня 1939 года часці нашай слаўнай Чырвонай Арміі перайшлі граніцу, якая штучна раздзяляла украінскі і беларускі народы, і з часцю выканала сваю вызваленчую задачу. Чырвоных байцоў насельніцтва сустрэла з вялікай радасцю і лікаваннем, як сваіх вызваліцеляў ад спрадвечнага гнёту.

22 кастрычніка народы Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі ўпершыню прымалі ўдзел ва ўсеагульных, роўных і прамых выбарах пры танным галасаванні. На многалюдных сходках і мітынгах вызвалены народ даваў сваім абраннікам у Народнае Сабранне адначасны наказ: устанавіць на ўсёй тэрыторыі Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі Савецкую ўладу, прасіць Савецкі ўрад прыняць Заходнюю Украіну і Заходнюю Беларусь у састаў Савецкага Саюза, канфіскаваць у карысць народа землі памешчыкаў, манастыроў і буйных чыноўнікаў, нацыяналізаваць банкі і буйную прамысловасць.

Выбары ў Народнае Сабранне прайшлі пры вялікім усенародным удзеле. Вядома, што на апошніх выбарах у польскі сям удзель-

нічала ўсяго 45 проц. выбаршчыкаў. На выбарах у Народнае Сабранне Заходняй Украіны ўдзельнічала 92,8 проц. усіх выбаршчыкаў, а на выбарах у Народнае Сабранне Заходняй Беларусі—96,7 проц. Звыш 90 проц. усіх выбаршчыкаў галасавала за ўстанаўленне Совецкай улады.

Тав. Молатаў у сваім дакладзе на V сесіі Вярхоўнага Савета СССР з поўнай падставай сказаў, што выбары ў Народныя Сабранні Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі паказалі, што «па крайняй меры 9/10 насельніцтва гэтых абласцей былі ўжо даўно падрыхтаваны да з'яднання з Совецкім Саюзам».

Поўнамоцныя Камісіі Народных Сабранняў Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі перадалі Вярхоўнаму Савету СССР гарачую просьбу вызваленага украінскага і беларускага народаў прыняць іх назаўсёды ў вялікую сям'ю народаў Совецкага Саюза.

У дэкларацыі Народнага Сабрання Заходняй Беларусі гаворыцца:

«Працоўныя Заходняй Беларусі заўсёды лічылі сябе звязанымі неразрыўнымі і кроўнымі узмаі са сваімі братамі, пабудаванымі Совецкую Соцыялістычную Беларусь.

Працоўныя Заходняй Беларусі рашуча патрабуюць злучэння дагэтуль разлучаных двух частак адзінага беларускага народа. адзінай беларускай зямлі.

Лічачы волю беларускага народа вышэйшым законам, Беларускае Народнае Сабранне пастанаўляе:

Прасіць Вярхоўны Совет Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік і Вярхоўны Совет Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі прыняць Заходнюю Беларусь у састаў Совецкага Саюза і Беларускай Совецкай Соцыялістычнай рэспублікі, злучыць беларускі народ у адзіную дзяржаву і пакласці тым самым канец раз'яднанню беларускага народа».

Дэкларацыя заканчваецца ўсхваляванымі, выражаючымі волю і пачуцці вызваленага беларускага народа словамі:

«Няхай жыве наша магутная радзіма—Вялікі Саюз Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік!»

Вярхоўны Совет СССР задаволіў просьбу народаў Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі. Цяпер яны з'яўляюцца роўнапраўнымі членамі вялікай брацкай сям'і народаў Совецкага Саюза. Ёсць адзіны украінскі народ, аб'яднаны Украінскай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікай, і ёсць адзіны беларускі народ, аб'яднаны Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікай. 13 мільёнаў, назаўсёды збаўленых ад капіталістычнага і нацыянальнага гнету, радасна вітаюць сваю цудоўную радзіму—Вялікі Саюз Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік.

Дэпутаты Народных Сабранняў Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі ў сваіх выступленнях выражалі пачуцці найвялікшай любові і ўдзячнасці гераічнай Чырвонай Арміі і яе слаўнаму маршалу тав. Варашылаву, Совецкаму ўраду і яго главе тав. Молатаву, пераможнай партыі Леніна Сталіна і яе мудраму правадыру, вызваліцелю прыгнечаных народаў, вялікаму Сталіну.

Дэпутат Народнага Сабрання Заходняй Беларусі сялянка вёскі Бастынь, Лунінецкага павета, тав. Бушыла сказала: «Я бедная сялянка, уся сям'я мая сядзела ў турме, мае дзеткі не мелі ні хлеба, в

адзежы, мы толькі што вызваліліся. Гэтым мы абавязаны нашаму вялікаму бацьку, нашаму Сталіну». У гэтых простых сардэчных словах увасоблены думкі мільянаў, назаўсёды вызваленых ад гнету.

Вялікі шлях перамог соцыялізма, які мы прайшлі за 22 год, вызвалення народы Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі павінны будучь прайсці ў значна карацейшы тэрмін. Брацкая дапамога народаў вялікага Савецкага Саюза дасць магчымасць нашым братам дабіцца выдатных перамог у гаспадарчым і культурным будаўніцтве, сапраўднага росквіту вызваленай зямлі.

«Мы зробім усё, — заявіў дэпутат Народнага Сабрання Заходняй Беларусі тав. Прытыцкі, — каб па прыкладу нашых братоў і сяцёр, пражываючых у Савецкай Беларусі, па прыкладу і з брацкай дапамогай усяго савецкага народа ператварыць у бліжэйшы час нашу адсталую, разбураную Заходнюю Беларусь у квітнеючы край, краіну соцыялістычнай індустрыі. Мы будзем змагацца за тое, каб заваяваць на нашых вызваленых палях такія-ж высокія ўраджаі, якіх дабіліся нашы браты ў Беларускай ССР. Мы пабудуем новыя фабрыкі і заводы, створым ачагі соцыялістычнай культуры і зробім усё, каб быць дастойнымі членамі брацкай сям'і народаў Савецкага Саюза і калі ворагі соцыялізма задумаюць пасягнуць на нашу зямлю, на нашу свабоду, мы ўсе як адзін, ад малога да старога, станем на абарону нашай радзімы, а калі патрабуецца — аддадзім за яе нашу жыццё».

Уносячы ад імя ўрада СССР на зацвярджэнне сесіі Вярхоўнага Савета закон аб уключэнні Заходняй Беларусі ў састаў Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР тав. Булганін сказаў:

«Таварышы беларусы! Сёння вы уступаеце ў рады грамадзян вялікага Савецкага Саюза, які ідзе пад магутным кіраўніцтвам нашай слаўнай большэвіцкай партыі па шляху да кунізму. Так ідзе-ж і вы, таварышы, па гэтаму шляху, мацуйце вашы рады вакол нашага слаўнага Савецкага ўрада, любіце вызваліцельніцу вашу — слаўную і мужную ленінска-сталінскую партыю, любіце і цясней згуртоўванце свае рады вакол вялікага вызваліцеля народаў нашага вялікага Сталіна».

Унечарговая V сесія Вярхоўнага Савета СССР задаволіла просьбу народаў Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі і прыняла законы аб уключэнні Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі ў састаў Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік са з'яднаннем іх з Украінскай і Беларускай ССР.

22 гадавіну Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі святкавалі ўжо 153 мільёны шчаслівых грамадзян вялікай краіны Саветаў.

У гэтыя гістарычныя дні сэрцы мільянаў савецкіх грамадзян яшчэ ярчэй гараць любоўю да сваёй вялікай радзімы і бязмежнай адданасцю непераможнай партыі Леніна—Сталіна.

Радасна жыць, працаваць і тварыць пад вялікім сцягам Леніна — Сталіна, пад геніяльным вадзіцельствам вялікага прадаўжальніка справы Леніна — правадыра і настаўніка, вызваліцеля прыгнечаных народаў — роднага Сталіна.

І. Чорны

Дэпутат Вярхоўнага Савета БССР
Старшыня Дзяржплана БССР

Прамысловасць і сельская гаспадарка БССР к XXII гадавіне Вялікай Кастрычніцкай Соцыя- лістычнай Рэвалюцыі

22-ю гадавіну Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі беларускі народ сустраў нябачанымі дасягненнямі ва ўсіх галінах соцыялістычнага будаўніцтва.

1939 год знамянальны велзарненнымі палітычнымі надзеямі як ва ўнутраным жыцці нашай краіны, так і ў галіне міжнароднай палітыкі.

У сакавіку 1939 года закончыў сваю работу XVIII з'езд Усесаюзнай Комуністычнай партыі большэвікоў, на яім таварыш Сталін у сваім справаздачным дыктадзе аб рабоце ЦК ВКП(б) даў найглыбейшы аналіз пройдзенаму шляху будаўніцтва соцыялістычнага грамадства і нацяртаў ясны шлях далейшага пераможнага поступу ўперад—к камунізму.

«Мы,—гаварыў таварыш Сталін,—перагледзі галоўныя капіталістычныя краіны ў сэнсе тэхнікі вытворчасці і тэмпаў развіцця прамысловасці. Гэта гэта добра. Але гэтага мала. Трэба пераняць іх таксама і ў эканамічных адносінах. Мы гэта можам зрабіць, і мы гэта павінны зрабіць. Толькі ў гэтым выпадку, калі перагонім эканамічна галоўныя капіталістычныя краіны, мы можам разлічваць, што наша краіна будзе поўнаасцю насычана прадметамі спажывання, у нас будзе багачце прадуктаў, і мы атрымаем магчымасць зрабіць пераход ад першай фазы камунізма да другой яго фазы».

Мы сустрэлі 22-ю гадавіну Кастрычніка ў новай гістарычнай абстаноўцы—у абстаноўцы, калі СССР на аснове пераможнага выканання другога пяцігадовага плана ўстапіў ужо ў 3-м пяцігоддзі «у новую паласу развіцця, у паласу завяршэння будаўніцтва бяскла-савага соцыялістычнага грамадства і наступовага пераходу ад соцыялізма да камунізма» (Молатаў).

СССР і ўводзіць сваю эфектыўную палітыку ў апыраведнасці з указаннямі і рашэннямі прэзідэнта нашай партыі—таварыша Сталіна. Пяцігодніа адмыслова адзначыў, што ў СССР поспехамі завяршэння палітыкі, урад СССР дамоў іў з Германіяй пакінуў аб'явілі падзеі, працягнуў руху Францыі і Італіі і народы Заходняй і Цэнтральнай і Заходняй Украіны, якім пагражала знічэнне паніжэнні і галадам. Выражаючы

волю ўсяго савецкага народа, ідучы насустрач сапраўднаму жаданню беларускага і ўкраінскага народаў, глава ўрада тав. Молатаў 17 верасня 1939 года перад усім светам чотка излажыў пазіцыю Савецкага ўрада, выцякаючую з таго становішча, якое стварылася ў Заходняй Беларусі і Заходняй Украіне ў выніку германа-польскай вайны.

Народы Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны, якія 20 год цярпелі гнет польскіх памешчыкаў і капіталістаў, з выключнай радасцю і натхненнем сустрэлі рашэнне Савецкага ўрада аб брацкай дапамозе, якая дала ім магчымасць скінуць з сябе ненавіснае ярмо.

На шматлікіх мітынгх і сходах нашы адзінакроўныя браты выказвалі гарачае жаданне ўліцца ў адну вялікую сям'ю народаў Савецкага Саюза.

Следуючы прыкладу працоўных СССР і выражаючы волю вызваленых народаў, Народныя Сабранні ў сваіх дэкларацыях правазгласілі Савецкую ўладу на ўсёй тэрыторыі Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны. Вызвалены народ у дружнай сям'і свабодных народаў СССР пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі большэвікоў будзе будаваць новае, шчаслівае жыццё.

Вялікая партыя Леніна-Сталіна правяла карэнную перабудову грамадскіх адносін на адной шостай зямнога шара; яна згуртавала мільёны працоўных краіны сацыялізма пад сваім непераможным сцягам і ператварыла СССР ва ударную брыгаду міжнароднага пролетарыята.

СССР стаў эканамічна незалежным ад капіталістычных краін. З жабрацкай, культурна і тэхнічна адсталай краіны ён ператварыўся ў магутную сацыялістычную дзяржаву, у перадавую індустрыяльную краіну.

У вялікай сям'і адзінаццці савецкіх рэспублік, роўная сярод роўных, расце і красуецца БССР - неад'емная частка Савецкага Саюза.

У 22-ю гадавіну Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, у абстаноўцы вялікіх палітычных падзей мы яшчэ і яшчэ раз павінны аглядзець на пройдзеныя намі шляхі.

Усім памятна, што прамысловасць дарэвалюцыйнай Беларусі была нікчэмна як па аб'ёму вытворчасці, так і па ўзроўню тэхнікі. Дарэвалюцыйная Беларусь давала прамысловай прадукцыі ўсяго на 89,9 млн. руб. Рабочыя неміласэрна эксплуатаваліся, зароботная плата іх была мізэрнай. Галеча і цемра былі іх спадарожнікамі.

Аб беспрасветным жыцці беларускага рабочага не маглі ўмаўчаць нават самі прадстаўнікі эксплуатацыйскіх класаў.

Былы кіраўнік Добрушскай папяровай фабрыкі князя Паскевіча цынічна сцвярджаў: «Рабочыя не могуць, само сабою зразумела, выдзяляцца моцным складам цела, поўнакроўем і прэтэндаваць на доўгавечнасць».

Вось што пісала ў 1896 годзе рэакцыяная газета «Минский листок» аб жудасным становішчы дзіцячай працы: «На некаторых з гільзавых фабрык частку рабочых складаюць малалетнія дзеці, працу якіх эксплуатауюць іх гаспадары самым жудасным і бессаромным чынам. За вельмі цяжкую і стамляючую работу малалетнія дзеці атрымліваюць ад 30 да 35 кап. у дзень. Няшчасныя дзеці знясільваюцца на фабрыцы, дзе яны бываюць да 13 гадзін у суткі».

Фабрычны інспектар Свецілоўскі пісаў, што малалеткі «працуюць на фабрыцы не для таго, каб дастаўляць хлеб сваім сем'ям, а для таго, каб дастаўляць хлеб грабаўшчыкам».

Сялянства было задушана памешчыкамі. Характэрнаю рысай беларускай вёскі было беззямелле, голад і жабрацтва. Зямля апрацоўвалася прадзедаўскім спосабам. Селянін царапаў яе драўлянай сахою ды бараной. Знясіленая глеба плаціла яму жабрацкім ураджэем.

Вялікая соцыялістычная рэвалюцыя ў корні змяніла аблічча краіны. БССР стала адной з перадавых індустрыяльна-калгасных рэспублік Савецкага Саюза. Беларускі народ пад кіраўніцтвам вялікай партыі Леніна—Сталіна ўзняў і развіў сваю культуру, нацыянальную па форме і соцыялістычную па зместу.

У 22-ю гадавіну Кастрычніка беларускі народ, як і ўсе народы вялікага Савецкага Саюза, дэманструе перад усім светам свае велізарнейшыя дасягненні, сваё шчаслівае жыццё, сваю гатоўнасць няўхільна змагацца за поўную перамогу кунізма.

Ужо ў 1938 г. удзельная вага прамысловай прадукцыі БССР ва ўсім аб'ёме прадукцыі дасягнула 77,5 проц. Валавая прадукцыя прамысловасці (у нязменных цэнах 1926—27 г.) выразілася ў суме 2 мільярдаў 114 мільянаў рублёў, што ў 23 з лішнім раза перавышае валавую прадукцыю дарэвалюцыйнай Беларусі.

За годы сталінскіх пяцігодак пабудавана звыш 1700 новых прадпрыемстваў і карэнным чынам рэканструявана 80.

Уведзены ў эксплуатацыю: Крычаўскі цэментны завод, Магілёўскі трубаліцейны, шклозавод імені Сталіна ў Касцюкоўцы з аб'ёмам вытворчасці звыш 7 млн. квадратных метраў бемскага шкла; Аршанскі ільнокамбінат магутнасцю звыш 16 млн. метраў тканіны; Магілёўскі косцаапрацоўчы і цэлы рад іншых прадпрыемстваў.

Значна ўзрасла ўдзельная вага БССР ва ўсім аб'ёме вытворчасці Савецкага Саюза.

Гомельскі завод сельскагаспадарчага машынабудаўніцтва забяспечвае сваёй прадукцыяй саўгасы і калгасы не толькі БССР, але і раду раенаў Савецкага Саюза. Прадукцыяй Крычаўскага цэментнага завода забяспечваюцца адказнейшыя будоўлі ўсесаюзнага значэння. Беларускае шкло і запалкі, цвікі і дрожджы, папера і станкі добра вядомы брацкім рэспублікам.

Выключны размах прамысловага будаўніцтва ў БССР характарызуецца такімі лічбамі:

Хімічная прамысловасць супроць 1913 года вырасла ў 43 разы, цагляная у 23, металаапрацоўчая—у 37, дрэваапрацоўчая і запалкавая—у 11, тэкстыльная—у 30,5, трыкатажная, прыкладная, у 2.000 да 117 млн. руб. з 0,06 млн. руб.), скура-абутковая і мехавая у 39, харчасмакавая—у 14,5 раза і т. д.

Адна толькі Віцебская панчошна-трыкатажная фабрыка «КІМ» выпусціла прадукцыі на 95 млн. руб. у той час, як уся цэнзавая прамысловасць дарэвалюцыйнай Беларусі давала прадукцыі на 89,9 млн. руб. Скургалантарэйная фабрыка імені Куйбышэва ў Мінску выпускае прадукцыі ў 6 раз больш, чым уся скуравая, абутковая і мехавая прамысловасць дарэвалюцыйнай Беларусі.

Торфаздабываючая прамысловасць у 1939 годзе ў 98 раз перавысіла торфаздабычу 1913 года. Самая дробная гаспадарка сістэмы Белторфа здабывае ў год больш, чым уся даваенная торфапрамысловасць.

Электраэнергіі выпрацавана ў 100 раз больш, чым у 1913 годзе. І такія прыклады можна бачыць на кожным кроку.

Адным з самых важных вынікаў культурнай рэвалюцыі ў нашай краіне з'яўляецца стварэнне значных кадраў новай савецкай інтэлігенцыі, неабходных для ўсіх галін соцыялістычнага будаўніцтва. Для рэканструяванай на аснове першакласнай тэхнікі прамысловасці і сельскай гаспадаркі БССР пытанне аб кадрах, авалодаўшых гэтай тэхнікай, мела першаступеннае значэнне.

У асваенні новай тэхнікі велізарную ролю адыграў стаханаўскі рух. Развіццё стаханаўскага руху прывяло да магутнага ўздыму прадукцыйнасці працы ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі.

Па наркамацкай прамысловасці БССР прадукцыйнасць працы за годы другой пяцігодкі вырасла на 65,6 проц., супроць 63 проц., устаноўленых планам другой пяцігодкі па СССР.

Важна падкрэсліць, што прырост прамысловай прадукцыі за другое пяцігоддзе адбываўся на тры чвэрці за кошт павелічэння прадукцыйнасці працы і толькі на адну чвэрць—за кошт росту рабочай сілы.

Таварыш Сталін у дакладзе на надзвычайным VIII Усесяюзным з'ездзе Саветаў указваў:

«Наша прамысловасць вырасла за гэты перыяд у гіганцкую сілу. Цяпер ужо нельга назваць яе слабай і тэхнічна дрэнна аснашчонай. Наадварот, яна базіруецца толькі на новай, багатай, сучаснай тэхніцы і моцна развітай цяжкай індустрыі і яшчэ больш развітым машынабудаўніцтве. Самае-ж галоўнае ў тым, што капіталізм выгнан зусім з сферы нашай прамысловасці, а соцыялістычная форма вытворчасці з'яўляецца цяпер непадзельна пануючай сістэмай у галіне нашай прамысловасці».

Гэтыя словы ў поўнай меры адносяцца і да прамысловасці Беларускай ССР.

Асноўныя вытворчыя фонды буйнай прамысловасці БССР за другую пяцігодку выраслі на 404,3 млн. руб. і к 1938 г. дасягнулі 727 млн. руб., што ў 1,25 раза перавышае фонды буйнай прамысловасці БССР на пачатак другога пяцігоддзя.

Асноўныя фонды тарфянай прамысловасці выраслі ў 3,6 раза, металаапрацоўчай і хімічнай—амаль у 2,75 раза, харчовай—больш чым у 2,5 раза, шклянай—амаль у 10 раз.

У параўнанні з пачаткам першай пяцігодкі асноўныя фонды прамысловасці БССР выраслі: шклянай—у 13,5, металаапрацоўчай—у 13,2, будматэрыялаў—у 21, хімічнай—у 132 разы. Гэта азначае, што за перыяд двух сталінскіх пяцігодак створаны і ўзброены навейшай тэхнікай шматлікія галіны соцыялістычнай прамысловасці БССР.

Прывядзем кароткую характарыстыку паасобных галін нашай прамысловасці.

Тарфяная прамысловасць—адзіная паліўная база БССР—за годы другой пяцігодкі вырасла, прыкладна, у 3 разы, а ў параўнанні з 1913 годам—у 98 раз. Яна цалкам і поўна створана пры савецкай уладзе. Торфаздабыча ў 1938 годзе была механізавана, прыкладна, на 48 проц., а па Наркамату Мясцовай Прамысловасці ў 1940 годзе будзе механізавана на 78,5 проц.

Хімічная прамысловасць БССР створана за годы сталінскіх пяцігодак. Яна ў значнай меры выкарыстоўвае мясцовыя прыродныя рэсурсы. Яе валавая прадукцыя за годы другой пяцігодкі падвоілася. Зараз яна дае прадукцыі, прыкладна, на 115 млн. руб. Наша хімічная прамысловасць асвоіла новыя віды прадукцыі: штучнае валакно, вапняныя фарбы, крокус, вырабы з пірафіліта і інш.

Вялікае значэнне ў эканоміцы нашай рэспублікі мае **металаапрацоўчая прамысловасць**. Яна дае прадукцыі, прыкладна, на 200 млн. руб., што супроць 1932 года складае рост у 2,7 раза, а супроць 1913—у 38 раз.

У нас асвоена цяпер вытворчасць раду складаных, удасканаленых машын і абсталявання (станкі, вадзяныя турбіны, электраматоры, радыятары, трубы чыгунныя, кровельнае жалеза і т. д.). Выпускаюцца рознастайныя віды метызаў (цвікі, дрот, шурупы), аптычныя вырабы (акуляры і інш.) і цэлы рад прадметаў шырокага спажывання (пасада ацынкаваная, лыжкі, іголки швейныя і патэфонныя).

Машынабудаўнічая прамысловасць БССР у значнай меры забяспечвае абсталяваннем прамысловасць тарфяную, будматэрыялаў, суднабудаўніцтва, сельскую гаспадарку. Асвоена вытворчасць 30 тыпа-размераў металарэжучых станкоў (радыяльна-свідравальныя 35-ці м/м, Шэпінг, шурупныя аўтаматы і т. д.), выпускаюцца станкі і абсталяванне, якія раней імпартаваліся (нажовачныя пілы па металу, працяжныя станкі з гідраўлічнай і механічнай падачай і т. д.), наладжана вытворчасць электраматораў пераменнага току.

Заводы сельскагаспадарчага машынабудаўніцтва выпусцілі ўжо звыш 135 тысяч сельгасмашын, вельмі рознастайных па тыпах і марках.

Валавая прадукцыя **дрэваапрацоўчай прамысловасці** ў другім пяцігоддзі вырасла на 55 проц. У 1937 г. яна складала 200,8 млн. руб., супроць 129,7 млн. руб. у 1932 г. Выпуск мэблі ў параўнанні з 1932 г. вырас у 3,8 раза, а з даваенным часам—у 5 раз. Вытворчасць фанеры вырасла ў 1,7 раза. Удзельная вага БССР у агульнасаюзнай вытворчасці фанеры ў канцы другой пяцігодкі складала 29 проц.

У **лясной прамысловасці** праведзена механізацыя 12 лесапунктаў. Аб'ём механізаванай вывазкі дасягнуў 46 проц. супроць 0,5 проц. у 1932 г.

Запалкавая прамысловасць тэхнічна пераўзброілася і ў аб'ёме вытворчасці запалак па Совецкаму Саюзу складае 26,4 проц.

Значная рэканструкцыя праведзена на прадпрыемствах **папяровай прамысловасці**, асноўныя вытворчыя фонды якой к канцу другога пяцігоддзя склалі 31,3 млн. руб. Валавая прадукцыя вырасла ў 2,2 раза супроць 1932 г.

Шырока разгарнулася **пярвічная апрацоўка ільну**, 80 проц. якога да рэвалюцыі вывозілася за граніцу ў неапрацаваным выглядзе. Зараз лён апрацоўваецца на 69 заводах і ў большасці калгасаў, якія забяспечаны ільнотрапальнымі машынамі розных сістэм. З ростам пасеваў ільну развівалася ільнопрадзільнае ткацтва. Пабудован Аршанскі ільнокамбінат.

Буйная трыкатажная прамысловасць за другую пяцігодку павялічыла сваю вытворчую магутнасць у 4 разы, значна пашырыла і палепшыла асартымент. У 1937 г. было выпушчана 73,1 млн. пар пан-

чошна-насочных вырабаў супроць 31,5 млн. пар у 1932 годзе. З агульнасаюзнай прадукцыі панчошна-насочных вырабаў наша рэспубліка выпрацавала ў 1937 годзе 17,9 проц. супроць 15,1 проц. у 1932 годзе. У 1937 годзе выпрацавана 950 тыс. штук верхняга трыка-тажу, або ў 13,6 раза больш чым у 1932 г. Трыкагажнай бялізны ад-паведна выпрацавана: 16,73 млн. супроць 0,6 млн. штук.

У швейнай прамысловасці праведзена карэнная перабудова тэхна-лагічнага працэсу, адноўлен рад аперацый, у мінулым шкодніцкі ад-мененых у парадку ілжэрацыяналізацыі. Значна пашырыўся і ўзба-гаціўся асартымент швенных вырабаў. Уведзена многа новых фа-сонаў адзення, павялічан індывідуальны пашыў. Важнейшая задача швейнай прамысловасці — далейшае расшырэнне і палепшанне якасці прадукцыі.

Скурабутковая прамысловасць у корані рэканструявана. Па-сутнасці занова створаны такія буйныя прадпрыемствы, як скурзавод імені Сталіна ў Магілёве, скурзавод «Большэвік» і абутковая фаб-рыка імені Кагановіча ў Мінску і інш. У параўнанні з даваенным узроўнем прадукцыя скурабутковай прамысловасці ўзрасла ў 40 раз.

Харчовая прамысловасць стала буйнейшай галіной народнай гаспадаркі БССР. Яе асноўныя вытворчыя фонды к канцу другога пяцігоддзя склалі 132,1 млн. руб., вырасшы за пяцігоддзе ў 2,56 раза. Найбольш развілася вытворчасць малочных прадуктаў (рост у 7,4 раза), дзякуючы расшырэнню, а таксама будаўніцтву вялікіх ме-ханізаваных масласырзаводаў. Асноўныя фонды маргарынавай вы-творчасці павялічыліся ў 7 раз. Фонды хлебапячэння з 3,6 млн. руб. на канец першага пяцігоддзя ўзраслі к 1938 году да 14,4 млн. руб. З 10-ці механізаваных хлебазаводаў 9 пабудаваны ў годы двух пяці-годак. На 15 рэспубліканскіх механічных пякарнях поўнасцю меха-нізаваны працэсы замесу цеста, прасейвання мукі і інш.

У мясапераапрацоўчай прамысловасці механізаваны з'ём скуры са свіней і часткова з буйнай жывелы, разруб твш і інш. У калбас-най вытворчасці ўведзены шпігарэзкі, двухбаковыя гідраўлічныя шпрыцы для набіўкі фаршу, устаноўлены больш магутныя і ўдаска-наленыя куцэры і ваўчкі.

У 1937 г. харчовая прамысловасць дала прадукцыі на 445,5 млн. руб. (214,2 проц. да 1932 г.), перавысцішы прадукцыю 1913 года ў 14,3 раза.

Выпуск мяса ў 1937 годзе склаў 22,14 тыс. тон, амаль на 9 тыс. тон больш, чым у 1932 г.; выпуск калбасных вырабаў у 1937 г. склаў 7,69 тыс. тон — рост супроць 1933 года у 4,15 раза; выпуск хлеба-бу-лачных вырабаў дасягнуў 509 тыс. тон — рост у 2,9 раза; прадукцыя кандзіцёрскіх вырабаў узрасла ў 2,11 раза.

Партыя Леніна—Сталіна, узнімаючы і развіваючы тэхніку пра-мысловай вытворчасці і сельскай гаспадаркі, штодзенна клапаціцца аб усямерным павышэнні матэрыяльнага і культурнага ўзроўню пра-цоўных.

«Рэвалюцыі ў мінулым гінупі ад таго, што яны, даўшы на-роду свабоду, не мелі магчымасці даць яму разам з тым сур'ёзнае палепшэнне матэрыяльнага і культурнага становішча. У гэтым была іх асноўная слабасць. Наша рэвалюцыя адрозні-ваецца ад усіх іншых рэвалюцый тым, што яна дала народу не толькі свабоду ад царызма, ад капіталізма, але і карэннае па-

ляпшэнне яго матэрыяльнага і культурнага становішча. У гэтым яе сіла і непераможнасць» *).

Беларускі народ, падводзячы вынікі велізарнейшым перамогам у галіне сацыялістычнага будаўніцтва, разам з тым адзначае рост матэрыяльнага добрабыту працоўных у выніку ажыццяўлення двух сталінскіх пяцігодак.

У 1938 годзе на 20.884 прадпрыемствах прамысловасці БССР было занята 261.393 рабочых—у 10,5 раза больш, чым у дарэволюцыйнай Беларусі.

Сярэдняя гадавая зароботная плата з 1.271 руб. у 1932 г. узрасла да 2.500 руб. З ростам матэрыяльнага добрабыту працоўных хуткімі тэмпамі рос і рознічны тавараабарот у рэспубліцы: з 3.347 млн. руб. у 1938 годзе да 4.087 млн. руб. у 1939 годзе на 22,1 проц. больш супроць 1938 і на 357,8 проц. супроць 1932 года.

Растуць зберажэнні працоўных. Сума ўкладаў у ашчадкасцы на 1/X 1934 г. складала 28,4 млн. руб., а на 1/I 1939 г. —141 млн. руб. Сярэдні размер уклада ўзрос адпаведна: з 51,3 руб. да 358,7 руб.

* * *

За годы другой пяцігодкі «вырашана найцяжэйшая задача сацыялістычнай рэвалюцыі: завершана калектывізацыя сельскай гаспадаркі, калгасны лад канчаткова ўзмацнеў» **).

Перамога калгаснага ладу дала магчымасць замацаваць за калгасамі БССР 8 млн. га зямлі, перададзена ім бясплатна і ў бестэрміновае карыстанне, г. зн. навечна.

На 1/VII 1939 г. па БССР калектывізавана 91,9 проц. гаспадарак. У рэспубліцы налічваецца 9.648 калгасаў, у якія ўваходзіць 749.980 гаспадарак. Аднаасобных гаспадарак у БССР усяго 66 тыс. або 8,1 проц.

З усей пашы ў 3.759 тыс. га аднаасобнымі гаспадаркамі занята толькі 75 тыс. га—каля 2 проц.

Валавы збор ураджаю ў параўнанні з 1913 г. вырас: па зернавых культурах—на 22, па ільновалакну—на 193, па бульбе—на 38 проц., па пшаніцы—амаль у 7 раз.

За годы другой пяцігодкі пабудаваны 143 МТС. На 1/XII 1938 г. сельская гаспадарка БССР абслугоўвалася 234 МТС, у якіх налічвалася 8.626 трактараў.

На VIII з'ездзе РКП(б) Владзімір Ільіч Ленін сказаў:

«Калі-б мы маглі даць заўтра 100 тысяч першакласных трактараў, забяспечыць іх бензінам, забяспечыць іх машыністамі (вы дасканала ведаеце, што пакуль гэта—фантазія), то сярэдні селянін сказаў-бы: «Я за кунію» (г. зн. за кунізм)» ***).

Тое, аб чым гаварыў Ленін у 1919 годзе, зараз ужо выканана і ва многа раз перавыканана.

Сельская гаспадарка СССР ужо ў 1938 годзе мела парк у 483,5 тыс. трактараў. Магутная тэхнічная база канчаткова знішчыла сумную спадчыну дарэволюцыйнай сельскай гаспадаркі—жабрацтва і цемру.

Калі ў 1932 годзе ў БССР не было ні аднаго камбайна, то зараз

) Кароткі курс гісторыі ВКП(б), стар. 322.

**) 3 рэзалюцыі XVIII з'езда ВКП(б) па дакладу тав. Молатава.

***) Ленін, т. XXIV, стар. 170.

мы маем 1.417. Широкозахватных ільноцерабілак замест 43 у 1932 годзе маем 1.295 штук; складаных і поўскладаных малатарань замест 1.123—2.840 штук.

Сельская гаспадарка дарэволюцыйнай Беларусі не ведала складаных сельскагаспадарчых машын. Жалезны плуг лічыўся адзнакай высокай тэхнікі заможных сялянскіх гаспадарак. Зараз наша сельская гаспадарка мае самую перадавую ў свеце тэхніку.

З асяроддзя саміх калгаснікаў вырас агранамічны і інжынерна-тэхнічны персанал. К 1938 году ў МТС працавала 660 аграномаў, 553 механікі, 340 камбайнераў, 532 шоферы, 1.726 брыгадзіраў трактарных брыгад, 13.523 трактарысты.

З ніжэйпрыведзенай табліцы відаць, як рэзка павысіўся ўзровень механізацыі сельскагаспадарчых работ за апошнія шэсць год.

Процэнт механізацыі асноўных сельскагаспадарчых работ у калгасах

	1933 г.	1937 г.	1939 г.
Ворыва пад яравыя пасевы	2,6	31,4	42,9
Пасевы зернавых сеялкамі	0,8	12,8	15,5
Уздым папару	2,7	70,0	70,0
Уборка зернавых	0,5	2,0	10,6
Церабленне ільна		17,1	26,1
Уздым зяблівых	1,6	49,5	58,1
Малацьба	7,4	45,6	52,8

Дасягнутыя поспехі ствараюць моцную аснову для завяршэння ў трэцяй пяцігодцы комплекснай механізацыі сельскай гаспадаркі.

Адным з самых выдатных дасягненняў у развіцці прадукцыйных сіл сельскай гаспадаркі з'явіўся стаханавскі рух. Дзякуючы яму, значна палепшылася апрацоўка зямлі на аснове апошніх даных агра-тэхнікі.

У 1937 г. рад калгасаў БССР атрымаў высокія, рэкордныя ўраджаі. Ураджай зернавых ад 12,1 цэнтн. з га і вышэй атрымалі па жыту 747, па азімай пшаніцы 414 і па яравой пшаніцы 533 калгасы. 476 калгасаў атрымалі ўраджай зернавых ад 10,1 цэнтн. з га і вышэй. 567 калгасаў знялі ільновалакна па 3,1 і больш цэнтнераў з га. 717 калгасаў сабралі бульбы больш як па 126 цэнтн. з га.

Значна павялічылася пасевная плошча тэхнічных культур. Пасевы ільну з 71,8 тыс. га ў 1913 г. выраслі да 198,2 тыс. га ў 1939 г. Выведзена новая тэхнічная каучуканосная культура—кок-сагіз. Пасевы махоркі ў 1939 г. склалі 4,5 тыс. га.

Пладовыя насаджэнні за годы другой пяцігодкі ўзраслі на 30 проц. Характэрна, што з 1887 па 1917 г., г. зн. за 30 год, плошча садоў павялічылася на 8.500 га, з іх у сялянскіх гаспадарках—на 3000 га, а за годы савецкай улады садоўніцтва рэспублікі ўзрасло на 50.000 га, з іх 43.500 за першую і другую пяцігодкі.

Хуткімі тэмпамі вяліся меліярацыйныя работы, на якія ў дру-

гое пяцігоддзе затрачана з дзяржаўных сродкаў 18.489,9 тыс. руб.—на 147,7 проц. больш, чым у першае.

БССР дабілася значных поспехаў і ў развіцці прадукцыйнай жывелагадоўлі.

За год другой пяцігодкі (1933—1937 гг.) пагалоўе буйнай рагатай жывёлы ўзрасло на 43,7, свіней—на 85,7, авечак і коз—на 20,2 проц. У калгасах за гэты час пагалоўе буйнай рагатай жывёлы ўзрасло на 88,7 проц., пагалоўе авечак—на 177,2 проц.

У справе ўздыму жывелагадоўлі вялікую ролю адыгрываюць жывелагадоўчыя саўгасы і калгасна-таварныя фермы.

Дзяржава аказала значную дапамогу калгаснікам у абзавядзенні жывёлай. Па няпоўных даных, калгаснікі за пяць год набылі 145,4 тысячы кароў і целах, атрымалі з калгасных жывелагадоўчых ферм 425,6 тысячы свіней, 27 тысяч авечак. Зараз ужо ў асноўным выканана пастаўленая партыяй задача, каб у кожнага калгасніка была свая карова, дробная жывёла і птушка. Аднак, тыя велізарнейшыя магчымасці, якія тоіць у сабе сацыялістычная сістэма сельскай гаспадаркі, у нас далёка яшчэ не выкарыстаны.

Завяршэннем калектывізацыі, ростам арганізацыйна-гаспадарчага ўмацавання калгасаў і тэхнічнай базы створаны ўсе ўмовы для хуткага ўздыму матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця калгаснікаў.

Каштоўнасць калгаснага працяжжя на аднаго працаздольнага за год другой пяцігодкі ўзрасла: па зернавых—на 36 проц., па бульбе—на 62,1 проц., па грошых—у 3,5 раз.

Ілюстрацыяй культурнага ўзроўню цяперашняй калгаснай вескі з'яўляецца рост культурна-бытовых устаноў. У 1937 годзе ў калгасах было 2.317 клубаў, 308 хат-чыталень, 1.431 чырвоных куткоў, 2.575 дзіцячых ясляў, 75 хат-лабараторый, 113 радзільных дамоў.

На Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы БССР заняла адно з пачэсных месц.

Дасягненні сельскай гаспадаркі былі б яшчэ большымі, калі б не шкодніцтва ворагаў народа—трацкістаў, бухарынцаў, буржуазных нацыяналістаў.

Беларускі народ пад кіраўніцтвам большэвіцкай партыі і таварыша Сталіна разграміў гнезды фашысцкіх наймітаў і тым самым расчысціў шлях для далейшага, яшчэ больш хуткага развіцця прамысловасці і сельскай гаспадаркі БССР.

Зараз, калі ў сям'ю беларускага народа ўліліся яго адзінакроўныя браты з Заходняй Беларусі, якія 20 год знаходзіліся пад гнётам польскіх памешчыкаў і капіталістаў,—задачы беларускага народа яшчэ больш узрастаюць.

Няўхільна ідучы ўперад па шляху, указанаму таварышом Сталіным на XVIII з'ездзе нашай партыі,—па шляху паступовага пераходу ад сацыялізма да кунізма, усямерна павышаючы ўзровень вытворчасці і матэрыяльны добрабыт працоўных, умацоўваючы абароназдольнасць нашай краіны, беларускі народ, як і ўвесь савецкі народ, падаўшы руку дапамогі братам Заходняй Беларусі, прыме ўсе меры, каб у найкарацейшы тэрмін на тэрыторыі Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны дабіцца такіх-жа дасягненняў, якія мае ўся наша савецкая краіна.

Парукай поспеху ў гэтай справе служыць цесная згуртаванасць народаў СССР, іх бязмежная любоў да нашай партыі, да вялікага Сталіна, які вядзе нас ад перамогі да перамогі.

А. Хаін-Юмскі

Сахратар Мінскага абкома КП(б)Б

Чаму распалася польская дзяржава

17 верасня 1939 года ўвойдзе ў гісторыю хвалеючай знамянальнай датай вызвалення Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі.

Як здарылася, што Польшча з 36-цю мільёнамі насельніцтва, з параўнаўча вялікай арміяй пацярпела поўнае паражэнне і разгром на працягу дзесяці дзён? Гісторыя воні не ведае падобных фактаў. На гэта пытанне даецца адказ у прамове таварыша Молатава, якая з велзарнаю сілай прагучэла 17 верасня на ўвесь свет: «Падзеі, выкліканыя польска-германскай вайной, паказалі ўнутраную несаастаяцельнасць і чужую недзеяздольнасць польскай дзяржавы».

Да гэтага прывёў тлывокі працэс распаду і гніення польскай дзяржавы. Пабудаваная на прынічванні і рабунку нацыянальных меншасцей, яна паказала сябе нежыццяздольнасць, сваё ўнутраную несаастаяцельнасць і развалілася, як каўчачны домік пры першым нававе ветру.

У сваім артыкуле «Аб нацыянальнай горчцы вялікаросак» Ленін пісаў: «Не можа быць свабодзен народ, які прыгнятае чужыя народы». Бясспрэчна, што нацыянальна-калініякая палітыка прынічвання, якую праводзілі польскія ўлады, з'явілася адной з асноўных прычын, што падарвала самастойнасць польскай дзяржавы і прывялі яе да развалу.

Прывядзем факты і цыфры.

Польскія ўлады ператварылі Заходнюю Беларусь у сваё катоніе, якую прызвалі Усходняй Крэсамі. Яны мін та люблі таварыць аб сваёй «цывілізатарскай ролі», але за 20 год акупацыі д'воі ясна паказалі, што за «цывілізацыю» яны несеі з сабой Радзівілы, Пагоня і іншыя гітоты польскіх феадальных магнатаў адраджалі ў Заходняй Беларусі самыя змронія часы сярэдневяковага варварства. Усе бліжэй знаемячыся з гаспадарчым становішчам Заходняй Беларусі, мы павінны прызнаць, што яна ніколі не пераносіла такі нацыянальна-калініяльны гнет, як падпаўны пад уладу польскіх акупантаў.

У Совецкай Беларусі ў выніку выканання плана другой пяцігодкі валавая прадукцыя прамысловасці павялічылася ў 23,6 разоў супраць 1913 года. Асноўныя фонды прамысловасці рэспублікі за гэты перыяд узраслі болей чым у 9 раз. БССР з адсталым адукацыйным і культурным узроўнем ператварылася ў квітнеючую індустрыяльна-калігасную крпіну. За гэты перыяд ірэмнелася Заходняя Беларусь увесь час коцівала згорткаца. У 1935 годзе колькасць рабочых у прамысловасці зменшылася на 40 проц. супраць 1913 г. Многія прадпрыемствы былі поўнаццо ліквідаваны або перавезены ў Польшчу.

Адна толькі прамысловасць Мінска мае рабочых больш, чым уся цэнзавая прамысловасць б. Віленскага ваяводства. У трыкатажнай прамысловасці горада Віцебска працуе рабочых куды больш, чым на ўсіх прадпрыемствах такога буйнага ва ўмовах Заходняй Беларусі прамысловага цэнтра, якім з'яўляецца Беласток.

Прыродныя багацці БССР і Заходняй Беларусі парэзанаўча аднародны: лен, лес, торф. У БССР будуюцца вялікія фабрыкі на мясцовай сыравіне. У Заходняй Беларусі сыравіна вывозілася для перапрацоўкі ў карэнную Польшчу або на экспарт.

Яшчэ да імперыялістычнай вайны 1914—1918 гг. лясная прамысловасць Заходняй Беларусі, хоць і часткова, перапрацоўвала сваю прадукцыю на месцы, пад уладаю-ж польскіх паноў лесаматэрыялы накіроўваліся, як правіла, на лесопільныя заводы Пазнані або ў неапрацаваным выглядзе вывозіліся за граніцу. Толькі фанерная прамысловасць з'яўлялася выключэннем з гэтага правіла. У 1913 годзе ў Віленскай губерні былі такія прадпрыемствы, як чыгуналіцейны завод, фабрыка кос, фабрыка замкоў, а ў польскіх паноў яны поўнасю ліквідаваліся. У скуранай прамысловасці Заходняй Беларусі ў 1909 годзе было занята каля 3 тысяч рабочых. За год польскай акупацыі прадукцыя скуранай прамысловасці у Беластоку згарнулася амаль поўнасю. Прычым колькасць рабочых-гарбароў скарацілася да $\frac{1}{5}$ даваеннага часу.

Палітыка польскіх паноў заключалася ў тым, каб ліквідаваць апрацоўваючую прамысловасць Заходняй Беларусі і забяспечыць манополію рынка для прамысловасці Польшчы.

Заходняя Беларусь мае ўсё неабходнае для развіцця запалкавай прамысловасці. Аднак польскі ўрад, уводзячы запалкавую манополію, ліквідаваў рад запалкавых фабрык у Заходняй Беларусі. У справаздачы гандлёва-прамысловай палаты Вільна за 1934 год указваецца, што польскі ўрад вядзе палітыку ліквідацыі запалкавай прамысловасці Заходняй Беларусі з прычыны, нібыта, дзяржаўнай неабходнасці.

Каланіяльная палітыка польскіх пануючых класаў асабліва сказала ў тэкстыльнай прамысловасці. Беластокская прамысловая акруга канцэнтравала ў сабе амаль усю тэкстыльную прамысловасць Заходняй Беларусі. Кіруючыя кругі Польшчы, заахвочваючы вываз тэкстылю за граніцу, стварылі палітыкай пошлін усе перавагі для лодзінскіх тэкстыльных вырабаў, якія накіроўваліся ў Юга-Славію, Румынію, Сербію—якраз у тыя месцы, куды ў даваенны час збывалася сваю прадукцыю тэкстыльная прамысловасць Беластока. У выніку беластокская тэкстыльная прамысловасць рэзка скарацілася, многія фабрыкі закрыліся.

Зварочвае на сябе ўвагу той факт, што шарсцяная пражка Беластокскай акругі складала 21 проц. усёй шарсцяной прадукцыі Польшчы, а ў грашовым выражэнні яшчэ менш 5,8. Гэта тлумачыцца тым, што беластокская тэкстыльная прамысловасць выпрацоўвае самыя танныя тавагі. Польскі ўрад прымаў усе захады эканамічнага ўціску, каб беластокскую прамысловасць трымаць на нізкім якасным узроўні.

У Гродна ёсць вялікая тытуновая фабрыка. У даваенны час яна налічвала звыш тысячы рабочых і выпрацоўвала вышэйшыя гатункі папірос. Пры панаванні польскай дзяржаўнай манополіі фабрыка значна скараціла сваю прадукцыю і перайшла на выпрацоўку адной махоркі. Яўрэйскіх рабочых звальнялі масамі. На вуліцах горада можна было сустрэць многа выкінутых з фабрыкі рабочых, якія працягвалі руку за міласцінай.

У Заходнюю Беларусь ішлі тавары з Польшчы. Ільготны чыгуначны тарыф даваў ім магчымасць лёгка канкурыраваць з мясцовымі вырабамі. Прамысловасць Заходняй Беларусі прышла ў заняпад. Адсюль вывозілася нават старое жалеза для металаапрацоўчых фабрык Польшчы. Вырабы з гэтага жалеза прадаваліся потым у Заходняй Беларусі. Вінакурныя заводы працавалі з няпоўнай нагрузкай, па некалькі дзён у тыдзень, а водачныя вырабы прывозіліся з Польшчы.

Усё сказанае дастаткова характарызуе катаніяльны гнет, у якім панская Польшча на працягу 20 год трымала Заходнюю Беларусь.

Буржуазія Заходняй Беларусі прабавала вырашыць супярэчнасці паміж ёю і польскай буржуазіяй за кошт рабочых. Яна сістэматычна ўрэзвала іх галодны заробтак. Беластоцкія рабочыя за сваю працу атрымлівалі намнога менш тэкстыльшчыкаў Лодзі. Абураючыя антысанітарныя ўмовы на прадпрыемствах, адсутнасць элементарных мерапрыемстваў па ахове працы спрыялі развіццю прафесіянальных захворванняў, асабліва туберкулеза. Пад пагрозай звальнення рабочых прымушалі працаваць звыштэрмінова па некалькі гадзін у дзень без дадатковай аплаты.

Вось пісьмо аднаго рабочага:

«Працую ў пекле. На заводзе можна працаваць толькі пры наяўнасці сухога надвор'я. У такія дні працуюць з 6 гадзін раніцы да 7 гадзін вечара. Каб пражыць на 3—4 злотых у тыдзень, трэба быць святым. Але і гэту жабрацкую зарплату выдаюць не адразу, а ў растэрміноўку. І не дзіва, што жонка з дзецьмі вымушана зімою адпраўляцца у горад збіраць міласціну. Жывем усе пры заводзе. Але каб паглядзець вы на гэтыя дзіры... Сабакі ў горадзе, мабыць, сядзяць у лепшых канурах. Гэтыя «салоны» не пакрыты дахам, і ноччу ў дажджлівае надвор'е рабочыя пасля цэлага дня работы маюць «прыемнасць» карыстацца ахалоджваючым душам. Яшчэ горш, калі па суседству знаходзяцца стаіні і праз дзіры у кватэры пранікае конскі гной».

Сельскую гаспадарку польскія паны давялі да нябачанага заняпаду. Як і сто год назад, землі Заходняй Беларусі трымалі ў сваіх руках буйныя польскія магнаты, латыфундыі якіх акружалі вузкія жабрацкія палоскі беларускіх сялян.

Ад памешчыцкай эксплуатацыі і нягноснага падатковага цяжару сялянскія гаспадаркі драбнелі. Калі ў 1921 годзе колькасць гаспадарак з зямельнай плошчай да 5 га складала ў Заходняй Беларусі 49,6 проц. усіх сялянскіх гаспадарак, то праз 10 год, у 1931 годзе, яна дашла да 57 проц. Але гэта афіцыйныя даныя польскай статыстыкі. У сапраўднасці гэты процант быў значна большым.

У XX стагоддзі ў Заходняй Беларусі адрадзілася сапраўднае прыгонніцтва. Адна польская газета пісала:

«Жыццёвы ўзровень першага вызваленнага ад прыгонніцтва пакалення быў вельмі нізкі. Яго становішча было вельмі дрэннае, але непараўнальна лепш сучаснага... Побач з карлікавымі гаспадаркамі існуюць някранутыя буйныя памешчыцкія гаспадаркі. Раёны, у якіх зямельная ўласнасць звыш 100 га складае 60 і больш процантаў усёй колькасці зямлі, не з'яўляюцца рэдкасцю, а правілам у аграрнай структуры Заходняй Беларусі. Тутэйшы селянін, вузкая палоска зямлі якога ўкліньваецца ў памешчыцкую зямлю, працягвае знаходзіцца ў поўнай залеж-

насці ад памешчыка. Часцей за ўсё ў гэтага селяніна няма нічога, акрамя малога шматка неўрадливай зямлі; за пасьбішчы і лугі ён павінен адпрацоўваць у памешчыка і быць ад яго залежным больш, чым у класічным перыядзе прыгонніцтва...

На Усходніх Крэсах існуе феадальная залежнасць селяніна ад памешчыка, не гледзячы на тое, што часы прыгонніцтва даўным-даўно зніклі».

Гэта вымушан быў прызнаць нават польскі буржуазны друк.

Здзельшчына, натуральная аплата батракоў—усе формы прыгону былі ў наяўнасці.

Вось некаторыя, больш падрабязныя, даныя аб аграрнай структуры Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны:

У Заходняй Беларусі 11 тысяч гаспадарак мелі зямлі да $\frac{1}{2}$ га, 31 тысяча—ад $\frac{1}{2}$ да 2 га, 112 тысяч—ад 2 да 5 га і 103 тысячы—ад 10 да 20 га. Тры тысячы панскіх гаспадарак уладалі зямлей звыш 100 га на гаспадарку. Панская зямля займала дзве трэці зямельнай плошчы Заходняй Беларусі.

У Заходняй Украіне колькасць карлікавых і дробных гаспадарак даходзіла да 85 проц. усіх гаспадарак; памешчыцкая зямля, не лічачы кулацкай, займала каля 60 проц. усёй плошчы. Тры тысячы польскіх паноў уладалі 2.568,4 тыс. га. Адзін памешчыцкі маентак у сярэднім меў больш 800 га.

У Львоўскім і Тарнопальскім ваяводствах памешчыцкія гаспадаркі, якія складалі 0,5—0,6 проц. агульнай колькасці сельскіх гаспадарак, скацэнтравалі ў сваіх руках 46—47 проц. усёй зямельнай плошчы гэтых ваяводстваў.

Яшчэ Ленін указваў, што адзінай перавагай дробнай сялянскай гаспадаркі з'яўляецца «манастэрства і гачань». Гэта манастэрства добра вядома нашым адзінакроўным братам—сялянам Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі. У вёсках Заходняй Беларусі існавала 79 відаў падтэкаў. Як і ў час прыгону, селянін карыстаўся самымі прымітыўнымі спосабамі апрацоўкі зямлі. Драўляныя сапкі і барана прымяняліся часцей, чым жалезная барана і плуг. Селянін не мог купіць нават такіх простых прылад, як сякеру, малаток і т. п. Зямля знісільвалася без угнаення.

Заходняя Беларусь ператварылася ў краіну хранічных неўраджаяў і галадовак. Эпідэміі клалі ў магілу сотні тысяч людзей. Жывёла гінула без корму. Не дарма польскія публіцысты называлі Заходнюю Беларусь дном галечы ў капіталістычнай Еўропе.

Не гледзячы на жудасны зямельны голад, польскі ўрад каланізаваў Заходнюю Беларусь. Ён перасяляў, асабліва ў пагранічныя з СССР рэгіёны, так званых «асаднікаў» з былых ваенных, якія павінны былі служыць акамі прыгранічнай апары ў барацьбе супроць беларускага нацыяналізму. Асаднікам раздзяляліся вялікія кавалкі зямлі. Да 1934 года 8 тысяч асаднікаў уладалі 145 тысячамі гектараў.

Адна польская газета ў мінулым годзе пісала:

«У якім святле бачыць Польшчу селянін? Для беларускага селяніна Польшча—гэта памешчык, войт, секвестратар і паліцэйскі».

Польскі ўрад будаваў сваю дзяржаву на аснове прыгнечання чужых і гвалту, гвалтавання іх нацыянальнага твару, поўнага апалячвання.

Украінскія і беларускія нацыянальныя школы былі разгромлены.

20 год назад у Заходняй Беларусі налічвалася 400 беларускіх школ, а у гэтым годзе засталася 16 ніжэйшых і адна сярэдняя школа для беларусаў, дзе выкладанне вялося на польскай мове. Настаўніцкія семінары зусім закрыты. Разгромлены ўсе нацыянальныя культурныя арганізацыі.

За перыяд польскай акупацыі ў Заходняй Беларусі выдана ўсяго некалькі зборнікаў пяці-шасці паэтаў. Агульная колькасць беларускіх перыядычных выданняў пала з 71 у 1930 г. да 19 у 1934 г. Увесь тыраж беларускіх кніг у 1933 г. выразіўся круглай лічбай у 500 экзemplараў. За апошнія дзесяць год троечы рабілася спробы выдаць беларускі літаратурны журнал: «Родныя гоні» у 1927 г., «Нёман» у 1932 г. і «Колас» у 1935 г. Але ўсе яны канчаліся закрыццём журналаў пасля выхаду першых нумароў.

Рэдакцыя журала «Нёман» у сваім звароце да чытачоў дае сумны малонак становішча беларускай літаратуры ў Заходняй Беларусі:

«Журнал «Нёман» мы выдаем ускладчыну. Гэта адзіна магчымы спосаб беларускага выдавецтва. Бо паміж намі няма багатых людзей, якія змаглі-б самі выдаваць, а ўрад на беларускія выданні не дае нічога, не гледзячы на тое, што беларусы плацяць вялікія падаткі».

Польскія ўлады закрылі Таварыства беларускай школы і Беларускі інстытут гаспадаркі і культуры, якія арганізавалі кампанію за беларускую школу. Яны закрылі нават адзіную беларускую газету «Беларуская крыніца»—орган беларускага кулацтва. Бібліятэкі ў беларускіх раёнах—вялікая рэдкасць.

Польскі ўрад з беспрыкладнай жорсткасцю асуджаў насельніцтва Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі на поўнае адзічанне Міністрасветы Скульскі абяцаў, што «праз дзесяць год ва ўсёй Польшчы нават са свечкай нельга будзе знайсці ні аднаго беларуса».

Бяздарныя правіцелі Польшчы забыліся пра ўрокі гісторыі, нават такія блізкія, як лёс Аўстра-Венгерскай манархіі, якая разляцелася ўшчэнт пасля імперыялістычнай вайны. У Бельведэры дрэнна памяталі гісторыю і насіліся з сумазброднымі марамі аб «вялікай Польшчы ад мора да мора», аб граніцах 1772 года. Расказваюць, што помнік Пілсудскаму ў Варшаве паставілі так, што ён указваў на паўднёвы ўсход, г. зн. на Кіеў, што павінна было сімвалізаваць барацьбу за межы 1772 года. Наэт Маякоўскі у свой час далікатна растлумачыў польскім панам, што гэты жэст павінен азначаць, адкуль ім трэба чакаць сваёй парабелі.

Распрадаючы Польшчу па частках замежнаму капіталу, паны ўслужліва прапанавалі ігнараваць «Рэчы паспалітай» усім, хто толькі мог на яе паквапіцца.

Другой прычынай развату польскай дзяржавы была яе аграрная палітыка. На жыцці сялян пэнскай Польшчы напачатку можна прапавідаць геніяльнае ўказанне Леніна аб тым, што «капітал не іностралець геніяльнае ўказанне Леніна аб тым, што «капітал не толькі не знішчыў задушанасці, эксплуатацыі, галечы мас, а наадварот, ён стварае гэтыя бяды ў новым выглядзе і аднаўляе на «сучаснай» базе іх «старыя» формы».

16 тысяч польскіх памешчыкаў трымалі ў сваіх руках 45 проц. ўсёй зямлі. 2 тысячы буйных паноў, якія мелі па тысячы га і больш, захапілі $\frac{1}{3}$ усіх зямель Польшчы. Уладанні графа Замойскага прасціраліся на 5 паведаў. Князь Радзівіл меў у Палессі маентак «Давідгрудэ», які займаў 170 тысяч моргенаў (каля 104 тысяч га).

«Незалежнасць звонку,—падкрэслівалі Маркс і Энгельс,—неаддзяліма ад звяржэння арыстакратыі і ад аграрных рэформ унутры краіны». Маркс і Энгельс знаходзілі, напрыклад, што італьянская рэволюцыя 1848 г. іменна таму пацярпела няўдачу, што заняўдбала інтарэсы італьянскіх сялян. Але гэтыя рэчы былі недаступны абмежаванаму розуму польскіх незадачлівых заправіл, у якіх даўно наступіла, выражаючыся словамі Маркса, разумовае асляпленне.

Калі даведзеныя да адчаю сяляне палілі памешчыцкія маенткі, польскі ўрад загаварыў аб зямельнай рэформе, а ў гэты час карныя экспедыцыі па-зверску распаўляліся з сялянамі. Кроў цякла ручаямі. На краіне насіўся кат Ярэма Вишневецкі з клічам: «Забівайце мужыка так, каб ён адчуваў, што памірае».

Польскі ўрад у 1925 г. правёў аграрную «рэформу». У чым-жа яна заключалася? Па гэтай «рэформе» 2,5 млн. гектараў памешчыцкай зямлі падлягала парцэляцыі, г. зн. драбленню. Парцэляцыі павінны былі падвяргацца штогод да 200 тыс. гектараў. Буржуазна-памешчыцкі сеім не забыўся ахаваць інтарэсы сваіх гаспадароў: парцэляцыя павінна была праводзіцца на добраахвотных пачатках, па жаданню саміх памешчыкаў.

Такая рэформа была выгадна і буйным памешчыкам, якія нажываліся пры продажы парцэлярнай зямлі, і кулакам-хутаранам, якія мелі магчымасць пашырыць свае эксплуатацыйныя гаспадаркі. 70 проц. усеў праданай праз польскі дзяржаўны сельскагаспадарчы банк зямлі пашло ў асноўным на пашырэнне кулацкіх гаспадарак.

Зямельная «рэформа» яшчэ больш узбагаціла польскіх памешчыкаў. Пачалася шалёная спекуляцыя. Цэны на зямлю падняліся да 6.600 злотых за гектар. Для параўнання варта ўспомніць, што ў царскай Расіі гектар зямлі каштаваў 200 руб.

Рост цэн на зямлю азначае рост рэнты, узростанне памераў дані, збіраемай зямельнай арыстакратыяй з усяго грамадства, і сведчыць, перш за усе, аб павышэнні паразітычных прыбыткаў класа землеўладальнікаў. У той-жа час якасны стан зямлі, як сродку вытворчасці, і яе петраў пад уплывам прагнага гаспадарання памешчыкаў і капіталастаў безупынна пагаршаецца.

Пасля «рэформы» агульная запасычанасць сялянства к 1935 году вырасла да 7 мільярдаў злотых.

Наасобныя бядняцкія і сярэдніцкія гаспадаркі набывалі невялікія кавалачкі зямлі, роўна столькі, колькі патрэбна для таго, каб не памерці, але не для таго, каб жыць.

Паводле даных перапісу 1931 года, у Польшчы налічвалася 1.400 тыс. багракоў і баграчак, стала працуючых у памешчыкаў і кулакоў. Акрамя таго, каля 1.300 тысяч чалавек вымушана было наймацца на часовую, выпадковую пэрыадычную работу. Баграцкія і бядняцкія гаспадаркі складалі 65 процанту ўсіх гаспадарак Польшчы, «9 мільёнаў сялян Польшчы, гаворыцца ў справаздачы польскага міністэрства,—з яўляюцца «анімі», пазбаўленымі сродкаў да жыцця, не маючымі ніякіх перспектыв».

Падаткі душылі селяніна. Усям і з 5 слакоў пры 3 гектарах зямлі пасля ўплаты падаткаў заставалася зярна на суму 74 злотых і 20 грошак, г. зн. на 20 грошай у дзень. Каробка запалак каштавала 8 грошай. Кіло тытуну каштавала 564 кілаграмы жыта, 10 кіло солі каштавала 32 кілаграмы жыта, 10 кіло мыла—135 кілограмаў жыта.

Падаткам абкладалася ўсё, што толькі можна было абкласці. Селянін не мог купіць запалак і рабіў самадзельную зажыгалку, але і тая

абкладалася падаткам. Трыманне сабакі на дварэ абкладалася асобным падаткам. Карова ацялілася падатак. За абавязковую пабелку будынка—падатак і т. д. і т. п.

Памешчыкі і гандляры хлебам вывозілі зярно за граніцу. Каб не цягнуць страты ад продажу на замежным рынку (польскае зярно цэніцца там дэшава), яны накладалі на сялян асобы падатак. З 1-га верасня 1938 года па 27 студзеня 1939 года з сялянства было сабрана гэтага падатку на 20 мільёнаў злотых. Не гледзячы на высокія падаткі, сялян прымушалі прадаваць свае зярно па нізкіх цэнах і абавязкова скупшчыку гандляру хлебам. Памешчыкам дзяржава выдавала вялікія сумы грошай у выглядзе субсідый для экспартавання зярна за граніцу, што складала 57 мільёнаў злотых у год, а падаткі з сялян складалі 55 мільёнаў. Выходзіць, што падаткі з сялян шлі ў кішэню памешчыкаў. Селянін быў уцесь у даўгу. Галоўным ляхваром і спекулянтам быў польскі дзяржаўны сельскагаспадарчы банк, які даваў ссуду па 12 проц. месячных, г. зн. па 144 проц. гадовых. У выніку толькі 20 проц. маемасці належала сялянам, а 80 проц. крэдыторам.

Энгельс у свой час пісаў:

«Краіна, якая ўпарта захоўвала нерушымым феадальны лад грамадства,—такая краіна была асуджана на пагібель... Арыстакраты, бюспрэчна, загубілі Польшчу і загубілі яе канчаткова. Загубіўшы яе, яны сталі абвінавачваць у гэтым адзін другога і прадалі сябе і ўсю краіну іншакраінцам».

Трэцяй прычынай, што прывяла Польшчу да развалу, была прадажнасць польскага магнацтва, бяздарнасць і негрунтоўнасць яе кіраўнікоў.

Замежны капітал у Польшчы склаў 42,9 проц. Самае вялікае месца займаў французскі капітал—26,2 проц., затым амерыканскі—18,6 проц., бельгійскі—13,3 проц., германскі—13,3 проц., швейцарскі—8,5 проц., англійскі—5,4 проц. Увесь капітал цяжкай прамысловасці выражаўся ў суме 1 980,8 мільёна злотых, а на долю замежнага капітала прыпадала 1.110 мільёнаў.

Асноўныя нішкі ўплыву французскага капітала ў Польшчы былі канцэнтраваны ў канцэрне Шейдэр-Крэзо. Гэты канцэрн кантраляваў да апошняга часу ўсе важныя галіны польскай цяжкай прамысловасці. Пасля сусветнай вайны да яго адразу перайшоў радваенных, металеўных і іншых заводаў, якія раней належалі Германіі і Верхняй Сілезіі. Праз «Еўрапейскі індустрыяльны і фінансавы банк», асноваз у 1920 годзе, французскі капітал кіраваў радамі польскіх прамысловых акцыянерных таварыстваў.

Германская пайрожа адтарожыла захопніцкіх прынцып Польшчы, асабліва Верхняй Сілезіі, дзе было канцэнтравана тры чвэрці польскай цяжкай прамысловасці, прывяла да неабходнасці стварэння у глыбіні Польшчы новай базы ваеннай прамысловасці. З 1937 г. пачалося ліхаманкавае будаўніцтва ваенных заводаў у цэнтральнай прамысловай акрузе, у трыкутніку Радам—Кельцы—Люблін («трыкутнік безапаснасці»).

Адным з парадоксаў польскай рэчаіснасці быў актыўны ўдзел Германіі ў гэтым будаўніцтве. Не менш паловы прамысловага абсталявання для ваенных прадпрыемстваў цэнтральнай прамысловай акругі—германскага паходжання.

Англійскі капітал праявіў у Польшчы некаторую актыўнасць у галіне электрыфікацыі.

У сярэдзіне 1937 г. канферэнцыя кіраўнікоў «Цэнтральнага саюза польскай прамысловасці» («Левіяфан») вынесла рэзалюцыю з самай песімістычнай ацэнкай тэхнічнага становішча польскай прамысловасці. Рэзалюцыя канстатавала, што ў польскай прамысловасці адбываецца «падзенне вытворчага патэнцыяла ва ўсіх галінах, якое набывае асабліва трывожны характар у сыравіннай прамысловасці». Здабыча руды і нафты адставала ад узроўня 1913 года. Руду прыходзілася вывозіць са Швецыі.

Для забеспячэння сваім таварам збыту на высокіх манопольных цэнах катэлі шырока прымянілі кансервацыю многіх прадпрыемстваў, шчодро ўзнагароджваючы іх уладальнікаў кампенсацыямі «за прастой». У выніку яшчэ больш расло хронічнае беспрацоўе польскага пролетарыята. Беспрацоўных у Польшчы было звыш 2 мільёнаў чалавек.

Дэфіцыт па дзяржаўнаму бюджэту за пяць год палкоўніцкіх урадаў дасягнуў 1.140 мільёнаў злотых. Знешнія і унутраныя даўгі Польшчы ў 1938 г. складалі каля 5 мільярдаў злотых.

У сувязі з вялікім ростам эмісій пакрыццё грашовага звароту і кароткатэрміновых абавязацельстваў у I квартале 1939 г. не перавышала 30 проц. Цяжкае фінансавое становішча краіны прымусіла польскі дзяржаўны банк увесці ў сакавіку 1939 г. статут банка, які прадугледжваў выпуск банкнот на суму 1200 мільёнаў злотых без залатога пакрыцця.

Хабарніцтва і казнакрадства расцвілі ў панскай Польшчы пышным цветам.

Характэрную гутарку з адным польскім сержантам прыводзіць газета «Чырвоная звызда»:

«—Дзе-ж вашы танкі і самалёты?—пацікавіліся мы.

— Чорт іх ведае, дзе яны. З нас цягнулі кучу грошай на гэту справу, але да гэтага часу мы не бачылі хоць што-небудзь людскае. Відаць, нашы грошыкі пайшлі па другому прызначэнню, прама ў панскія кішэні.

На сэрцы сержанта накіпела, і ён спяшаўся вылажыць усё, што ведаў і прадумаў, усё, што хвалявала і мучыла яго...

«Клі пачалася германа-польская ванна»—гаворыць далей сержант,—«мне было сорамна, што я не змагаюся там, на фронце. Але хутка я ўбачыў, што глыбока памыляюся. Мне стала балюча і крыўдна, што я паншоў у польскую армію. Я зразумеў, што ў нас няма радзімы, няма ўрада, які-б клапаціўся аб народзе, а ёсць кучка прахадымцаў, прахвостаў, якія клапацяцца толькі аб сваім дабры. Пакуль мы сяк-так стрымлівалі фронт, яны спакойна вывозілі за граніцу свае капіталы і ўцяклі самі. Ім якраз будзе на што жыць, а вось мы за што біліся?»

Так разлагаўся дзяржаўны апарат Польшчы.

Прайшло менш месяца, як пачалася ванна з Германіяй, і ад Польшчы застаўся, як гаварыў Маркс, адзін толькі сентыментальны ўспамін.

Бязмежнай нянавісцю адказвалі панскім «цывілізатарам» рабочы клас і працоўнае сялянства. Нават польскі друк не мог скрыць таго факта, што насельніцтва Заходняй Беларусі да глыбіні душы ненавідзіць крываваых прыгнятальнікаў беларускага народа. Адна польская газета не так даўно з трывогай пісала: «Вёска паддалася дэмакратычнаму руху. Яна з прагнасцю сочыць за палітыкай і за грамадскім

жыццём. Мінскае радыё гаворыць аб уладзе для нас, аб кнізе для нас, аб тэатры для нас, аб тэхніцы для нас і т. д., і гэты дзеяслова на нашага селяніна, які разумее добра мову Мінска і Масквы». У гэтым газета пілсудчыкаў не памыллася.

На кавалачках паперы з рук у рукі, з вёскі ў вёску, з аднаго канца ў другі танком перадаваліся вершы, песні, у якіх анянімыя аўтары заклікалі беларускі народ Заходняй Беларусі да аб'яднання сваіх сіл, да барацьбы з акупантамі. Гэтыя песні распяваліся на рэчцы ў полі. Гэтымі вершамі адказвалі дзеці ў школе паланізатару-настаўніку, які здзекаўся над беларускай мовай, над беларускімі дзецьмі. З гэтымі песнямі працоўныя Заходняй Беларусі дэманстравалі супроць улады акупантаў.

У вершы «Дзве зямлі» паэт расказвае аб горкім жыцці працоўных Заходняй Беларусі:

Змест ратасці—горька слёзы,
Змест пасіяў вяселье—жальба,
Змест палоні—краса і аяма—смерць,
Змест халодна—армія-белад.
І адну вёску памаваў рэшт,
І адну вёску кат-паліцаў,
На вёсцы вёсак збогішчык палатну
І на кожную гмю—дурмі*.

У гэтым вершы аўтар заклікае народ аб'яднаць свае сілы для барацьбы супроць польскіх гвалтоўнікаў:

Хочаш праўду шукаць,
Дыктарісь бліжэй ш свіх,
Да сэрца што завуць серні і молат
Аб'яднацца ў брацкі саюз,
Каб паноў акупантаў прагнаць
І з Крэсаў Усходніх
Стварыць Беларусь*.

Совецкая Беларусь, адроджаны, свабодны, шчаслівы беларускі народ, які пад кіраўніцтвам партыі Леніна—Сталіна дасягнуў нябачаных поспехаў, услаўляецца ў шматлікіх песнях і вершах.

У адным цудоўным вершы паэт расказвае аб тым, як маці, праважаючы сына ў польскую армію, дае яму наказ—у выпадку вайны не страляць у чырвонаармейцаў.

Стара маці выцірала слёзы:
Здадзі у салдаты яе сына.
Абнімала сына, цалавала
І на вуха ціха гаварыла:
«Сыне, ты ідзеш да войска,
Захавай-жа мой наказ у сэрцы:
Не пушчай ніколі злое кулі
У брата нашага—чырвонага армейца*».

У другім вершы паэт заклікае змагацца за свабодную Заходнюю Беларусь:

Нам прыклад палалі саветы,
Як скінуць буржуаў, паноў,
Як волю і шчасце здабыць для народу,
І мы той дэрогай пйдзём*.

Народ верыў у хуткую перамогу:

Прыдзе час, і як Нёман вясной,
Разальецца помста народа,
Хвалі змыюць палацы паноў,
Заквітнее й на «Крэсах» свабода*.

І гэтыя мары збыліся. Вось чаму з такім энтузіязмам і захапленнем сустракаў народ Заходняй Беларусі нашу слаўную Чырвоную Армію, выражаючы пачуцці гарачай удзячнасці, любові і адданасці вялікаму Сталіну за вызваленне ад польскага ярма.

На вуліцах гарадоў можна было наглядаць незабыўныя сцэны: працоўнае насельніцтва вітала чырвонаарменцаў са слязамі радасці.

Мясцовыя рабочыя і сяляне часта самі гераічна дапамагалі Чырвонай Арміі змагацца з панскім ахвосцем.

22 верасня пад моцным агнем праціўніка М-ская часць перапраўлялася праз раку Неман. Рабочы Станіславаў са сваёй жонкай дасталі лодкі і сталі перавозіць чырвонаарменцаў. Калі варожая куля паразіла жонку Станіславава, ён не пакінуў паста, пакуль не перавез усіх чырвонаарменцаў. Арганізаваўшы групу рабочых, ён разам з байцамі Чырвонай Арміі пачаў у наступленне і затым устанавляў парадак у горадзе, веў барацьбу з ворагамі народа.

Чатыры нашыя танкі, праследуючы ворага, выскочылі ўперад. У неспадзяваным моманце яны наскочылі на калону польскай кавалерыі, якая прыгатавалася сустрэць танкі з нем. Карыстаючыся митным замяшаннем ворага, камандзір Зазімка выскочыў з машыны.

— Хто страляе ў нас,—крыкнуў ён,—той за памешчыкаў. Хто за свабоду беларускага народа—здэкаваў зброяй.

У радах салдат раздаліся нястройныя воклічы, якія перайшлі ў «ура». Звыш двухсот кавалерыстаў абязброілі сваіх афіцэраў і здаіся.

Усюды, куды толькі прыбывала Чырвоная Армія, насельніцтва сустракала чырвоных байцоў радасным прывітаннем:

— Няхай жыве Чырвоная Армія!

— Няхай жыве таварыш Сталін!

Нашы машыны засыпаліся кветкамі. Натоўпы змыкаліся, людзі працягвалі рукі ў байцы, смяяліся і плакалі ад радасці. Машыны спыняліся.

Працоўныя горада Мінска паслалі байцам і камандзірам доблеснай Чырвонай Арміі Беларускага фронту прывітальнае пісьмо:

«Вы зварачаеце да жыцця гэтых людзей, родных, любімых нашых братоў, за лёс якіх так балела заўсёды наша сэрца.

Вядома, дарагія, што вы выратаўваеце народ Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі ад пагібелі».

Заходняя Беларусь была катоніяй панскай Польшчы. Пад панскім ярмом яна зрабілася жабраккай, галоднай і адсталай краінай. Але няма больш прыгнечанай Заходняй Беларусі, няма Усходніх Крэсаў. Гэты азіяцкі свабодны беларускі народ, які ў брацкай сім'і народаў Савецкага Саюза кве сваё шчасце пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі, пад кіраўніцтвам вялікага Сталіна.

Вызваленая зямля

Дваццаць год назад пры падтрымцы міжнароднай контррэвалюцыі польскія паны акупіравалі амаль палову ўсёй тэрыторыі этнаграфічнай Беларусі. Годы белзпольскай акупацыі былі самымі жудаснымі ў жыцці нашых адзінакроўных братоў — беларусаў. Кучка дракежнікаў-памешчыкаў і капіталістаў беснакарана грабіла працоўныя масы, высмоктвала з іх апошнія сокі. Бясправа і здзека над народам панавалі па ўсёй краіне. Нацыянальнае і сацыяльнае прыгнечанне, голад і галеча, беспрацоўе і жабрацтва мас дасягалі сваёй крайняй мяжы.

Працоўныя Заходняй Беларусі жылі пад страхам паліцэйскага бізуна і сваявольства, плакалі горкімі слязамі старыкі, жанчыны і дзеці. Яны не мелі права на жыццё. Лепшыя людзі, якія змагаліся за народ, гналіся ў турмах і канцлагерах.

Пабудаваная на прыгнечанні і рабунку нацыянальных меншасцей польская дзяржава аказалася нежыццязольнай і распалася, паказавшы ўсю сваю безгрунтоўнасць. Народы Савецкага Саюза працягнулі руку дапамогі сваім адзінакроўным братом — беларусам і украінцам, якія знаходзіліся пад ярмом палітычнага, сацыяльнага і нацыянальнага ўціску. З бязмежнай радасцю і лікаваннем сустрэлі яны сваю вызваліцельную — доблесную Рабоча-Сялянскую Чырвоную Армію.

Народнае Сабранне Заходняй Беларусі, выражаючы волю народа, агласіла ўцвярджэнне савецкай улады на ўсёй тэрыторыі былой Заходняй Беларусі. Вызвалены народ пачаў новае жыццё ў брацкім саюзе адзінаццаці савецкіх сацыялістычных рэспублік.

Што прадстаўляла сабою Заходняя Беларусь?

Тэрыторыя Заходняй Беларусі дасягае 108 тысяч квадратных кілометраў і мае насельніцтва 4 мільёны 800 тысяч чалавек. Тэрыторыя БССР займае 123 тыс. кв. км. з насельніцтвам 5.567.976 чалавек.

Беларуская Савецкая Соцыялістычная Рэспубліка пасля аб'яднання з вызваленнай канчаткова і назаўсёды ад панскіх здзекаў і ўціску Заходняй Беларуссю знімае цяпер тэрыторыю у 234 тысячы квадратных кілометраў з насельніцтвам звыш 10.367 тысяч чалавек. Па насельніцтву БССР больш, чым Швецыя, Нарвегія, Фінляндыя, Грэцыя, Венгрыя, Балгарыя, Партугалія, узятыя паасобку. БССР займае па насельніцтву трэцяе месца пасля РСФСР і УССР.

Насельніцтва Заходняй Беларусі складаецца з беларусаў (77 проц.), лўрэў (12 проц.), палякаў (6 проц.), рускіх, літоўцаў і інш.

Уся тэрыторыя Заходняй Беларусі дзялілася на 4 ваяводстваў (обласці): Новагрудскае, Віленскае, Беластоцкае і Палескае. Кожнае ваяводства ў сваю чаргу дзялілася на паветы (расны), а паветы — на гміны (воласці).

Заходняя Беларусь багатая лясамі. У лясных яе нетрах ёсць закуткі, дзе не ступала нага чалавека. Да найбольшых лясных масіваў ад-

носяцца на поўначы: Аугустоўскія лясы, Гродзенская і Рудніцкая пушчы, у цэнтры: Налібоцкая пушча на правым беразе Нёмана, Ліпчанская пры вусці ракі Шары і Белавежская ў вярхоўях Наравы.

Лясныя пушчы багаты рознастайнымі пародамі лісцяных і хвойных дрэў, рознай дзічынай. У Белавежскай пушчы захаваліся рэдкія на зямным шары зубры.

Амаль усе рэкі Заходняй Беларусі суднаходныя. Заходняя Дзвіна, Нёман, Заходні Буг і Прыпяць адыгрываюць вялікую ролю ў эканоміцы краіны. Дняпроўска-Бугская і Агінская водная сістэма дае магчымасць выхаду ў Чорнае і Балтыйскае моры. На рэках і каналах штогод сплаўляліся дзесяткі тысяч кубаметраў лесу.

Зямныя негры Заходняй Беларусі амаль не вывучаны. На Новарыцкім узвышшы знайдзены фасфарыты, у басейне Нёмана і Буга — цэлыя горы крэйды. На мясцован балотнікі жалезнай рудзе да вайны працаваў завод у Налібоцкай пушчы. Усюды здабываюцца выскія якасныя ганчарныя гліны. Сустракаюцца залежы бурога вугалю, магіма, глауканітавых пяскоў — асновы шклянай прамысловасці.

Зусім не вывучаны мінеральныя крыніцы края. Пакуль шырока вядомы брома-едавыя крыніцы ў Друскеніках (на рацэ Нёман).

Правячыя кругі Польшчы наўмысля тармазілі развіццё прамысловых раснаў Заходняй Беларусі. Усю прамысловасць яны сканіцэнравалі ў цэнтральнай і заходняй Польшчы, ператварыўшы Заходнюю Беларусь у сыравінную базу. Польскія купцы збывалі тут свае тавары па павышаных цэнах, а мясцовую сыравіну скуплялі за бясконца нізкіх цэн. Польская буржуазія ліквідавала амаль усе фабрыкі, нават даваеннага часу. У 1909 годзе ў Заходняй Беларусі было 9 фабрык, на кожнай з якіх працавала больш ста рабочых, а ў 1928 годзе такіх фабрык засталася ўсяго 2. За годзі акупацыі колькасць прамысловых рабочых скарацілася на 40 проц.

Прамысловымі цэнтрамі Заходняй Беларусі з'яўляюцца: Беласток (тэкстыль), Гродна (табачная фабрыка), Пінск (запалкавая), Брэст-Літоўск (лясная і дрэваапрацоўчая).

Да сусветнай імперыялістычнай вайны ў **Беластоку** было каля 200 прадпрыемстваў, галоўным чынам тэкстыльных, два машынабудаўнічыя, некалькі скураных і мылаварных заводаў. Каланіяльная палітыка панскай Польшчы падарвала прамысловасць Беластока. Зараз у Беластоку 83 прамысловыя прадпрыемствы, з якіх да 50 тэкстыльных. Затым ідуць лесапільныя і скураныя заводы, табачная і папярковыя фабрыкі, машынабудаўнічы завод, харчовыя прадпрыемствы, 12 друкараў. З 105 тысяч жыхароў горада — 40 тысяч рабочых.

Горад **Гродна** раскінуўся на левым і правым берагах Нёмана. Гэта — буйны чыгуначны вузел і прыстань. У горадзе каля 50 тысяч жыхароў, да 50 невялікіх прамысловых прадпрыемстваў: табачная фабрыка, вінакурныя і мылаварныя, цагляныя і шкляныя заводы, скураны і веласіпедны завод саматужнага тыпу. Непадалёк ад горада — у Мостах — фанерны завод і цэлулоідны камбінат. На паўночны усход ад горада знаходзіцца Гродзенская пушча.

Пінск стаіць на рацэ Пінэ. Адсюль пачынаецца водны шлях уніз па Пінэ і Прыпяці ў Днепр да Кіева. Жыхароў 36 тысяч. Прамысловасць складаецца галоўным чынам з лесапільных і іншых дробных прадпрыемстваў. У горадзе ёсць запалкавая фабрыка, 3 фанерныя і некалькі лесапільных заводаў.

Брэст-Літоўск — буйнейшы транспартны вузел. Сюды вядуць чыгуначныя лініі з Масквы, Кіева, Варшавы і Вільны. Тут праходзіць

Дняпроўска-Бугская водная сістэма і многа важных шасейных дарог. Пры гаспадаранні польскіх паноў прамысловасць і гандаль рэзка скараціліся, закрылася буйная запалкавая і іншыя фабрыкі. Па перапісу 1931 года ў горадзе 48,4 тысячы жыхароў, з іх звыш 10 тысяч беспрацоўных.

Акрамя прамысловых цэнтраў, у Заходняй Беларусі ёсць гарады, якія налічваюць па некалькі прадпрыемстваў: Баранавічы, Ліда, Валкавыск, Слонім.

Баранавічы — гавятовы горад, былы цэнтр ўмацаванага раёна — так званы «польскай лініі Мажыно». 2 лесазаводы, кансервны завод чыгуначнае дэпо і інш. Буйны чыгуначны вузел. Насельніцтва больш 35 тысяч.

Ліда — невялікі гарадок з насельніцтвам 27 тысяч. У горадзе ёсць шклозавод, на якім працуе 2 тысячы рабочых, фабрыка гумовых вырабаў з 1 000 рабочых, 2 чыгуначныя заводы, 5 дрэвапрадучых, цвіковы і піваварны заводы. Усяго рабочых — 6 тысяч.

Валкавыск — гавятовы горад былой Гродзенскай губерні. Жыхароў — да 20 тысяч. На буйнейшым прадпрыемстве — цэментным заводзе працуе каля 2 тысяч рабочых. Ёсць тэкстыльна-вінакурныя і цукляныя заводы, вончачныя і лямпава-фабрыкі, чыгуначнае дэпо.

Слонім — горад з 30 тысячамі жыхароў. Картонная і стужка-шпункавыя фабрыкі, 4 лесапільныя заводы, млыны і рад дробных прадпрыемстваў.

На тэрыторыі Заходняй Беларусі ёсць некалькі дробных гарадоў, дзе пераважае саматужная вытворчасць.

Сельская гаспадарка — асноўная гаспадарчая база Заходняй Беларусі вялася прымітыўна і давала самыя нізкія ўраджаі. У сялян — захудалая жывёла, драўляныя сохі і вельмі рэдка плуг. У весцы захаваліся феадальныя перажыткі. Наявунасць дакапіталістычных форм эксплуатацыі сялянства (адпрацоўкі і інш.), панаванне дробнай сельскай гаспадаркі, падатковы цяжар і галечы прывялі к дэградацыі сельскай гаспадаркі і разарэнню сялянства.

Усе лепшыя землі належалі памешчыкам і асцідкам. Памешчыцкае земляробства займала каля паловы ўсёй зямлі. Аб размеркаванні зямлі гавораць наступныя лічбы: 11 тыс. гаспадарак мелі да 0,5 га; 31 тыс. гаспадарак — ад 0,5 да 2 га; 112 тысяч гаспадарак — ад 2 да 5 га; 103 тысячы гаспадарак — ад 10 да 20 га. І ў гэты час 3 тысячы панскіх гаспадарак уладалі больш чым $\frac{2}{3}$ усёй зямельнай плошчы Заходняй Беларусі.

У Палессі ў руках адной тысячы памешчыкаў знаходзілася $\frac{2}{3}$ усёй зямельнай плошчы, а ў 70 тысяч беларускіх сялян-беднякоў — менш $\frac{1}{10}$ часткі.

Беззямельнае і малазямельнае сялянства ў пошуках каватка хлеба вымушана было арандаваць зямлю памешчыка, аддаючы яму да 70 проц. знятага ўраджаю. У выніку дзікай эксплуатацыі, беззямелья, нізкіх ураджаёў і непасільных падаткаў сялянства Заходняй Беларусі танула ў гразі, задыхалася ў галечы. Селянін не меў грошай на мыта, на паліва. Усюды панавала цемра і голад.

Польскія паны свядома трымалі нацыянальныя меншасці ў невуцтве, праводзілі жорсткую палітыку прымусовага апалячвання. Амаль палова насельніцтва была непісьменнай. Ва ўсёй Заходняй Беларусі было толькі 16 беларускіх школ, а ва ўсёй Польшчы — толькі адна сярэдняя беларуская школа. У Палессі, дзе беларусаў больш 80 проц., польскія школы складалі 94 проц., а беларускія —

усяго 1 проц. усіх школ. У Новагрудскім ваяводстве, дзе палякі складаюць каля 25 проц. насельніцтва, польскіх школ налічвалася 93 проц., а беларускіх—толькі 2,5 проц. Беларуская мова і літаратура падвяргаліся дзікім праследаванням.

Бяздарныя правіцелі былой польскай дзяржавы—памешчыкі і буржуазія ў сваіх эксплуатацыйскіх мэтах трымалі народ у цемры і невуцтве, на становішчы каланіяльных рабоў.

Працоўныя Заходняй Беларусі назаўсёды вызвалены ад панавання памешчыкаў і капіталістаў. Народнае сабрание прыняла дэкларацыю аб канфіскацыі памешчыцкіх зямель, у якой гаворыцца:

«Знішчэнне памешчыцкага землеўладання і ліквідацыя на гэтай аснове беззямелья і малазямелья найшырэйшых мас сялянства азначае, што сялянскаму голаду і жабрацтву, гэтым пастаянным спадарожнікам палітычнага і эканамічнага панавання памешчыкаў і капіталістаў, пакладзен канец».

Ніколі больш не будзе ступаць нага праклятых паноў па вызваленай зямлі. Не будзе больш эксплуатацый і паднявольных рабоў. Воляю вялікага Савецкага народа Чырвоная Армія сваім магутным ударам наўсёкі знішчыла кандамыніёлы, устанавіла мір, спакой і нарадак на змучанай, багата паленай потам і крывёю зямлі. Ніхто і ніколі больш не разлучыць атэнаўскіх братоў беларусаў. Народ Заходняй Беларусі ўступіў у брацкую сям'ю народаў Савецкага Саюза. Пачалася паласа новага жыцця пад чырвоным сцягам Савецкай Соцыялістычнай Рэспублікі.

Выбары ў мясцовыя саветы дэпутатаў працоўных

Вялікая краіна Саветаў праводзіць выбарчую кампанію ў мясцовыя саветы дэпутатаў на аснове самай дэмакратычнай у свеце Канстытуцыі.

24 снежня адбудуцца выбары ў мясцовыя саветы дэпутатаў працоўных РСФСР, Украіны, Беларусі, Грузіі, Арменіі, Казахстана, Туркменістана і Кіргізіі, а 25 снежня—Азербайджана, Узбекістана і Таджыкістана.

Палітычнае значэнне і размах выбарчай кампаніі ў мясцовыя Саветы выключна вялікі. Гэта выбарчая кампанія завяршае перабудову ўсіх органаў дзяржаўнай улады, зверху да нізу, на аснове вялікай Сталінскай Канстытуцыі, што яшчэ больш умацуе сацыялістычную дзяржаву рабочых і сялян.

На XVIII з'ездзе партыі таварыш Сталін указаў канкрэтныя задачы ў галіне далейшага ўмацавання сацыялістычнай дзяржавы:

«Няўхільна праводзіць у жыццё нашу сацыялістычную Канстытуцыю, ажыццяўляць да канца дэмакратызацыю палітычнага жыцця краіны, умацоўваць маральна-палітычнае адзінства савецкага грамадства і дружэственнае супрацоўніцтва рабочых, сялян, інтэлігенцыі, умацоўваць усямерна дружбу народаў СССР, развіваць і культывіраваць савецкі патрыятызм».

Пад знакам выканання гэтых задач праходзіць цяперашняя выбарчая кампанія. Як і выбары дэпутатаў у Вярхоўны Совет СССР і Вярхоўныя Саветы нацыянальных і аўтаномных рэспублік, яна прадэманструе перад усім светам несакрушальнае маральнае і палітычнае адзінства савецкага грамадства, пераможнасць сталінскага блока камуністаў і беспартыйных, непахісную волю нашага народа прыйсці да поўнай перамогі камунізма.

Саветы рабочых, сялянскіх і чырвонаармейскіх дэпутатаў, узнікшыя яшчэ ў час першай рускай рэвалюцыі 1905 года, выраслі і ўмацаваліся ў выніку перамогі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, у выніку звяржэння ўлады памешчыкаў і капіталістаў і заваёвы дыктатуры пролетарыята ў 1917 годзе.

У нашай краіне няма больш антаганістычных, варожых класаў. Эксплаататарскія класы ліквідаваны назаўсёды. Рабочы клас, сялянства, працоўная інтэлігенцыя, якія складаюць савецкае грамадства,

жывуць у брацкім супрацоўніцтве. Усе народы савецкай краіны ў цесным саюзе змагаюцца за поўны трыумф кунізма.

«На аснове гэтай агульнасці,—гаворыць таварыш Сталін, — і разгарнуліся такія рухаючыя сілы, як маральна-палітычнае адзінства савецкага грамадства, дружба народаў СССР, савецкі патрыятызм. На гэтай-жа аснове ўзніклі Канстытуцыя СССР, прынятая ў лістападзе 1936 г., і поўная дэмакратызацыя выбараў у вярхоўныя органы краіны».

Советы дэпутатаў працоўных складаюць палітычную аснову СССР. «Уся ўлада ў СССР належыць працоўным горада і вёскі ў асобе Советаў дэпутатаў працоўных»,—так гласіць Сталінская Канстытуцыя.

Для усяго працоўнага і прыгнечанага чалавецтва Советы з'яўляюцца сімвалам будучага вызвалення ад капіталістычнага і нацыянальнага прыгнечання. Ўркім пацверджаннем гэтаму быў той велізарны ўздым, з якім мільёны працоўных Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі галасавалі за Советы, за Савецкую ўладу.

Мясцовыя Советы—абласныя, краёвыя, раённыя, гарадскія і сельскія заўсёды мелі вялікае значэнне ў дзяржаўнай сістэме савецкай улады. Яны ажыццяўляюць вялікія задачы сацыялістычнага будаўніцтва, выконваючы законы і ўказанні вярхоўных органаў Савецкай улады і з'яўляючыся адначасова мясцовымі органамі дзяржаўнай улады. Праз мясцовыя советы да кіраўніцтва дзяржавай прыцягваюцца найшырэйшыя масы рабочых, сялян, працоўнай інтэлігенцыі. Мільёны працоўных праходзяць у мясцовых советах ленинска-сталінскую школу кіраўніцтва савецкай дзяржавай.

Мясцовыя советы заўсёды былі блізкі працоўнаму насельніцтву, а пасля праведзенага за апошні час разбуйнення яны яшчэ цясней звязуцца з масамі працоўных, змогуць яшчэ паўней задаволіць іх узросшыя патрабаванні.

Партыйным, комсамольскім і грамадскім арганізацыям у цяперашнюю выбарчую кампанію прадстаіць правесці велізарную арганізацыйную і агітацыйна-масавую работу. Трэба вылучыць новыя слаі партыйнага і беспартыйнага актыва, перадавых, адданных партыі Леніна—Сталіна, дастойных давер'я народа людзей кандыдатамі ў дэпутаты Советаў.

Калі ў Вярхоўны Совет СССР было абрана 1.143 дэпутаты, а ў Вярхоўныя Советы саюзных рэспублік—3.594, то ў мясцовыя советы па ўсяму Савецкаму Саюзу ў надыходзячую кампанію будзе выбрана звыш 1.300 тысяч дэпутатаў.

Калі па Беларускай ССР у мінулую выбарчую кампанію было выбрана 273 дэпутаты Вярхоўнага Совета БССР, то ў абласныя, раённыя, гарадскія і сельскія советы Беларускай ССР прадстаіць выбраць, па папярэдніх даных, 40.957 дэпутатаў. У рабоце выбарчых камісій па БССР будзе ўдзельнічаць звыш 200 тысяч актывістаў. Гэтыя даныя сведчаць аб тым, што цяперашняя выбарчая кампанія па сваёй складанасці і па размаху арганізацыйнай і агітацыйна-масавай работы значна перавышае ранейшыя выбары. Патрабуецца велізарнейшая мабілізаванасць і напружанне ўсіх сіл партыйных, комсамольскіх і гарадскіх арганізацый, каб правесці яе на высокім палітычным узроўні.

У Беларускай ССР прадстаіць правесці выбары ў пяць абласных

Советаў (Мінскай, Віцебскай, Палескай, Магілёўскай і Гомельскай абласцей), 94 раённыя, 55 гарадскія, 4 рэённыя ў гарадах (3—у Мінску і 1—у Нова-Беліцы), 66 пасялковых і 1.430 сельскіх саветаў.

Асаблівасцю цэнтралізаванай выбарчай кампаніі з'яўляецца тое, што на адным і тым-жа выбарчым участку будучы падавацца бюлетэны па некалькіх выбарчых акругах і адначасова праводзіцца выбары ва ўсе мясцовыя Саветы дэпутатаў працоўных. Напрыклад, выбаршчык, які пражывае ў Мінску, будзе адначасова галасаваць на сваім выбарчым участку за дэпутатаў у Совет свайго гарадскога раёна, у Мінскі гарадскі совет і ў абласны совет Мінскай абласці. Выбаршчык, які пражывае ў адным з сельсаветаў, к прыкладу, Ельскага раёна Палескай абласці, будзе галасаваць адначасова на сваім участку за дэпутатаў: у сельскі совет, у раённы совет Ельскага раёна і ў абласны совет Палескай абласці.

Такім чынам, кожны выбаршчык будзе адначасова галасаваць па трох бюлетэнях. Толькі ў дзесці гарадах абласнога падпарадкавання, не маючых раённага дзялення: Баўруіску, Барысаве, Віцебску, Гомелі, Магілёве, Мазыры, Оршы, Полацку, Рэчыцы і Слуцку,—кожны выбаршчык будзе галасаваць па двух бюлетэнях: за дэпутатаў у гарадскі і абласны саветы.

Адзінаства выбарчай сістэмы—асаблівасць савецкага выбарчага закона. Выбары ў мясцовыя саветы праводзіцца на тых-жа асновах, на якіх праводзіліся выбары ў Вярхоўны Совет СССР і ў Вярхоўныя Саветы саюзных рэспублік.

На II сесіі Вярхоўнага Савета БССР было зацверджана «Палажэнне аб выбарах у абласныя, раённыя, гарадскія, сельскія і пасялковыя саветы дэпутатаў працоўных БССР», якое забяспечвае кожнаму грамадзяніну поўную магчымасць ажыццявіць на справе палітычныя правы і свабоды, замацаваныя вялікай Сталінскай Канстытуцыяй. У гэтым і закласцаваўся важнае адрозненне савецкага выбарчага закона ад фальшывых выбарчых законаў буржуазна-дэмакратычных краін, накіраваных на ўсялякае ўшчышчэнне і абмежаванне палітычных правоў працоўных.

Ва ўсіх буржуазных дзяржавах уведзена дзяленне выбарчага права на актыўнае і пасіўнае, усемагчымыя нацыянальныя і расавыя абмежаванні, пазбаўленне выбарчых правоў жанчын, ваеннаслужачых, моладзі і вучняў, узрослых, адукацыйны, маёмасны і іншыя цэнзы. Выбары ў любой капіталістычнай краіне заўсёды праходзяць у абстаноўцы класвай варожасці, у абстаноўцы націску на выбаршчыкаў з боку пануючых буржуазных класаў.

Характарызуючы асаблівасці буржуазнай дэмакратыі, Ленін пісаў:

«... Гэты дэмакратызм заўсёды сціснут цеснымі рамкамі капіталістычнай эксплуатацыі і заўсёды застаецца таму, па сутнасці, дэмакратызмам для меншасці, толькі для маёмасных класаў, толькі для багатых» *).

Савецкі выбарчы закон забяспечвае правядзенне выбараў, на аснове ўсеагульнага, роўнага і прамога выбарчага права пры танным галасаванні.

«Нашы выбары з'яўляюцца адзінымі сапраўды свабоднымі і сапраўды дэмакратычнымі ва ўсім свеце» (Сталін).

*) Ленін, т. XXI, стр. 429.

Велізарнае значэнне для пастаяннай сувязі дэпутата са сваімі выбаршчыкамі мае той прынцып нашай выбарчай сістэмы, па якому ад кожнай выбарчай акругі пасылаецца ў Совет адзін дэпутат. Гэта забяспечвае сапраўдную падсправаздачнасць дэпутатаў выбраннікам працоўнага народа—перад сваімі выбаршчыкамі, ажыццяўленне імі ў сваёй практычнай рабоце наказа выбаршчыкаў, цесную сувязь дэпутатаў з насельніцтвам.

Важнейшай задачай партыйных, комсамольскіх і грамадскіх арганізацый у выбарчай кампаніі з'яўляецца вылучэнне кандыдатамі ў дэпутаты советаў людзей, бязмежна адданных партыі Леніна—Сталіна, вялікай справе камунізма, моцна звязаных з народам.

Мільёны працоўных будуць удзельнічаць у вывучэнні і абмеркаванні кандыдатаў у дэпутаты Советаў. Права выстаўляць кандыдатаў у Советы маюць камуністычныя партыйныя арганізацыі, прафесіянальныя саюзы, кааператывы, арганізацыі моладзі, культурныя таварыствы і іншыя грамадскія арганізацыі, роўна як і агульныя сходы рабочых і служачых па прадпрыемствах і ўстановах, агульныя сходы сялян па калгасах, рабочых і служачых—па саўгасах, чырвонаармейцаў—па ваенскіх часцях. Гэта права забяспечвае кожнаму працоўнаму поўную магчымасць прымаць актыўны ўдзел у вывучэнні і падборы кандыдатаў. Яно забяспечвае сапраўды дэмакратычны характар выбараў, роўнага якому няма і не можа быць ні ў адной буржуазнай краіне.

«Бывае, што той ці іншы мясцовы орган улады не ўмее задаволіць тыя ці іншыя з рознастайных і ўсё ўзрастаючых патрэб горада і вескі. Пабудоваў ты ці не пабудоваў добрую школу? Ці палепшыў ты жыццёвыя ўмовы? Ці не бюракрат ты? Ці дапамог ты зрабіць нашу працу больш эфектыўнай, наша жыццё больш культурным? Такія будуць крытэрыі, з якімі мільёны выбаршчыкаў будуць падыходзіць да кандыдатаў, адкідаючы нягодных, выкрэсліваючы іх са спіскаў, вылучаючы лепшых і выстаўляючы іх кандыдатуры. Так, выбарчая барацьба будзе ажыццэнай, яна будзе працякаць вакол мноства вострых пытанняў—галоўным чынам, пытанняў практычных, якія маюць першаступеннае значэнне для народа». (Сталін).

Партыйныя арганізацыі павінны ўзначаліць крытыку недахопаў работы Советаў, накіраваць яе на далейшае ўмацаванне іх сувязі з масамі, на далейшы ўздым усіх галін нашага сацыялістычнага будаўніцтва.

За годы сталінскіх пяцігодак у барацьбе за ўмацаванне сацыялістычнай дзяржавы, у барацьбе за індустрыялізацыю і калектывізацыю, у барацьбе з ворагамі народа вырас выдатны партыйны і беспартыйны актыв, выраслі новыя людзі, маладыя дзяржаўныя дзеячы ленінска-сталінскага тыпу.

Партыя большэвікоў і ў цяперашняй выбарчай кампаніі ідзе ў блоку, у саюзе з беспартыйнымі рабочымі, сялянамі, савецкай інтэлігенцыяй. Сталінскі блок камуністаў і беспартыйных забяспечыць і на гэтых выбарах перамогу, згуртаваўшы ўвесь савецкі народ пад вялікім неўверможным сцягам Леніна—Сталіна.

Зараз партыйныя арганізацыі разгортваюць вялікую палітычную і агітацыйна-масавую растлумачальную работу. Мільёны выбаршчыкаў вывучаюць Сталінскую Канстытуцыю, савецкі Выбарчы закон, ра-

шэнні XVIII з'езда партыі, знаёмяцца з поспехамі соцыялістычнага будаўніцтва і міжнароднай палітыкай СССР.

Размах і якасць палітычнай і агітацыйна-масавай работы павінны зараз нязмерна вырасці. Да актыўнага ўдзелу ў выбарчай кампаніі неабходна прыцягнуць як комсамольскія, профсаюзныя, грамадскія арганізацыі, так і вырашчы беспартыйныя актыў. Комсамольскія арганізацыі, актыўна ўдзельнічаючы ў выбарчай кампаніі, ідэйна і арганізацыйна вырастуць і апраўдаюць ролю комсомола, як баявога памочніка партыі Леніна—Сталіна. Наставнікі, урачы, аграномы, зоатэхнікі, старшыні і брыгадзіры калгасаў, стаханаўцы соцыялістычнага земляробства — уся гэта выдатная армія аддanych партыі беспартыйных актывістаў пад кіраўніцтвам партыйных арганізацый павінны прыняць актыўны ўдзел ва ўсёй арганізацыйнай і агітацыйна-масавай рабоце, звязанай з выбарамі. Трэба смялей і шырэй уцягваць у гэту работу працоўную інтэлігенцыю і стаханаўцаў соцыялістычнага земляробства, падтрымліваць і развіваць іх ініцыятыву.

Цэнтрам агітацыйна-масавай работы, як і на мінулых выбарах, з'яўляецца выбарчы ўчастак. Для таго, каб жывое слова большэвіцкай агітацыі дайшло да кожнага выбаршчыка, неабходна шырока выкарыстаць усе сродкі і формы яе: друк і радыё, лекцыі і даклады, бяседы і чытку газет, і т. д. Агітацыйна-растлумачальную работу трэба разгортваць не толькі на прадпрыемствах, ва ўстановах, на агульных сходах калгаснікаў, але і ў інтэрыятах, на кватэрах рабочых і служачых, у хатах калгаснікаў.

Сіла нашай агітацыі — у агульнасці інтарэсаў партыі і народа, у праўдзівасці большэвіцкага слова.

«Наша партыя, — гаварыў тав. Кагановіч, — апраўдала давер'е працоўных мас на працягу ўсёй сваёй гісторыі, у нашай партыі слова ніколі не разыходзіцца са справай — гэта галоўнае».

Мы жывем у дні велізарнейшых гістарычных падзей, буйнейшых перамог савецкай мірнай палітыкі і соцыялістычнага будаўніцтва. Вызваленне ад капіталістычнага рабства 13 мільянаў нашых аднакроўных брацоў, далучэнне да Савецкага Саюза Заходняй Украіны і Заходняй Беларусі, пакты аб узаемадапамозе з прыбалтыйскімі дзяржавамі, ўзмацненне міжнароднай вагі Савецкага Саюза, імперыялістычная вайна паміж англа-французскім блокам і Германіяй — усе гэтыя буйнейшыя міжнародныя падзеі выклікаюць жывыя інтарэсы срод шырокіх мас. Працоўныя Савецкай Беларусі хочаць ведаць, як жылі нашы браты украінцы і беларусы пад гнётам польскіх памешчыкаў і капіталастаў, як зараз стаяць на там новае, свабоднае і радаснае жыццё. На ўсе гэтыя запытанні насельніцтва палітыка атрымаць поўны і вычарпальны адказ у жывым слове большэвіцкай агітацыі.

Грандыёсны перамогі соцыялізма ў нашай краіне, заваяваныя пад кіраўніцтвам партыі Леніна—Сталіна. Кожны працоўны, кожны выбаршчык павінен добра ўсвядоміць значэнне прадзеянага крыніцай нашага шляху соцыялістычных перамог і ясна ўяўляць сабе перспектывы нашага далейшага руху ўперад да камунізма, з вычарпальнай паймаю тою акрэсленыя ў дакладзе тав. Сталіна на XVIII з'ездзе партыі.

Уся агітацыйна-масавая работа ў выбарчую кампанію разгортваецца пад лозунгам правядзення ў жыццё гістарычных рашэн-

няў XVIII з'езда партыі, выканання задач, пастаўленых у дакладзе таварышом Сталіным. Вакол гэтага лозунга неабходна шырока мабілізаваць актыўнасць мас рабочых, калгаснікаў, працоўнай інтэлігенцыі для далейшага ўмацавання нашай сацыялістычнай дзяржавы, для далейшага росту гаспадаркі, культуры, абарончай магутнасці Савецкага Саюза, для далейшага згуртавання шматмільённага савецкага народа пад вялікім непераможным сцягам Леніна — Сталіна.

Вялікую увагу трэба ўдзяліць азнаямленню працоўных з канкрэтнымі дасягненнямі ў рабоце мясцовых саветаў. Для гэтага кожны агітатар павінен добра ведаць, якія дасягненні мае яго горад, раён, калгас у галіне гаспадарчага і культурнага будаўніцтва, народнага асветы, аховы здароўя, разгортвання гандлю і т. д. У даступнай і яркай форме трэба расказаць выбаршчыкам аб узорах стаханавскай працы ў нашай прамысловасці і сельскай гаспадарцы, аб новых школах, больніцах, клубах, жыллевых дамах, аб рабоце і пашырэнні нашых прамысловых прадпрыемстваў, машына-трактарных станцый, аграучасткаў, ветпунктаў і т. д. Расказаць, як у нас растуць людзі, як няухільна павышаецца матэрыяльны і культурны ўзровень працоўных.

Большэвіцкая агітацыя, падмацаваная пераканаўчымі прыкладамі з жыцця данага горада, раёна, сельсавета, калгаса, мабілізуе працоўныя масы на большэвіцкае выкананне задач гаспадарчага і культурнага будаўніцтва, **выкліча новы вытворчы ўздым.**

У правядзенні выбараў побач з паказам дасягненняў трэба забяспечыць шырокую крытыку недахопаў работы мясцовых саветаў і канкрэтныя прапановы для далейшага палепшання работы Саветаў і ўмацавання іх сувязей з масамі. Пры гэтым трэба ўмець адрозніваць рэзкую большэвіцкую крытыку ад спроб варожых элементаў ашальмаваць і дыскрэдытаваць выстаўленых кандыдатаў. Таму агітатары павінны добра ведаць біяграфію, палітычную і вытворчую дзейнасць выстаўленага кандыдата і разам з тым абстаноўку, у якой яны праводзяць **агітацыйна-растлумачальную работу.**

Кандыдатамі сталінскага блока камуністаў і беспартыйных могуць быць толькі людзі, бязмежна і да канца адданыя партыі Леніна — Сталіна, даказаўшыя гэту адданасць на справе, цесна звязаных з масамі. Толькі лепшыя людзі з асяроддзя рабочых, калгаснікаў, працоўнай інтэлігенцыі, якія беззаветнай барацьбой за справу Леніна — Сталіна апраўдваюць давер'е савецкага народа, могуць быць выбраны кандыдатамі ў дэпутаты мясцовых Саветаў, як дастойныя **выбраннікі савецкага народа.**

Агітацыйна-масавая работаі мы павінны забяспечыць нагадны ўдзел выбаршчыкаў у галасаванні за кандыдатаў сталінскага блока камуністаў і беспартыйных, каб у мясцовыя саветы прайшлі лепшыя людзі, беззаветна адданыя радзіме і партыі Леніна — Сталіна, **здольныя апраўдаць на практычнай рабоце давер'е народа.**

Выбары ў мясцовыя саветы яшчэ больш умацуюць маральна палітычнае адзінства савецкага грамадства, яшчэ вышэй узнімуць палітычную і вытворчую актыўнасць рабочых, калгаснікаў, працоўнай інтэлігенцыі, яшчэ шчыльней згуртуюць увесь наш народ вакол большэвіцкай партыі, вакол нашага вялікага настаўніка і правадыра таварыша Сталіна.

Большэвікі Палескай арганізацыі ў Кастрычніцкія дні 1917 года

У барацьбе за заваёву ўлады Советаў у 1917 г. Палеская арганізацыя большэвікоў на чале з адным з лепшых саратнікаў Леніна і Сталіна—Лазарам Майсеевічам Кагановічам—упісала яркую старонку ў гісторыю барацьбы большэвікоў Беларусі за ўладу Советаў, за ажыццяўленне ленінска-сталінскай стратэгіі і тактыкі пролетарскай рэвалюцыі.

10 кастрычніка 1917 г. адбылося гістарычнае пасяджэнне ЦК большэвіцкай партыі, на якім было вырашана ў бліжэйшы час пачаць узброенае паўстанне. Цэнтральны Камітэт партыі «разаслаў» упавнаважаных у Данбас, на Урал, у Гельсінгфорс, Кранштат, на паўднёва-заходні фронт і т. д. для арганізацыі паўстання на месцах. Таварышы Варашылаў, Молатаў, Дзержынскі, Орджанікідзе, Кіраў, Кагановіч, Куйбышэў, Фрунзе, Яраслаўскі і іншыя атрымалі спецыяльныя заданні партыі па кіраўніцтву паўстаннем на месцах*).

Кіруючыся ленінска-сталінскім планам узброенага паўстання і дырэктывамі ЦК, тав. Кагановіч безадкладна прыняў усе меры к таму, каб прывесці ў мабілізацыйную гатоўнасць Палескую арганізацыю большэвікоў і рэвалюцыйныя сілы гомельскага гарнізона для аказання дапамогі паўстанню ў Петраградзе.

Кастрычніцкае ўзброенае паўстанне ў Петраградзе грозным рэхам пракацілася па ўсёй краіне—сярод рабочых, салдацкіх і бядняцкіх мас вёскі.

Першыя весткі аб узброеным паўстанні ў Петраградзе, аб арышце Часовага ўрада, аб бегстве Керэнскага былі атрыманы ў Гомелі 26 кастрычніка.

Палеская арганізацыя большэвікоў безадкладна мабілізавала ўсе свае сілы. На заводах і фабрыках, у майстэрнях і ва ўсіх часцях гарнізона праведзены былі многалюдныя сходны і мітынгі.

З вялікай радасцю і энтузіязмам сустрэлі рабочыя і салдаты вестку аб перамозе пролетарскай рэвалюцыі. Масы ўсюды горача віталі пццрскіх пролетарыяў, выказваючы баявую рэвалюцыйную гатоўнасць неадкладна выступіць для аказання актыўнай падтрымкі паўстання ў Петраградзе і ўзброенай аховы Совецкай улады ад контррэвалюцыі.

Рэвалюцыйныя часці гарнізона былі прыведзены ў поўную баявую гатоўнасць. Палеская арганізацыя заклікала рабочых стаць у

*) „Кароткі курс гісторыі ВКП(б)“, стар. 193.

рады рэволюцыйнай арміі—Чырвонай рабочай гвардыі. І ў гэты-ж дзень, 26 кастрычніка, сіламі большэвікоў былі арганізаваны атрады чырвонагвардзсіцаў (каля 500 чалавек) з членаў партыі і спачувачых рабочых. Атрады былі ўзброены вінтоўкамі, рэвальверамі і куляметамі, захопленымі рэволюцыйным парадкам на складах аружэйнай базы Заходняга фронту.

У гэтыя рашаючыя для рэволюцыі дні, калі Палескі камітэт большэвікоў спешна мабілізаваў сілы для узброенай падтрымкі рэволюцыйнага Петраграда і ўстанаўлення Совецкай улады ў Гомелі, соцыял-збяднікі (меншавікі, эсэры, бундаўцы), якія тут знаходзіліся, выступілі супроць узброенага паўстання петраградскага пролетарыята. Не адважваючыся адкрыта выступіць у масах, яны акапаліся ў гарадской думе і земскай управе, адкуль выносілі траскучыя рэзалюцыі і адозвы аб падтрымцы скінутага контррэволюцыйнага ўрада Керэнскага.

Разам з контррэволюцыйным генералітэтам Стаўкі вярхоўнага галоўнакамандуючага і спецыяльна прыбыўшымі ў Магілёў Чэрновым, Луксенцевым, Гоцам і іншымі лідэрамі соцыял-збяднікаў яны прымалі ўсе захады к таму, каб ізаліраваць Петраград ад усёй Расіі і такім чынам разграміць пролетарскую рэволюцыю.

Контррэволюцыйная Стаўка ў перадсмяротных сударгах бамбардыравала ўсе фронты грознымі тэлеграмамі, патрабуючы тэрмінова перакінуць эшалоны войск на дапамогу Керэнскаму і Краснову ў іх контррэволюцыйным паходзе супроць рэволюцыі.

На працягу некалькіх дзён большэвіцкай арганізацыі прыходзілася дзеньнічаць у атмасферы правакацыйных чутак і вымыслаў, якія распаўсюджвала контррэволюцыйная Стаўка і гомельская меншавіцка-бундаўская «Аб'яднанка».

Палеская арганізацыя большэвікоў, кіруемая Л. М. Кагановічам, не замяшалася ў гэтай вельмі складанай і цяжкай абстаноўцы і яшчэ з большай энергіяй згуртоўвала сілы для барацьбы з контррэволюцыяй.

28 кастрычніка на ініцыятыве большэвікоў быў склікан экстранны сход Гомельскага савета, які павінен быў выказаць свае адносіны да Кастрычніцкага соцыялістычнага перавароту і да перзмогі Совецкай улады. І гэты шматлікі сход праходзіў у надзвычай напружанай абстаноўцы, ва ўмовах бізлітаснай барацьбы з соцыял-збяднікамі, якія ў контррэволюцыйных мэтах распаўсюджвалі розныя правакацыйныя чуткі. Яны агасілі на сходзе «свежую» тэлеграму з Магілёва, у якой хлусліва паведамлялася аб заняцці Петраграда войскамі Краснова, аб бегстве Леніна і арышце Совецкага ўрада. Аднак, надзеі ворагаў не апраўдаліся. Пераважнай большасцю галасоў была прынята прапанаваная фракцыяй большэвікоў рэзалюцыя, якая выгата Кастрычніцкую соцыялістычную рэволюцыю і ад імя гомельскіх рабочых і салдат абяцала актыўна падтрымаць і абараняць Совецкі ўрад.

На гэтым сходзе тав. Кагановіч у страсным выступленні выкрыў і разбуў каварныя маневры соцыял-збяднікаў з лагера меншавіцка-бундаўскай «Аб'яднанкі», іх падлую варожую палітыку, якую яны, падобна сваім гаспадарам Радзянка, Мілюкову і К°, праводзілі ў надзеі звергнуць уладу Саветаў і перадаць яе буржуазіі і памешчыкам.

Лазар Майсеевіч даў рэзкі адпор прапанове лідэраў «Аб'яднанкі» стварыць «Камітэт выратавання радзімы і рэволюцыі», што на самай справе азначала выратаванне контррэволюцыі. Сваім выступлен-

нем Лазар Майсеевіч стварыў раішчы ператом у настроі пераважнай большасці прысутных на сходзе. Прапанова меншавікоў правалілася. На гэтым сходзе быў створан «Камітэт рэволюцыйнай абароны», у якім большасць належала большэвікам.

Выкарыстоўваючы «Камітэт рэволюцыйнай абароны», большэвікі разам з тым дзейнічалі самастойна. Палескі камітэт неадкладна паслаў на тэлеграф сваіх упаўнаважаных, якія ўстанавілі там строгі кантроль. У Петраград, Маскву, Бранск і іншыя гараты большэвікі паслалі сваіх упаўнаважаных для рэгулярнай ўзаемнай інфармацыі і сувязі. Была ўведзена цензура на буржуазныя газеты. У самым Гомелі і яго прадмесці Нова-Беліцы выставлены большэвіцкія ўзмоцненыя караулы і заставы. З першых-жа дзён рэволюцыі былі арыштаваны барон Нольке, яго сын і іншыя вядомыя контррэволюцыянеры.

Кіраўніцтва Палескай арганізацыі на чале з Л. М. Кагановічам добра ўлічвала ваенна-стратэгічнае значэнне Гомеля у Кастрычніцкім паўстанні. Гэта быў асабліва важны чыгуначны вузел, які звязваў заходні і паўднёва-заходні фронты з Петраградам і Масквой. Таму галоўная ўвага была ўдзелена кантролю над рухам ваенскіх эшалонаў. Сюды былі кінуты ўсе сілы, усё майстэрства большэвіцкай арганізацыі, прапаганды і агітацыі.

З першых-жа дзён Кастрычніка контррэволюцыйная Стаўка ў Магілёве асабліва старалася аўладань Гомелем. Яна хацела выкарыстаць гэты буйнейшы чыгуначны вузел для бесперашкоднай перакідкі з фронтаў ваенскіх часцей для падаўлення рэволюцыі ў Петраградзе і Маскве. Сам генерал Духонін у перагаворах па прамому проваду з генералам Балевым 29 кастрычніка ўказаў яму: «Ці дастаткова вамі забяспечаны чыгуначныя вузлы Орша—Гомель—Жлобін? Яны маюць для нас вялікае значэнне. Тут павінны быць моцныя часці, калі можна—ударныя, кулямётныя сотні».

Яшчэ 24 кастрычніка магілёўскі губернскі кавісар Часовага ўрада правы эсэр Пеўзнер звярнуўся да «Снабзапа дзеючай арміі» з наступнай тэлеграмай: «Вашай 4094 паведамлена аб пасылцы казакаў у Гомель, Нова-Беліцу, Рагачоў. Да гэтага часу іх няма. З прычыны надзвычайнай патрэбнасці ў іх просьба паскорыць камандзіраванне. Прашу адказу. (3059 Ф. МК.)».

Ваенна-стратэгічная задача Палескай арганізацыі ў Кастрычніцкія дні заключалася ў тым, каб мабілізаваць усе сілы на аўладанне Гомельскім, Аршанскім і Жлобінскім чыгуначнымі вузламі і папярэдзіць магчымасць перакідкі контррэволюцыйных частей з фронтаў на Петраград і Маскву. І з гэтай задачай яна бліскуча справілася.

На гомельскі вузел, у дэпо і бліжэйшыя суседнія станцыі Палеская арганізацыя паслала сваіх упаўнаважаных, чырвонагвардзейскія атрады і большэвіцкіх агітатараў з гомельскіх чыгуначных майстэрняў, з завода «ВОПС», з трэцяга і чацвёртага карэнных паркаў.

Рабочыя дэпо, машыністы, кандуктары і іншыя чыгуначнікі, зразумеўшы контррэволюцыйную сутнасць уцыматума «Вікжеля», хутка ўспрынялі большэвіцкую агітацыю і па ўказаннях упаўнаважаных Палескага камітэта ўсямерна затрымлівалі ваенскія часці, асабліва казачыя, у іх руху на Петраград і Маскву.

Сярод затрымаўшыхся эшалонаў Палескі камітэт разгарнуў вялікую агітацыйную работу, каб адарваць салдат ад іх контррэволюцыйнага камандавання і павесці за сабой. Праўдзівае і яснае большэвіцкае слова адкрывала ашуканай масе салдат і казакаў вочы на

сутнасць Кастрычніцкага перавароту, ускрывала контррэволюцыйныя мэты камандавання.

Салдацкія і казачыя часці не толькі адмаўляліся ехаць у Петраград на падаўленне рэвалюцыі, але часта самі распаўляліся са сваімі афіцэрамі і далучаліся да рэволюцыйных рабочых і салдат гарнізона для актыўнай абароны пролетарскай рэвалюцыі. Сам Духонін вымушан быў прызнаць у гутарцы з генералам Балудевым, што «цягнулі выходзяць закіданымі большэвіцкімі газетамі і пракламацыямі... У некаторых месцах пад уплывам большэвіцкай агітацыі, якая вядзецца з незвычайнай энергіяй, адбываюцца большэвіцкія... паўстанні, бо маса верыць большэвіцкім лозунгам» *).

Такім чынам планы і разлікі контррэволюцыйнай Стаўкі пацярпелі крах. Аўладаць чыгуначнымі вузламі ёй не ўдалося. Грозныя загады аб перакідцы войск на дапамогу Керэнскаму і Краснову разбіваліся аб сілу большэвіцкай агітацыі і арганізацыі.

Неўзабаве стварылася непасрэдная пагроза самому штабу контррэвалюцыі—Стаўцы. 29 кастрычніка ноччу генерал Духонін у сакрэтнай тэлеграме глаўкому паўднёва-заходняга фронту вымушан быў прасіць тэрмінова выслаць у Магілёў для аховы Стаўкі першы ўдарны полк.

У той-жа дзень тав. Кагановіч паведаміў ЦК партыі:

«Кантроль над прасоўваннем вайсковых эшалонаў нам удалося ўстанавіць, і ніякія эшалоны на Петраград і Маскву нам не прапускаюцца. Настрой гарнізона акрэслена ў карысць актыўнай падтрымкі Петраградскага Савета Рабочых і Салдацкіх Дэпутатаў» **).

ЦК большэвікоў вітаў поспехі Палескай арганізацыі ў сваім адказе ад 7 кастрычніка:

«Пісьмо Ваша атрымалі і ад душы радуемся як Вашым поспехам, так і таму бадзёраму духу, якім поўна Ваша пісьмо... Чакаем новых вестак ад Вас» ***).

Палеская арганізацыя большэвікоў на чале з Л. М. Кагановічам бліскуча выканала сваю адказную ролю перад пролетарскай рэвалюцыяй. Ні адзін воінскі эшалон, ні адна казачая часць не прайшлі на чырвоны Піцер.

30 кастрычніка ў Гомелі былі атрыманы падрабязныя весткі аб Кастрычніцкім перавароце ў Петраградзе, аб рашэннях 2-га з'езда Саветаў, аб падзеях у Маскве і т. д. У гэты-ж дзень прыйшло паведамленне аб перамозе піцёрскіх рэволюцыйных рабочых, матросаў і салдат над войскамі генерала Краснова і аб арышце яго.

З вялікім уздымам і рэволюцыйным энтузіязмам сустрэлі рабочыя Гомеля і салдацкія масы гарнізона гэтыя радасныя весткі.

У той-жа дзень, 30 кастрычніка, было склікана ўрачыстае пасяджэнне Савета Рабочых і Салдацкіх Дэпутатаў сумесна з павятовам Выканком Савета сялянскіх дэпутатаў. Пасяджэнне было многалюдным і праходзіла з вялікім рэволюцыйным уздымам.

Соцыял-зdraднікі і тут праявілі сябе. Яны выступілі супроць рашэнняў 2-га з'езда Саветаў, паклёпніцкі называючы іх незаконнымі,

*) Магілёўскі партархій, стовар Стаўкі вярхоўнага галоўнакамандуючага.

**) Матэрыялы партархіва, фонд 2037, справа 274.

***) Там-жа.

а ўзяцце ўлады большавіцкімі Саветамі—узурпацыяй. Маскіруючы свае выступленні супроць савецкай улады фразы аб неабходнасці з'яднання ўсёй дэмакратыі, яны адстойвалі пантыку рэстаўрацыі ўлады буржуазіі і памешчыкаў пад лозунгам—«уся ўлада Устаноўчаму сходу». Каб забяспечыць пераход усёй улады да гэтага буржуазнага парламента і ліквідаваць большавіцкія Саветы, соцыял-з'яданнікі патрабавалі прыняць рэзалюцыю аб неабходнасці стварэння «аднароднага соцыялістычнага ўрада».

Напомнім, што падобную-ж рэстаўратарскую палітыку разам з эсэра-меншавікамі і іх гаспадарамі—Радзянка, Мілюковым, Гучковым і К^о—адстойвалі закліятыя ворагі пролетарскай дыктатуры—Троцкі, Каменеў, Зіноўеў, Бухарын, Рыкаў і К^о, якія змагаліся супроць ленінскай тэорыі аб магчымасці пабудовы соцыялізму ў нашай краіне. У мэтах рэстаўрацыі ўлады буржуазіі і памешчыкаў яны дагаварваліся з эсэра-меншавікамі і кадэтамі аб арышце і забойстве кіраўнікоў нашай партыі—Леніна, Сталіна і Сярдэчна, аб звяржэнні савецкага ўрада і замене яго буржуазным міністэрствам пад старшынствам Чэрнова або Ахматэвска.

Тав. Ахматэў у сваім выступленні на тым жа паміжым пасяджэнні вярнуўся да тэмы сацыялістычнай дыктатуры і адкрыта абвясціў рэстаўратарскую палітыку. З большавіцкай сурасцяю адгукваючы адзіна правільную ленінска-сталінскую лінію барацьбы за перамогу Саветаў, за дыктатуру пролетарыята, Л. М. Кагановіч заявіў, што Саветы—рэвалюцыйныя штабы, аплот рэвалюцыі, што эсэры і меншавікі арганізавалі крывавае паход супроць Саветаў, супроць рэвалюцыі, што яны перайшлі на бок контррэвалюцыі, падтрымліваючы Керэнскага і Краснага ў іх паходзе супроць паўсталага індэрскага пролетарыята і гарнізона. Каму дорага рэвалюцыя, той павінен пайсці на дапамогу паўстанцам, каб разам перамагчы. Ніякага аб'яднання і згоды са здраднікамі!

Выступленне Л. М. Кагановіча прысутныя на пасяджэнні горада падтрымалі бурнай апаламентаў. Пераможнай большасцю галасоў была прынята большавіцкая рэзалюцыя, у якой вяртаўся ўсе дэкрэты і пастановы 2-га з'езда Саветаў і вынесена патрабаванне аб неадкладным арышце ўсіх працэпнікаў Часовага ўрада і аб перадачы ўсёй пачынаю ўлады ў горадзе і павяце ў рукі Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

У той жа дзень Совет паведамаў насяляніцтву горада:

«Прэзідыум Выканкома Гомельскага Савета Рабочых і Салдацкіх Дэпутатаў даводзіць да ўсеагульнага ведама:

1. Уся ўлада ў Гомелі перайшла да Савета Рабочых і Салдацкіх Дэпутатаў.

2. Пачаўся ліквідацыя камісараў ліквідуюцца.

3. Камісары Саветаў і гарадзянскай частцы прызначан Асецкім Іванам Міхайлавічам.

4. Прэзідыум Саветаў і Салдацкіх Дэпутатаў абвясціў камісарыятам па ваенных справах Іванова.

У першай палове лістапада адбыліся перавыбары Гомельскага савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў. Пярэдне правяля вялікую палітыка-вую барацьбу ў горадзе і павеце ў фабрыках, у мястэчках, вёсках і на вуліцах.

Пад кіраўніцтвам Л. М. Кагановіча большэвікі разгарнулі бязлітасную барацьбу з соцыял-зраднікамі. Усюды пераможцамі выходзілі большэвікі. У састаў Савета прайшла пераважная большасць большэвіцкіх дэпутатаў: 118 большэвікоў з 200 дэпутатаў Савета.

17 лістапада на ініцыятыве фракцыі большэвікоў адбыўся надзвычайны сход Тавета, на якім быў выбран прэзідыум з 7 чалавек. Новы прэзідыум, які складаўся ў большасці з большэвікоў, па волі мас аб'явіў сябе Ваенна-рэвалюцыйным камітэтам. На гэтым-жа сходзе быў ліквідаван «Камітэт рэвалюцыйнай аховы», яго функцыі перадааны прэзідыуму Савета, ваенныя справы—ваеннай секцыі, а гарадскія—выканкому. Сход паслаў Соўнаркому прывітальную тэлеграму, у якой адабраўся рашэнні 2-га з'езда Савета і выказвалася поўная гатоўнасць рашуча праводзіць у жыццё ўсе дэкрэты Соўнаркома.

Новы большэвіцкі прэзідыум Савета і Ваенна-рэвалюцыйны камітэт адразу-ж павялі энергічную барацьбу за ажыццяўленне дэкрэтаў Соўнаркома і ўмацаванне савецкай улады ў горадзе і павеце. Гарадскі і павятовы камісары агенты звергнутага Часовага ўрада, а таксама старыя дзяржаўныя ўстановы былі ліквідаваны.

Улада ў горадзе і павеце цалкам перайшла да Савета рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў, які прызначыў сваіх камісараў па фінансах, харчаванню, гандлю, прамысловасці, працы.

На нарадзе прадстаўнікоў ад профсаюзаў, заводаў, фабрык і Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта была выпрацавана інструкцыя і схема арганізацыі Чырвонай рабочай гвардыі. Першым арганізатарам яе быў тав. Кагановіч. Пры Совеце быў створан баявы рэвалюцыйны атрад. Апіраючыся на гэты атрад, Ваенна-рэвалюцыйны камітэт рашуча праводзіў у жыццё дэкрэты і пастановы 2-га з'езда Савета і Соўнаркома. Энергічная барацьба з контррэвалюцыяй, спекуляцыяй, марадзерствам, сабатажам і няўхільныя рабочы кантроль над вытворчасцю і размеркаваннем прадуктаў для магчымасць наладзіць вытворчасць і унарадкаваць справу забеспячэння працоўных горада прадуктамі.

Паспяхова былі праведзены законы аб 8-гадзінным рабочым дні, аб адначасовым падатку, дэкрэты аб кватэрах.

Дэкрэты 2-га з'езда Савета аб зямлі і міры веска сустрада з нялікай радасцю. Дэкрэт аб зямлі з першых-жа дзен рэвалюцыі паспяхова праводзіўся ў жыццё. Працоўныя масы сялянства на справе пераканаліся ў тым, што ўлада Саветаў ёсць адзіная ўлада, здольная вывесці краіну з крывавай імперыялістычнай вайны і даць зямлю сялянам, што толькі партыя большэвікоў, кіруемая Леніным і Сталіным, здольна на справе задаволіць сялянскія патрэбы. Таму працоўнае сялянства рашуча і актыўна далучылася да пролетарскай рэвалюцыі.

Палескі камітэт шырока разгарнуў на весцы палітмасавую работу, накіроўваючы туды сваіх агітатараў з большэвіцкімі адозвамі і лістоўкамі. У простых і ясных словах большэвіцкія агітатары ўскрывалі перад сялянствам агідную рэстаўратарскую ролю соцыял-зрадніцкай на чале з Чэрновым, Аўксеніевым і іншымі контррэвалюцыйцамі, якія пад лозунгам склікання Устаноўчага сходу дабіваліся разгрому Савецкай улады.

Аўтарытэт Палескай арганізацыі ў весцы хутка ўзрастаў. Пры выбарах на Устаноўчы сход сяляне Гомельшчыны падані за большэвікоў звыш 100 тысяч галасоў.

А канцу ліставада Савецкая ўлада у Гомелі і наўсё адмацавала сябе на ўсіх галінах палітычнага, адміністрацыйна-гаспадарчага і культурнага жыцця.

У сваім пісьме ад 21/XI Палескі камітэт паведамляў ЦК:

«Нарэшце ў нашым горадзе не толькі ў рэзалюцыях, але і на справе пачынае ажыццяўляцца Савецкая ўлада. Выбраны агульным сходам Савета Рэволюцыйны Камітэт... уступіў на шлях энергічнай, рашучай барацьбы з контррэволюцыяй і без-ўладдзем у горадзе».

У бізнатаснай барацьбе з меншавікамі, эсэрамі, бундаўцамі, на-алеі-сіяністамі і іншымі нацыяналістычнымі контррэволюцыйнымі дробнабуржуазнымі партыямі, якія імкнуліся атрыць рабочую і сал-дацкую масу нацыяналістычным ідам, Палеская арганізацыя большэ-вікоў на чале з Л. М. Кагановічам адстойвала і адстойла ленінска-сталінскую нацыянальную палітыку, што забяспечыла боцьшэвікам актыўную падтрымку шырокіх мас працоўных Гомельшчыны.

У сваім пісьме ў ЦК ад 21/XI Палескі Камітэт паведамляў:

«Заслугоўвае асаблівай увагі тое, што на сходзе (Палескай арганізацыі большэвікоў ад 17/IX—Л. М.) было, вельмі многа рабочых і работніц, якія да гэтага часу ішлі за нацыяналістычнымі партыямі, а цяпер масамі записваюцца да нас, у членны нашай арганізацыі. Гэтымі днямі быў нават выбран камітэт гарадскога расна з 7 чалавек, які складаецца выключна з рабочых. Нашы членны сярод рабочых расце. Просім прыслаць сур'езную наву-ковую літаратуру для рабочай чытальні. Сярод членаў нашай арганізацыі настрой бадзеры, прызнаны. Упэўнены ў перамозе і гатовы ўсямерна садзейнічаць ёй» *).

Палеская арганізацыя рэзка асудзіла падлую палітыку Зноўсва, Каменева, Рыкава і іншых здраднікаў рэволюцыі, якія імкнуліся ства-рыць так званы «аднародны соцыялістычны ўрад» і дабіцца кантуля-цы дыктатуры пролетарыята перад буржуазным Устаноўчым сходам.

Большэвікі Гомельшчыны актыўна змагаліся за генеральную лі-нію ЦК, за ўмацаванне Савецкай ўлады, супроць усякага пугаднення з соцыял-здраднікамі, супроць буржуазнай ідэі перадачы ўсёй ўлады Устаноўчаму сходу.

17 лістапада Палеская арганізацыя прыняла на пытанню аб дзея-насьці Соўнаркома на чале з Леніным і Сталіным наступную рэза-люцыю:

«Агульны сход членаў Гомельскай арганізацыі РСДРП боль-шэвікоў іле сваё гарачае прывітанне першаму сапраўды на-роднаму ўраду, ўраду рабочых, салдат і сялян, прызнае ўсе яго дзеянні ў знешняй і ўнутранай палітыцы адзіна правільнымі і аднаўдаючымі пярэсам краіны і рэволюцыі і абяцае яму сваю актыўную падтрымку для правядзення ў жыццё ўсіх яго мерапрыемстваў і дэкрэтаў.

Няхай живе ўлада рабочых, салдат і сялян! Дыюч сабатаж капіталістаў, памешчыкаў і іх прыслешнікаў! Няхай живе соцыялізм!» *).

Над караўніцтвам Палескай арганізацыі большэвікоў Гомельскі совет змагаўся за поўную саветскую палітыку і ўмацаванне диктатуры про-

*) Падарух с. 1, 1-2.

*) Цікарава і рэдакцыя, справа 133.

летарыята па ўсіх гарадах і паветах Магілёўскай губерні. Пры яго садзейнасці былі арганізаваны ваенна-рэвалюцыйныя камітэты у Рэчыцы, Рагачове, Быхаве і іншых гарадах і паветах, дзе ўлада перайшла да Советаў.

17—18 лістапада ваенная секцыя Гомельскага совета сфарміравала ўзброены рэвалюцыйны атрад і накіравала яго для барацьбы з контррэвалюцыйным генералітэтам Стаўкі. Перад атрадам стала задача—затрымаць адступаўшыя з Магілёва ўдарныя кармалюскія батальёны і дапамагчы ў арганізацыі савецкай улады ў Магілёве.

К канцу лістапада Советы былі створаны па ўсёй Магілёўскай губерні.

15 лістапада ў Магілёве быў склікан з'езд для замацавання Савецкай улады па ўсёй губерні. Старшынстваваў на з'ездзе тав. Кагановіч. Яркая і вобразна характарызуючы на гэтым з'ездзе работу Гомельскага совета, тав. Кагановіч бязлітасна разбіў меншавіцкія і бухарынскія контррэвалюцыйныя тэорыі аб неможнасці перамогі дыктатуры пролетарыята і пабудовы сацыялізма ў нашай краіне. Выкрываючы контррэвалюцыйную, рэактарскую сутнасць іх лозунга «уся ўлада Устаноўчаму сходу», Л. М. Кагановіч з большэвіцкім запалам адстойваў ленінска-сталінскую лінію барацьбы за ўмацаванне дыктатуры пролетарыята, за пабудову сацыялізма ў нашай краіне. Яркая, запальваючая прамова зрабіла вялікае уражанне на дэлегатаў з'езда і была падтрымана большасцю. Рабочыя і салдацкія масы ўспрынялі яе, як баявое караўніцтва да рэвалюцыйнага дзеяння.

Адзін з салдат—дэлегат сібірскай дывізіі, пакідаючы сход з-за ад'езду ў Петраград, заявіў: «Паслаўшая мяне дывізія дала мне аднаведны наказ у карысць Савецкай улады і пры гэтым папярэдзіла: «Калі па Устаноўчым сходзе будзе працаваць тыя, хто расстрэльваў у Кастрычніку нашых братоў—матросаў, рабочых і салдат, то мы знімем гарматы з фронту і накіруем іх на Устаноўчы сход».

На з'ездзе пераважнай большасцю галасоў была прынята прапанаваная тав. Кагановічам рэзалюцыя і яго тэзісы аб арганізацыі і ўмацаванні Савецкай улады ў губерні. Па прапанове тав. Кагановіча Губерніскі з'езд выбраў Часовае выканальнае бюро з 7 чалавек, якое з'яўлялася вышэйшым органам Савецкай улады ў губерні да 5-га студзеня 1918 г., калі адбыўся 2-гі з'езд советаў Магілёўскай губерні.

Так перамагла большэвіцкая стратэгія і тактыка, якую праводзіў Палескі камітэт большэвікоў на чале з цвёрдым ленінцам сталінцам Л. М. Кагановічам у барацьбе за перамогу сацыялістычнай рэвалюцыі, у барацьбе за дыктатуру пролетарыята.

І. Маневіч

Лектар Мінскага абкома КП(б) У.

75-годдзе заснавання Першага Інтэрнацыянала

Гістарычная даведка

Міжнароднае таварыства рабочых—Першы інтэрнацыянал быў заснаваны 28 верасня 1864 года ў Лондане. На гістарычным сходзе прысутнічалі прадстаўнікі рабочых Англіі, Францыі, Італіі, Германіі, Польшчы, Ірландыі. Карл Маркс быў прадстаўніком ад рабочага класа Германіі.

Аб'яднання рабочых арганізацый усіх краін у міжнародную арганізацыю спрыяла змагненню рабочых да міжнароднай салідарнасці, усведамленню неабходнасці аб'яднаць сілы рабочага класа ў барацьбе з сіламі буржуазнага грамадства.

Для заснавання міжнароднай рабочай партыі спатрэбіліся доўгія гады ўпартай барацьбы, якую вялі Маркс і Энгельс, тлумачачы асновы створанай імі тэорыі навуковага сацыялізма.

Гістарычныя ўмовы таго часу спрыялі развіццю рабочага руху ў краінах Еўропы. К моманту стварэння Таварыства ў значнай меры адбыліся працэсы развіцця прамысловага капіталізма, феадальныя адносіны і наптыная раздробленасць тэрыторый еўрапейскіх дзяржаў. У гэтыя гады «Заходняя Еўропа ператварылася ў складзеныя сістэму буржуазных дзяржаў, на агульнаму правы пры гэтым ішчыя-нальна-адзіных дзяржаў» (Ленін).

З ростам прадукцыйных сіл маладога капіталізма рос і рабочы клас, абвастраліся супярэчнасці паміж эксплуатаатарамі і эксплуатаемымі. К канцу 50-х год хваля рабочага руху ў сувязі з развіццём прамысловым крызісам у Заходняй Еўропе ахапіла шырокія масы. Ва ўсім свеце абвастрылася класавая барацьба. Рабочы рух, як інтэрнацыянальны фактар, упершыню выступіў на нацыянальную арэну.

Разгук рэакцыі пасля паражэння рэвалюцыі 1848 года не можа знішчыць дэмакратычнага і нацыянальна-вызваленчага руху ў Англіі, Францыі, Амерыцы, Італіі і іншых краінах.

Многія гады ўпартай барацьбы Маркса і Энгельса за развіццё рэвалюцыйнага руху не прапалі дарма. Рэвалюцыя 1848 г. бліскуча пацвердзіла сілу і жыццёвасць рэвалюцыйнага вучэння Маркса.

Марксізм указаў рабочаму класу ўсіх краін шляхі вызвалення ад капіталістычнай эксплуатацыі. Але рабочы рух у Заходняй Еўропе усё яшчэ быў неарганізаваным. Пролетарыяты не меў сваёй рэвалюцыйнай праграмы і адзінага кіраўніцтва, якія здолелі б накіраваць асобныя бурлівыя патокі пролетарскага руху ў агульнае русло, указаць ім адзіную мэту, адзіны шлях паспяховай барацьбы з капіталізмам. Для заваявання палітычнай улады патрэбна была моцная згуртаваная арганізацыя рабочага класа, яго палітычная партыя, у аснове якой ідэя навуковага сацыялізма, рэвалюцыйнай тэорыі Маркса і Энгельса.

У большасці краін Заходняй Еўропы ідэі навуковага соцыялізма яшчэ толькі пачыналі ахопліваць масы рабочага класа. Марксу і Энгельсу, як асноваўнікам і кіраўнікам Першага Інтэрнацыянала прышлося разарнуць раннюю барацьбу за вызваленне рабочага класа ад паніраных у той час непралетарскіх дробнабуржуазных тэорыяў.

У перыяд арганізацыі Першага Інтэрнацыянала дзеяльцы ў Германіі сталі на шлях змовы з прускай манархіяй. Маркс называў іх «бісмаркаўскімі соцыялістамі». Ва Францыі пруданісты пранаведвалі адмаўчэнне ад палітычнай дзейнасці і пачаткі працы з кніткамі. На рабочы клас Англіі вялікі уплыў мелі трэджэнны знаходзячыся пад уплывам буржуазіі, яны ўвесь час адмяжоуваліся ад палітычнай барацьбы.

Маркс і Энгельс паставілі сабе задачай—аб'яднаць масавы рух рабочых усіх краін з навуковым соцыялізмам, стварыць міжнародную партыю, якая-б тала рашучы ацпор усім дробнабуржуазным сектанцкім і утапічным плыням у рабочым класе.

«Інтэрнацыянал,—пісаў Маркс,—быў аснован для таго, каб замяніць соцыялістычныя і поўсоцыялістычныя секты сапраўднай арганізацыяй рабочага класа для барацьбы. Развіццё соцыялістычнага сектанцтва і развіццё сапраўднага рабочага руху заўсёды знаходзяцца ў адваротных адносінах адно да другога. Секты маюць сваё (гістарычнае) апраўданне да таго часу, пакуль рабочы клас яшчэ не даспеў для самастойнага гістарычнага руху. Як толькі ён дасягае такой спеласці, усе секты становяцца па сутнасці рэакцыйнымі» *).

На даручэнню камісіі Маркс склаў Устаноўчы маніфест і Часовы статут Першага Інтэрнацыянала.

Заваяваў палітычную уладу абвяснялася ва Устаноўчым маніфесте цэнтральнай задачай,—«вялікім абавязкам рабочага класа».

У Часовым статуте запісана:

«Вызваленне рабочага класа павінна быць заваявана самім рабочым класам... Барацьба за вызваленне рабочага класа азначае не барацьбу за класавыя прывілеі і манополіі, але за роўныя правы і абавязкі і за знішчэнне усякага класавога панавання» **).

Маркс падкрэслівае ў Статуте:

«Усе намаганні, накіраваныя да гэтай вялікай мэты, актываліся да гэтага часу беспаспяховымі з прычыны недахопу салідарнасці паміж рабочымі розных галін працы ў кожнай краіне і адсутнасці брацкага саюза паміж рабочымі розных краін».

Статут указваў на неабходнасць палітычнай барацьбы, як на сродак эканамічнага вызвалення.

Выход у свет Устаноўчага Маніфеста і Часовага статута—гэтых гістарычных дакументаў, у якіх Маркс запісаў асноўныя прынцыпы дзейнасці Міжнароднага Таварыства,—быў удрама на староніках дробнабуржуазнага соцыялізма і сектанцтва.

Кіруючы Генеральным Саветам Міжнароднага Таварыства Рабочых, Маркс і Энгельс вялі рашучую барацьбу з сектанцтвам і дроб-

*) К. Маркс і Ф. Энгельс, т. XXVI, стар. 174.

**) „Збор праграмыных дакументаў кунунізма“. Партвыдат. 1934 г., стар. 69.

набуржуазним соціалізмом на працягу усього часу існування Першого Інтернаціонала. Кіраўнікі сект імкнуліся ў рамках Міжнароднага Таварыства весці барацьбу з марксісцкім вучэннем.

Маркс тады пісаў:

«Гісторыя Інтернационала была безупынным барацьбой Генеральнага савета супроць сект і дылетанцкіх вопытаў, якія імкнуліся умацавацца ўнутры самога Інтернационала супроць сапраўднага руху рабочага класа» *).

Тактыка Маркса праследавала мэту рэволюцыйнага выхавання рабочых мас. У 1865 годзе Совет Інтернационала па прапанове Маркса склікаў Лонданскую канферэнцыю, і толькі праз год 3 верасня 1866 года ў Жэневе адбыўся першы кангрэс Інтернационала, у рабоце якога прынялі ўдзел 60 дэлегатаў розных краін свету. Кангрэс прыняў Часовы статут і Устаноўчы маніфест Міжнароднага Таварыства Рабочых. На кангрэсе разгарэлася жорсткая барацьба паміж марксістамі і пруданістамі, якія адмоўна глядзелі на класавую барацьбу і тымлі, што рабочы клас зможа праз кааперацыю і зберажэнні адкрыць шлях для свайго вызвалення.

Жэнеўскі кангрэс выказаўся за ажыццяўленне 8-гадзіннага рабочага дня, за падтрыманне стачачнай барацьбы, за стварэнне профсаюзаў і гасовыя працы. Ён аказаў велізарны ўплыў на рабочыя масы; рабочы клас пачаў разумець неабходнасць палітычнай арганізацыі і палітычнай барацьбы.

Праз год, 3 верасня 1867 года, у Лазанне, быў склікан другі кангрэс Інтернационала, на якім прысутнічаў 71 дэлегат ад Францыі, Англіі, Швейцарыі і іншых краін. Абсалютная большасць дэлегатаў была сцяроўнікамі пруданізма. Восем чаму прынятыя гэтым кангрэсам рэзалюцыі маюць пруданісцкае адценне. Аднак, пад уплывам барацьбы Маркса, кангрэс ясна выразіў сваю прынцыповую пазіцыю па асноўных пытаннях, указаўшы ў рэзалюцыі, што «соцыяльнае вызваленне рабочых неаддзельна ад іх палітычнага вызвалення».

У 1868 годзе адбыўся трэці (Брусельскі) кангрэс, на якім было каля 100 дэлегатаў ад важнейшых краін Заходняй Еўропы. Пруданісты і на гэтым кангрэсе складалі большасць. Але к гэтаму часу ў выніку рашучай барацьбы Маркса супроць пруданізма яны раскалоўся на групы, і лепшая іх частка, успрыняўшая вучэнне Маркса аб неабходнасці класавай барацьбы, выказалася за арганізацыю профсаюзаў і стачак. Прынятыя Брусельскім кангрэсам рашэнні спрыялі росту палітычнай актыўнасці рабочага класа Еўропы.

Пасля III кангрэса Інтернационала рабочыя масы Англіі і Францыі пачалі адыходзіць ад дробнабуржуазных партый і сталі на шлях палітычнай барацьбы. Такім чынам у выніку ўпартай барацьбы, якая вялася ад I да III кангрэсаў, Маркс і Энгельс разбілі пруданізм.

Але к гэтаму часу з'явіўся новы вораг марксізма — бакунісцкі анархізм. Бакуніст не прызнаваў дзяржавы, ён атаесамляў дзяржаву буржуазную з дзяржавай пролетарскай. Бакуністы стаялі за разбурэнне любой дзяржаўнай улады. Замест пролетарскага лозунга «знішчэння класаў» яны выступалі з лозунгам «ураўнення класаў». Маркс павёў рашучую барацьбу з бакуністамі і даказаў рабочаму класу безгрунтоўнасць утапічнага вучэння Бакуніна.

* К. Маркс і Ф. Энгельс, Збор твораў, т. XXVI, стар. 175.

У 1869 годзе рэволюцыйны рух рабочага класа бистра пашыраецца па ўсім свеце. Гэты год паказаў плады работы Інтэрнацыянала ва ўсіх краінах Заходняй Еўропы. У гэтым-жа годзе ў Базелі адбыўся чацверты кангрэс.

У жніўні 1870 года пачалася вайна паміж Францыяй і Германіяй. У 1871 годзе ва Францыі ўспыхнула рэволюцыя і абвешчана была Парыжская Комуна. Першы Інтэрнацыянал з самага пачатку аказаў ёй дапамогу. У адозве Генеральнага Савета па поваду грамадзянскай вайны ва Францыі Маркс паказаў выключна вялікае значэнне Комуны. Маркс гаварыў, што «яна была, па сутнасці гэта, урадам рабочага класа, вынікам барацьбы працоўнага класа супраць класа прысвойваючага, яна была адкрытай, урышце, палітычнай формай, пры якой магло адбыцца эканамічнае вызваленне працы».

Маркс высока ўзняў сцяг Парыжскай Комуны. Ён пісаў:

«Парыж рабочых з яго Комунай заўсёды будучь ушаноўваць, як слаўнага прадвесніка новага грамадства. Яго мучанікі наўвекі запечатлены ў вялікім сэрцы рабочага класа».

Маркс гаварыў аб дзяржаве тыпу Комуны, як форме дыктатуры пролетарыята. Ён указваў на памылкі, данаўчаныя парыхскімі камунірамі, але ў той-жа час указваў на велізарнае гістарычнае значэнне Парыжскай Комуны для міжнароднага рабочага руху.

Паражэнне Парыжскай Комуны нанесла вялікі удар Першаму Інтэрнацыяналу. Староннікі Інтэрнацыянала праследваліся і падвяргаліся паліцэйскім рэпрэсіям ва ўсіх краінах. Прыналежнасць да Інтэрнацыянала лічылася злачынствам.

У такіх цяжкіх умовах немагчыма было склікаць чарговы кангрэс, і было вырашана склікаць у верасні 1871 года канферэнцыю ў Лондане.

Лонданская канферэнцыя мела вялікае значэнне. У яе рашэннях указвалася, што «супраць катэгіорнай улады маёмных класаў пролетарыят можа дзейнічаць як клас, толькі арганізаваўшыся сам у патэтычную партыю, адметную ад усіх старых партый, створаных маёмнымі класамі, і процістаячую ім» і падкрэслівалася, што гэта неабходна, каб «забяспечыць перамогу сацыяльнай рэвалюцыі і яе канчатковай мэты—знішчэння класаў».

Рашэнні Лонданскай канферэнцыі былі новым ударам па бакуністах.

У 1872 годзе ў Гааге ўдалося склікаць IV кангрэс Першага Інтэрнацыянала, які поўнасцю пацвердзіў рашэнні Лонданскай канферэнцыі. На гэтым кангрэсе быў выключан з Інтэрнацыянала Бакунін, як дэзаганізатар і раскольнік. Гаагскі кангрэс быў апошнім кангрэсам Першага Інтэрнацыянала.

Пасля паражэння Парыжскай Комуны рэакцыя павялі на наступленне на рабочы клас. Пачаліся праследаванні краінамі Інтэрнацыянала. У гэтых умовах Міжнароднае Таварыства Рабочых не мела магчымасці праводзіць работу сярод рабочага класа ў Заходняй Еўропе і было вымушана сціснуць сваё існаванне. У 1876 годзе Генеральны Совет вынес рашэнне аб роспуску Інтэрнацыянала, які к гэтаму часу фактычна спыніў сваю дзейнасць.

Першы Інтэрнацыянал перастаў існаваць, але пройдзены ім шлях і работа, якую правёў ён за гэтыя годы, прынеслі багатыя плады:

вопыт барацьбы з капіталам і вялікія ўрокі Парыжскай Комуны моцна ўсвоілі рабочыя масы.

Аб гістарычным значэнні Першага Інтэрнацыянала Ленін пісаў:

«Першы Інтэрнацыянал (1864—1872) заклаў фундамент міжнароднай арганізацыі рабочых для падрыхтоўкі іх рэволюцыйнага націску на капітал...»

Першы Інтэрнацыянал заклаў фундамент пролетарскай, міжнароднай барацьбы за сацыялізм» *).

«... Маркс выкоўваў адзіную тактыку пролетарскай барацьбы рабочага класа ў розных краінах. Пасля падзення Парыжскай Комуны (1871), якую так глыбока, метка, бліскуча і дзейсна, рэволюцыйна ацаніў Маркс («Грамадзянская вайна ва Францыі 1871»), і пасля расколу Інтэрнацыянала бакуністамі, існаванне яго у Еўропе стала немагчымым. Маркс правёў пасля кангрэса Інтэрнацыянала ў Гаіе (1872) перанясенне Генеральнага Савета Інтэрнацыянала ў Нью-Ёрк. Першы Інтэрнацыянал скончыў сваю гістарычную ролю, уступіўшы месца эпохе вымерна больш буйнага росту рабочага руху ва ўсіх краінах свету, іменна эпохе росту яго ўшыр, стварэння масавых сацыялістычных рабочых партыі на базе асобных нацыянальных дзяржаў» **).

У эпоху II Інтэрнацыянала (1889—1914) рабочы рух рос ушыр і ахапіў амаль усе краіны. Адзінай асновай рабочага руху усюды прызнаецца вучэнне Маркса.

Перамога марксізма ў міжнародным рабочым руху вымусіла яго ворагаў перафарбоўвацца ў «марксістаў» і ўжо пад гэтай маскай весці барацьбу супроць рэволюцыйнага марксізма.

Лідэры II Інтэрнацыянала ў выніку апартуністычнага перараджэння сталі правадырамі буржуазнага ўплыву на пролетарыят, агенцтвай імперыялістаў. Яны перанішлі на бок сваёй буржуазіі, на пазіцыі сацыял-шавінізма. У 1914 годзе II Інтэрнацыянал ганебна разваліўся. Яго правадыры сталі сапраўднымі здраднікамі і ворагамі рабочага класа.

Вялікі сцяг Маркса і Энгельса, сцяг Першага Інтэрнацыянала высока ўзнялі вялікія правадыры пролетарыята—Ленін і Сталін.

Прадбачанне Энгельса, што «наступны Інтэрнацыянал будзе... чыста камуністычны» збыўся. III Камуністычны Інтэрнацыянал з'яўляецца прадаўжальнікам вялікай справы Першага Інтэрнацыянала, сцягам перамогі рабочага класа ва ўсім свеце.

І. Сазонаў

*) Ленін, т. XXIV, стар. 241

**) Ленін, т. XVIII, стар. 7—8

Вялікі рэволюцыянер-дэмакрат

(Да 50-годдзя з дня смерці Н. Г. Чэрнышэўскага)

Наша савецкая краіна, наш выдатны народ пад кіраўніцтвам створанай камуністычнай партыі большавоў і яе вялікіх правадыроў Леніна і Сталіна знішчылі эксплуатацыйныя класы і пабудавалі сацыялістычную дзяржаву рабочых і сялян Упершыню ў гісторыі ажыццэлена март-ленінскіх прадстаўнікоў чалавецтва аб будучым жыцці без эксплуатацыі, жыцці шчаслівага і творчага, культурнага і зможнага. Наш многамільённы народ маральна і палітычна сцягнуў, як граніт, сваёй барацьбой і перамогамі, сваім безупынным гаспадарчым і культурным ростам ён заклікае працоўных усіх краін да рэвалюцыйнай барацьбы, да звяржэння панавання эксплуатацыйных класаў, да ўстаўлення дыктатуры пролетарыята на ўсім свеце.

Нашаму народу блізкі і дорагі імяны тых, хто сваёй мужнай рэвалюцыйнай барацьбой у мінулым змагаўся за вызваленне працоўных. Мы ўсламяем з любоўю жыццё і дзейнасць гэтых людзей, ушаноўваем іх памяць.

29 кастрычніка 1939 года споўнілася 50 год з дня смерці буйнейшага рэволюцыянера-дэмакрата XIX века, ідэолага сялянскай рэвалюцыі, сацыяліста-ўтаніста дамарксавога перыяда Н. Г. Чэрнышэўскага. Прайшло многа год, а памяць аб ім жыве і будзе жыць у сэрцах многамільённага савецкага народа.

Неацанімая гістарычная заслуга вялікага рускага пісьменніка, рэволюцыйнага дэмакрата, ваяўнічага матэрыяліста, геніяльнага крытыка Н. Г. Чэрнышэўскага заключаецца перш за ўсё ў тым, што ва ўмовах свайго часу, сваёй эпохі ён праводзіў ідэю сялянскай рэвалюцыі, ідэю барацьбы мас за звяржэнне старых улад.

Нікалай Гаўрылавіч Чэрнышэўскі нарадзіўся 12 (25) ліпеня 1828 года ў горадзе Саратаве ў сям'і сялянскага чыгання. Яго бацька меў вялікую бібліятэку. Н. Г. Чэрнышэўскі захапляўся чытаннем кніг, і калі ў 1842 годзе паступіў у духоўную семінарыю, начальства прарочыла яму хуткую духоўную кар'еру. Але Чэрнышэўскі пайшоў па іншаму шляху—ён стаў адным з найвялікшых рускіх рэволюцыянераў-дэмакратаў дамарксавога эпохі. У 1846 годзе Н. Г. Чэрнышэўскі паступіў у Пецярбурскі ўніверсітэт на гістарычна-філалагічны факультэт. Пазнейшыя жыццё, жахі прыгонніцтва, бяспраўе і галечка мас, эксплуатацыя і сваявольства ўлад над масамі—усё гэта не магло правесці міма дапытлівага розуму Чэрнышэўскага. Ва ўніверсітэце Чэрнышэўскі прагна вывучаў гісторыю філосафіі, палітычную эканомію, гісторыю, працы Гегеля, Канта, Фейербаха, Гізо, Мішле,

Сміта, Рыкардо, Гельвеція, Гольбаха, Дзідро і інш. Ён уважліва вывучаў рускую літаратуру, асабліва поёв Бялінскага, які аказаў на яго моцны уплыў.

Светаногляд Чэрнышэўскага фарміраваўся пад уплывам двух фактараў. Першы—гэта абвастрэнне класовай барацьбы ў Расіі пад лозунгам адмены прыгоннага права, барацьбы з самадзяржаўем за інтарэсы сялянства і «просталюдзінаў» і другі—гэта рэволюцыйныя падзеі ў Заходняй Еўропе ў 1848-49 гг. За гэтымі падзеямі Чэрнышэўскі сачыў вельмі уважліва і, хоць даведваўся аб іх з афіцыйных крыніц, хутка апынуўся на крайнім левым крыле. У сваім дзёніку 18 верасня 1848 года Чэрнышэўскі запісаў: «Мне здаецца, што я стаў на пераконаннях у канчатковай меце чалавецтва рашучым партызанам сацыяльна-і камуністаў і чарных рэспубліканцаў, монтан'яр рашуча».

У красавіку 1849 года былі арыштаваны петрашэўцы. Чэрнышэўскі не быў сярод арыштаваных, бо не паспеў яшчэ ўступіць у іх гаварыства. Але ў сваім дзёніку 25 красавіка 1849 года ён запісаў: «Я, напрыклад, сам ніколі не ўсумніўся-б умяшацца ў тое таварыства і з часам, безумоўна, умяшаўся б».

Чэрнышэўскі становіцца староннікам гвалтоўнай рэволюцыі ў Расіі, якую марыў ажыццявіць праз усенароднае паўстанне і, разграміўшы царызм, устанавіць у Расіі ўладу народа—«народнае праўленне». Гэта ўлада павінна быць такой, каб «праўленне de jure і de facto перайшло ў рукі самага ніжэйшага і шматлікага класа—земляробы + падзеншчыкі + рабочыя».

Чэрнышэўскі не баяўся крывай барацьбы, бо бачыў у ёй сродак знішчэння эксплуатацыйнага. Ён пісаў: «Няхай пачнецца прыгнечанне аднаго класа другім, тады будзе барацьба, тады прыгнечаныя усвядомяць, што яны прыгнечаны пры сучасным парадку рэчаў, але што можа быць іншы парадак рэчаў, пры якім яны не будуць прыгнечаны, зразумеюць, што іх прыгнятае не бог, а людзі». (Дзёнік ад 20 студзеня 1840 года).

16 мая 1850 года Чэрнышэўскі запісвае ў дзёніку мысль аб складанні алозвы да мас з заклікам да ўзброенага паўстання. Трэба «апісаць становішча і тое, што толькі сіла і толькі яны самі праз гэту сілу могуць вызвацца ад гэтага». Сам Чэрнышэўскі рыхтаваўся прыняць удзел у такім паўстанні. «У нас хутка будзе бунт, а калі ён будзе ў будучыню, то ўдзельнічаць у ім».

Скончыўшы ў 1850 годзе універсітэт, Чэрнышэўскі з 1851 па 1853 г. працуе выкладчыкам Саратаўскай гімназіі. Ён знаёміць вучняў з французскай рэволюцыяй і выказвае смелыя мыслі, за якія «хочуць састаць, пастэзіць у крэпасць». Чэрнышэўскі настойліва вывучаў Фенербах, гісторыкаў французскай рэволюцыі і рэволюцыйны барацьбы 1848 года ў Парыжы і рэальна-апакаліпсічныя выклікі для сваёй рэволюцыйнай дзейнасці.

У 1853 годзе Н. Г. Чэрнышэўскі пераехаў з сваёй жонкай у Пецярбург і пачаў супрацоўнічаць у журнале «Современник», які рэдагавалі тады паэт Н. А. Некрасаў і публіцыст І. Паноў. Неўзабаве Чэрнышэўскі стаў галоўнай асобай у журнале. Чэрнышэўскі разам са сваёй жонкай і прыяцелям Дабралюбовым пранаведваў прагрэсіўныя ідэі сацыялізма. Яны неадкладна ўдары рускаму самадзяржаўю, прыгоннаму праву, заклікалі да рэволюцыі, выкрывалі хлусню цар-

квіт і псевданавуку. «Современник» і її красніцтвам Чэрнышэўскага зрабіўся цэнтрам перадавых і прагрэсавых ідэй асветніцтва ў Расіі, сцягам шырокай дэмакратыі, якая абудзілася да палітычнага жыцця. Са свайго боку «Современник» Чэрнышэўскі злучыў дэмакратычнаю моладзь, рознымінаў з філасофіі Фенербаха, Гегеля, з лепшымі працамі такіх сусветна вядомых літаратараў як Кант, Гётэ, Шытлер, з лепшымі мэнамі рускай літаратуры—Пушкіным, Лермантавым, Гоголем, Талстым, Некрасавым, Чарнышэўскім, з вялікім рускім крэпасцю Беляскім. Чэрнышэўскі напісаў многа бліскучых работ: «Нарысы Гогольскага перыяда рускай літаратуры», «Эстэтычныя адносіны мастацтва да рэальнасці», «Антрапалагічны прынцып у філасофіі», «Барацьба партый ва Францыі пры Людовіку XVIII і Карле X», «Ліпенская манархія», «Кавен'як» і інш. На кнігах Чэрнышэўскага выходзіліся цэлыя пакаленні.

Н. Г. Чэрнышэўскі стаў небяспечным чалавекам для рускага самадзяржаўя і прыгонства. За ім быў устанавлены пэналенскі нагляд. Чэрнышэўскі пачаў атрымліваць пагражаючыя пісьмы ад сваіх ворагаў. Самадзяржаўе і прыгоннікі рыхтавалі арышт Чэрнышэўскага, жадаючы ва што-б там ні стала з ім расправіцца. Царскі ўрад зрабіў падлог, падкупіўшы пры дапамозе ахранкі негядзя Всевалада Кастамарова, які сфабраваў падложныя дакументы пачыта напісаныя самім Чэрнышэўскім. У ноч з 6 на 7 ліпеня 1862 года Чэрнышэўскі быў арыштаваны па распараджэнню самога Александра II і пасаджан у Петрапаўлаўскую крэпасць. У 1864 годзе, 7 лютага, сенат вынес прысуд, па якому Чэрнышэўскі быў прызначаны выхаванцам у сувязях з эмігрантамі Герцэнам і Огарэвым і ў складанні адозвы «К барскім крест'янам» і быў прыгаворан да 14 год катары з застаўленнем назаўсёды ў пасяленні ў Сібіры. Александр II пацвердзіў прысуд, ліцаверна скараціўшы надалей тэрмін катаржных работ. У 1864 годзе 19 мая на Мытнінскай плошчы ў Пецярбургу быў учынен над Чэрнышэўскім абрад грамадзянскай кары—аніная варварская працэдура глумлення і здзегаў. 20 мая Чэрнышэўскі быў адпраўлены ў Сібір. Па адбыццю катаргі Чэрнышэўскага саслалі ў горад Вілюйск—звыш 700 км ад поўначы ад Ямака, куды яго прывезлі 11 студзеня 1872 года. Катарга і жорсткія здзекі не зламалі жатэвнай волі Чэрнышэўскага. Ён цярпеў і горда трымаўся да апошніх дзён свайго жыцця.

У Петрапаўлаўскай крэпасці Чэрнышэўскі напісаў раман «Што рабіць?», які ў 1863 годзе быў змешчан у «Современнике». Прапагандуючы ідэі утапічнага соцыялізма, кніга «Што рабіць?» заклікала да практычнай работы ў імя соцыялізма. Карцёны цудоўнага, соцыялістычнага «будучага» на нашай зямлі захаплялі і натхнялі малымі пакаленнямі рэвалюцыянераў на барацьбу за соцыялізм.

У Сібірскай ссыльцы Чэрнышэўскі напісаў раман «Праца», які быў надрукаван заграніцай у 1877 годзе.

Аб велізарным уплыве вобразаў рэвалюцыянераў, створаных Чэрнышэўскім у рамане «Што рабіць?», ярка гаворыць у сваіх успамінах Георгій Дзмітраў:

«Раман «Што рабіць?» яшчэ 35 год назад аказаў на мяне асабіста незвычайна глыбокі пераможны ўплыў. І я павінен сказаць: ні раней, ні пазней не было ні аднаго літаратурнага твору, які меў-бы такі магутны ўплыў на мае рэвалюцыйныя выхаванне, як раман Чэрнышэўскага. На працягу месяца я літаральна жыў героямі Чэрнышэўскага... І для мяне няма ніякага

книги Плеханава або Чернышевського зробив наступну заувагу «З-за історичного розвитку ідеалістичного і матеріалістичного погляду на історію Плеханову притягують практичні політичне і класове адрознення ліберала і демократа» *).

Плеханов у аценці культурної спадщини XIX века не зауседає стояти на правильних позиціях. У питанні або селянстві, як революційний клас, яку повинні повести пролетары на штурм царизма і капіталізму, Плеханов сам стояв на меншавіцких позиціях, адмау ляючи революційну роль працюючого селянства як союзника пролетарыта і ў той-жа час признаючи революційний клас ліберальну буржуазію. «Акрамя буржуазії і пролетарыта,—писав Плеханов.—мы не бачим інших громадських сил, на якія магли-б у нас опиратися анархістичні або революційні кам'юнації» **).

Экспаністи—агенти міжнародного апартунізму ў рабочым руху Росії—прабавали представити ліберальний рух як працяг ідей Чернышевського. Ленін вів з гэтым рашучую барацьбу. У сваім артыкуле «Паняты напрамак у рускай соцыял-демакратыі» Ленін пісаў:

«Рускія лібералы выражаюць сваё незадаволенне самадзяржаўем толькі ў такой форме, якую дазваляе само самадзяржаўе, г. зн. якую самадзяржаўе прызнае безпаснай для самадзяржаўя. Бунтніцкія праявы ліберальнай анархіі былі толькі хадайнніцтва лібералаў да царскага ўрада або прыгнеченні народа да кіравання. І лібералы цягнулі зносілі ўсякі раз тых грубых паліцэйскіх адмовы, якія атрымліваліся на такія хадайнніцтва, зносілі тых беззаконныя і дзікія праследаванні, якімі ўзнагароджвалі жандармскі ўрад нават за законныя спробы заявіць сваю думку. Перадварыць ліберальную анархію проста на проста ў грамадскую барацьбу з самадзяржаўем, значыць прама скажаць справу, таму што рускія лібералы ніколі не сарганізоўвалі революцыйнай партыі для барацьбы за перамяшчэнне самадзяржаўя... А Р. М. ***) не толькі скажае справу, але і прыблытвае да гэтага імя вялікага рускага соцыяліста, Н. Г. Чернышевскага» ****).

Калі лібералы ў сваіх патрабаваннях да самадзяржаўя не выходзілі з рамак таго, што дазваляла само самадзяржаўе, то Чернышевскі заклікаў народ, прыгнечаных селян да барацьбы з самадзяржаўем. Самадзяржаўе добра ведала, што Чернышевскі для яго небяспечны, і таму жорстка расправілася з ім.

Лібералы не толькі не пратэставалі супроць расправы з Чернышевскім, але самі зневажалі яго із революцыйную барацьбу і аніраўдвалі дзеянні цара. Лібералы баяліся Чернышевскага, баяліся тых мас, якія ен заклікаў да рэвалюцыі, да сякеры. Калі Чернышевскага пасадзілі ў крэпасць, ліберал Кавелін пісаў Герцэну «Арышты мне не здаюцца абуральнымі... Рэволюцыйная партыя лчыць усе зродкі добрым, каб сцінуць урад, а ен абараняецца сваімі сродкамі». Відны ліберал Тургенев у сваіх пісьмах Александру II дагэтушываў цара ў сваіх вернападданніцкіх нахушнях Кавелін, Тургенев і іншыя лібералы апраўдвалі дзеянні рускага царызма на падаўленню рэволюцыйнага руху. Лібералы зауседаі стаялі на боку самадзяржаўя.

*) «Ленінскі зборнік», т. XXV, стар. 231

**) Плеханов, т. III, стар. 119.

***) «Рабочая мысль»—оргэн рускіх экспаністаў

****) Ленін, стар. 541—547

«Расчаравацца ў лібералізме,—пісаў Ленін,—вельмі карысная рэч для таго, хто быў калі-небудзь ім ачарован. А той, хто паждае ўспомніць даўнюю гісторыю рускага лібералізма, той ужо ў адносінах ліберала Кавеліна да дэмакрата Чэрнышэўскага ўбачыць навідакладнейшы правобраз адносін кадэцкай партыі ліберальных буржуа да рускага дэмакратычнага руху мас» *).

Лібералы ў пытанні аб будынах памешчыка-зямельнай уласнасці былі староннікамі «вызвалення» сялян «зверху», самім царом, бо яны баяліся, што сяляне самі сябе вызваляць знізу пры дапамозе сялянскай рэвалюцыі. І калі Александр II ў 1861 годзе гаварыў маскоўскаму дваранству, што лепш адмяніць прыгоннае права зверху, чым чакаць, пакуль яно адменіцца знізу, то ён выказаў думкі і надзеі лібералаў. Калі «рэформа» была аб'яўлена, лібералы выхвалялі яе на ўсе лады, бо бачылі ў ёй папярэджанне рэвалюцыі, якой яны так баяліся. Чэрнышэўскі асудзіў гэту «рэформу», назваў яе мерзасцю, а лібералаў—балбатунамі і дурач'ём.

Характарызуючы адносіны лібералаў і Чэрнышэўскага да сялянскага руху пасля рэформы, Ленін пісаў:

«Лібералы, гэтак сама, як і прыгоннікі, стаялі на глебе прызнання уласнасці і ўлады памешчыкаў, асуджаючы з абурэннем усякія рэвалюцыйныя мыслі аб знішчэнні гэтай уласнасці, аб поўным звяржэнні гэтай улады...»

Але... «былі і тады ўжо ў Расіі рэвалюцыянеры, якія стаялі на баку сялянства і разумелі ўсю вузасць, усе ўбоства праставутай «сялянскай рэформы», увесь яе прыгонніцкі характар. На чале гэтых, надта нешматлікіх тады, рэвалюцыянераў стаяў Н. Г. Чэрнышэўскі.

... Лібералы 1860-х год і Чэрнышэўскі сціль прадстаўнікі двух гістарычных тэндэнцый, двух гістарычных сіл, якія з той пары і аж да нашага часу вызначаюць вынік барацьбы за новую Расію.

.. Лібералы былі і застаюцца ідэолагамі буржуазіі, якая не можа мірыцца з прыгонніцтвам, але якая баіцца рэвалюцыі. Баіцца руху мас, здольнага звергнуць манархію і знішчыць уладу памешчыкаў».

Чэрнышэўскі высмейваў і бичаваў лібералаў за іх імкненне да манархічна-дваранскай канстытуцыі, за абман народа словамі аб свабодзе і роўнасці, процістаўляючы ім свой сялянскі дэмакратызм, ідэю сялянскай рэвалюцыі.

У дзённіку Чэрнышэўскага за 1848 г. мы знаходзім наступнае:

«Эх, панове, вы думаеце, справа ў тым, каб было слова Рэспубліка ды ўлада ў вас. Не ў тым, а ў тым, каб пазбавіць ніжэйшы клас ад яго рабства не перад законам, а перад неабходнасцю рэчаў, як гаворыць Люі-Блан, каб ёсць моц сена, пшэніцы, выхаванне дзяцей, карміць бацькоў, адукавацца і не рабіць мужчын трусамі або адчайнымі, а жанчын гандлюючымі сваім целам. А то бязглуздзіца тое. Не люблю я гэтых паноў, якія гавораць свабода, свабода—і гэту свабоду абмяжоўваюць тым, што казалі гэтыя слова ды напісалі яго ў законах, а не ўводзяць у жыццё, што знішчаюць тэксты аб няроўнасці, а знішчаюць сацыяльнага парадку, пры якім 9/10 рабы і проле-

*) Ленін, т. XV, стар. 143 і 144

тары; не ў тым справа, будзе цар ці не, будзе канстытуцыя ці не, а ў грамадскіх адносінах, у тым, каб адзін клас не смактаў кроў другога».

Народнікі 80—90-х год хацелі паказаць сябе ў ролі прадаўжальнікаў і хвалынікаў спадчыны Чэрнышэўскага і яго сучаснікаў-асветнікаў. Але калі мы пазнаемімся з ідэямі Чэрнышэўскага і ідэямі народнікаў, то ўбачым, што яны не толькі не працягвалі справы, за якую змагаўся Чэрнышэўскі, але далёка адыйшлі ад яго. Калі Чэрнышэўскі лчыў сялянства і грамадскі стан, здымаў зрабавую дзяржаўную пераварот—рэвалюцыю, а сялянскую абшчыну, абшчыны лад—асновай соцыялізма, за што Ленін назваў яго утаністам, то ён быў Чэрнышэўскага за амерыканскі шлях развіцця Расіі быў барацьбой прагрэсіўнай. Народнікі-ж выступалі супроць развіцця капіталізму, адмаўляючы яго. Лічылі капіталізм упадкам, рэгрэсам, імкнуліся затрымаць яго развіццё, не даць яму зламаць старыя спрадвечныя ўстоі рускага жыцця. Чэрнышэўскі з прычыны адсталасці тагочаснага развіцця Расіі не мог бачыць, што толькі пролетарыят, які вядзе за сабою працоўнае сялянства, будзе той грамадскай сілай, якая знішчыць рускае самадзяржаўе і капіталізм, што капіталізм створыць матэрыяльныя прадумовы для новага грамадскага ладу—соцыялізма.

У 90-х годах XIX стагоддзя ў Расіі быў ужо пролетарыят, капіталізм рос і развіваўся. Народнікі, бачачы супярэчнасці, якія ён нясе з сабою, спалохаліся і абвясцілі адмаўленне капіталізма. Народнікі прызнавалі самабытнасць рускага эканамічнага ладу і сялянскай абшчыны. Яны хвалілі за ўсталяваныя заходне-еўрапейскія тэорыі, разглядалі абшчыннае сялянства, як нешта вышэйшае па грамадскаму і эканамічнаму ўстройству, чым капіталізм. Яны сталі на рэакцыйны шлях адмаўлення прагрэса, культуры, развіцця гісторыі. Асветнікі-ж, асабліва Чэрнышэўскі, не адмаўлялі прагрэса, культуры, навукі, развіцця грамадства. Больш таго Чэрнышэўскі прызнаваў, што Расія пойдзе па шляху развіцця Заходняй Еўропы.

У 1857 годзе Чэрнышэўскі пісаў:

«Даставерна, што развіццё эканамічнага руху, якое прыкметным чынам пачынаецца ў нас абуджэннем духа гандлёвай і прамісловай прадпрыемчасці, пабудовай чыгунак, асваваннем кампаній суднаходства і т. д., неабходна зменіць наш эканамічны быт, які да гэтага часу задавальняўся простымі формамі і сродкамі старасветчыны. Воляй ці няволяй мы павінны будзем у матэрыяльным быццё жыць, як жывуць іншыя цывілізаваныя народы» *).

Народнікі адмаўлялі, што дзяржаўныя ўстановы звязаны з інтарэсамі пэўных класаў, яны адмаўлялі класавую прыналежнасць дзяржавы, развівалі тэорыю надкласавасці рускай дзяржавы.

Чэрнышэўскі смяўся над такім пунктам погляду, што цар і царскі ўрад абараняюць прыгоннікаў, і таму з царскім урадам трэба змагацца, як з урадам прыгонніцтва. Такім чынам і ў гэтым пытанні народнікі былі Чэрнышэўскім. Народнікі-ж у гэтым пытанні і практычная дзейнасць народнікаў былі рэакцыйнымі.

Ленін у сваёй рабоце «Ад якой спадчыны мы адмаўляемся» пісаў:

«Мы паказалі ўжо, што калі гаварыць аб «спадчыне», якая дасталася сучасным людзям, то трэба адрозніваць дзве спадчыны: адна спадчына—асветнікаў наогул, людзей, безумоўна варожых усяму дарэформеннаму, людзей, якія стаяць за еўрапейскія ідэалы і за інтарэсы шырокай масы насельніцтва. Другая спадчына—народніцкая. Мы паказалі ўжо, што змешчаць дзве гэтыя розныя рэчы было-б грубай памылкай, бо ўсякі ведае, што былі і ёсць людзі, якія захоўваюць «традыцыі 60-х год» і не маюць нічога агульнага з народніцтвам»^{*)}).

Міхайлоўскі імкнўся даказаць, што народнікі захоўваюць заветы і традыцыі асветнікаў 60-х год. Ленін веў барацьбу з гэтым пачаспініцкім сцверджаннем і даказаў, што іменна рэвалюцыйная социал-дэмакратыя з'яўляецца абаронцам ідэй вялікіх рускіх асветнікаў. Ленін пісаў:

«І падобныя паны талкуюць аб «ідэалах бацькоў», прэтэндуяць на тое, што яны, іменна яны захоўваюць традыцыі тых часоў, калі Францыя развівала па ўсёй Еўропе ідэі социалізма—і калі ўспрыманне гэтых ідэй давала ў Расіі тэорыі і вучэнні Герцэна, Чэрнышэўскага. Гэта ўжо зусім агіднасць, якая была-б глыбока абурajuча і крыўдна, калі-б «Русское Богатство» не было занадта забаўна, калі-б падобныя заявы на старонках такога журнала не выклікалі толькі гамерычнага смеху. Так, вы пэцкаеце гэтыя ідэалы! На самай справе, у чым заключаліся гэтыя ідэалы ў першых рускіх социалістах...—Вера ў асобы ўклад, у абшчыны лад рускага жыцця; адсюль—вера ў магчымасць сялянскай социалістычнай рэвалюцыі воль што натхняла іх, узнімала дзесяткі і сотні людзей на героіскую барацьбу з урадам. І вы не зможаце ўпкінуць социал-дэмакратаў у тым, што яны не ўмелі паніць велізарнай гістарычнай заслугі гэтых лепшых людзей свайго часу, не ўмелі глыбока павважаць іх памяці»^{**)}).

Ленін адзначае тры асноўныя рысы ў ідэях асветнікаў 60-х год, г. зн. Герцэна, Белінскага, Дабралюбава і Чэрнышэўскага:

1. Нянавісць да прыгонніцтва і ўсіх яго параджэнняў у эканамічнай, социальнай і юрыдычнай галіне.

2. Гарачая абарона асветы, самакіраўніцтва, свабоды, еўрапейскіх форм жыцця і наогул усебаковай еўрапеізацыі Расіі.

3. Адстойванне інтарэсаў народных мас, галоўным чынам сялян. Вера, што адмена прыгоннага права прынясе з сабою добрабыт і шчырае жаданне садзейнічаць гэтаму.

«Гэтыя тры рысы,—гаворыць Ленін,—і складаюць сутнасць таго, што ў нас называюць «спадчынай 60-х год», і вельмі падкрэсліць, што нічога народніцкага ў гэтай спадчыне няма»^{**)}).

Калі царскі ўрад узяўся «зверху» правесці сялянскую «рэформу», Чэрнышэўскі не верыў, што прыгоннікі і самодзяржаўе ўкуне з лібераламі змогуць вызваліць сялян. Ён быў упэўнен у тым, што яны могуць зрабіць толькі мерзасць, абмануць сялян, яшчэ больш забаліць іх памешчыку. Таму Чэрнышэўскі адмоўна адносіцца да ідэй

^{*)} Ленін, т. II, стар. 332.

^{**)} Ленін, т. I, стар. 161.

^{***)} Ленін, т. II, стар. 314.

«рэформы». «Калі сказаць праўду,—гаворыць Волгал.—няхай лепш будуць вызвалены без зямлі» *). Няхай цэрокае самадзяржаўе і прыгоннікі адкрыта заявяць сялянам, што яны іх грабяць. Тады хутчэй разгорнецца класавая барацьба, і сяляне змогуць самі сябе вызваліць. На такім пункце погляду стаяў Чэрнышэўскі. Ён хацеў не «рэформы», якая абдзярэ сялянства, а сялянскай рэвалюцыі. Яшчэ больш ясна і адкрыта выказаў ён гэтую думку ў сваёй адозве «К барским крестьянам». Вышла так, як прадказваў Чэрнышэўскі. Царскае самадзяржаўе, дагаварыўшыся з прыгоннікамі, абдзярае сялян, як ліпку. У выніку правяленай рэформы ў сялян была адабрана пятая частка іх зямлі, а на астатнюю накладзен двайны выкуп.

«Прадажная цана зямлі, якая дасталася сялянам,—пісаў Ленін—была 648 млн. рублёў, а заплаціць сялян прымусіла 867 млн. руб., на 219 млн. руб. больш таго, што зямля каштавала» **).

Напярэдадні рэформы, у 1860 годзе, Чэрнышэўскі піша Герцэну пісьмо, у якім даказвае:

«Не, наша становішча жудасна, негтыносна, і толькі можа сякера нас пазбавіць і нічога акрамя сякеры не дапаможа. Гэтую мысль вам, здаецца, выказвалі, і яна здзіўляюча верна,—іншага ратунку няма. Вы ўсё зрабілі, што маглі, каб садзейнічаць мірнаму вырашэнню справы, перамяніце-ж тон, і няхай ваш «Колокол» благавесціць не к малебну, а звоніць набат. Да сякеры клічце Русь» ***).

Чэрнышэўскі заклікае сялян да сякеры—да рэвалюцыі. У сваёй адозве «К барским крестьянам» ён гаворыць:

«Дык вось яно да чаго па царскаму-то маніфесту ды па ўказах справа паведзена; не да волі, а да таго яно ідзе каб у вечную кабалу вас памешчык узяў, ды яшчэ такую кабалу, якая значна і значна горш цяперашняй» ****).

А каб выйсці з гэтай кабалы, ён у той-жа адозве гаворыць сялянам на зразумелай ім мове:

«А вось яшчэ аб чым, браткі, салдат прасіце, каб яны вас вучылі, як у ваеннай справе парадак трымаць, а акрамя таго, ружжамі запасаіцеся, хто можа, ды ўсякай зброяй... А калі ўсё гатова будзе, значыць усюды падтрымка падрыхтавана, ну, тады справу пачынай» *****).

З прыведзеных выказванняў Леніна аб Чэрнышэўскім і самога Чэрнышэўскага відаць, што ён быў ідэолагам сялянскай рэвалюцыі.

Як-жа думаў Чэрнышэўскі пабудаваць новае грамадства, вызначыць характар рэвалюцыі, за якую ён змагаўся?

Ленін у артыкуле «Аграрная праграма соцьял-дэмакратыі ў першай рускай рэвалюцыі» пісаў:

«Усякая сялянская рэвалюцыя, накіраваная супроць сярэднявечнага пры капіталістычным характары ўсёй грамадскай гас-

*) Цыціравана па Леніну, т. I, стар. 179.

**) Ленін, т. II, стар. 115.

***). Літаратурное наследство, т. II, стар. 408.

****) Чэрнышэўскі, т. I, стар. 147.

*****). Там-жа, стар. 150.

падаркі, ёсць буржуазная рэволюцыя. Але не ўсякая буржуазная рэволюцыя ёсць сялянская рэволюцыя» *).

Барацьба Чэрнышэўскага за сялянскую рэволюцыю супроць прыгонніцтва і самадзяржаўя была рэволюцыйнай барацьбой. Ён рашуча змагаўся за развіццё класавай барацьбы ў Расіі.

Як ідэолаг сялянскай рэволюцыі і барацьбіт супроць лібералаў, Чэрнышэўскі бачыў ужо тады, што прыгоннікі здольны толькі на здзелку з царом, на подласць. Але трэба сказаць, што, змагаючыся за сялянскую рэволюцыю, за дэмакратычны шлях развіцця, Чэрнышэўскі не пакінуў свайго утапічнага пункту погляду на сельскую абшчыну, як на сродак пераходу да соцыялістычнага грамадства. Барацьба Чэрнышэўскага з самадзяржаўем за яго звяржэнне і за перадачу памешчыцкай зямлі сялянам без выкупу была барацьбой за утапічны соцыялізм. Чэрнышэўскі ў сялянскай абшчыне бачыў матэрыяльную базу для пабудовы соцыялізма, а сялянства лічыў той грамадскай сілай, якая пабудуе соцыялістычнае грамадства.

Ідэі Чэрнышэўскага былі утапічнымі, бо мы ведаем, што сялянскі рух без кіраўніцтва пролетарыята перамагчы не можа:

«Сялянскія паўстанні могуць прыводзіць да поспеху,—гаворыць таварыш Сталін,—толькі ў тым выпадку, калі яны спалучаюцца з рабочымі паўстаннямі. Толькі камбінаваныя паўстанні на чале з рабочым класам могуць прывесці да мэты» **).

Чэрнышэўскі быў не толькі соцыялістам-утапістам, а і паслядоўным рэволюцыйным дэмакратам, які ўмеў уплываць на ўсе палітычныя падзеі ў рэволюцыйным духу.

Ленін лічыў асветнікаў 60—70-х год папярэднікамі соцыял-дэмакратыі. У сваёй бяссмертнай рабоце «Што рабіць?», растлумачваючы ролю тэорыі ў рабочым руху і ролю партыі, як перадавога барацьбіта, Ленін пісаў:

«А каб хоць колькі-небудзь канкрэтна ўявіць сабе, што гэта азначае, няхай чытач успомніць аб такіх папярэдніках рускай соцыял-дэмакратыі, як Герцэн, Белінскі, Чэрнышэўскі і бліскучая плеяда рэволюцыянераў 70-х год» ***).

З гэтай плеяды Ленін вылучае Чэрнышэўскага, як больш паслядоўнага дэмакрата. Ленін гаворыць, што Чэрнышэўскі «зрабіў велізарны крок уперад супроць Герцэна. Чэрнышэўскі быў значна больш паслядоўным і баявым дэмакратам» ****). Хоць Чэрнышэўскі і быў соцыялістам-утапістам, але ён бліжэй іншых утапістаў падыходзіў да навуковага соцыялізма. Ён перш за ўсё рэволюцыянер-дэмакрат, які заклікае масы да рэволюцыі, да сякеры.

У тэорыі Чэрнышэўскі быў матэрыялістам. Ён бачыў, што барацьба паміж ідэалізмам і матэрыялізмам ёсць барацьба паміж палітычнымі партыямі, і ў гэтай барацьбе ён стаяў на пункце погляду матэрыялізма. Ён цаніў дыялектычны метада Гегеля, але не разумеў яго да канца.

Будучы паслядоўнікам Фейербаха ў філасофіі, Чэрнышэўскі не

*) Ленін, т. XI, стар. 437.

**) З беседы таварыша Сталіна з нямецкім пісьмешнікам Эмілем Людвігам.

***) Ленін, т. IV, стар. 381.

****) Ленін, т. XVII, стар. 342.

змог узняцца да ўзроўню матэрыялістычнай дыялектыкі. Вось што пісаў па гэтаму пытанню Ленін:

«Чэрнышэўскі—адзіны сапраўды вялікі рускі пісьменнік, які здолеў з 50-х год аж да 88-га года застацца на ўзроўні цэльнага філасофскага матэрыялізма і адкінуць мізэрную бязглуздыцу неакантыянцаў, пазітывістаў, махістаў і іншых блытанікаў. Але Чэрнышэўскі не здолеў, вярней: не мог, у сілу адсталасці рускага жыцця, узняцца да дыялектычнага матэрыялізма Маркса і Энгельса» *).

Чэрнышэўскі аддаў жыццё за вызваленне народа, за народную справу, за шчасце пакаленняў. «Я ніколі не падаражу жыццём для трыумфу сваіх пераконанняў, для трыумфу свабоды, роўнасці, брацтва... і калі ўпэўнен буду, што перамогуць яны, нават не пашкадую, што не ўбачу дня трыумфу і царства іх»,—так пісаў Чэрнышэўскі яшчэ 20-гадовым юнаком у сваім дзённіку. Гэтыя словы мужа баграцкіта-рэвалюцыянера Чэрнышэўскі апраўдаў усім сваім жыццём, усёй сваёй барацьбой за народную справу.

У нашу выдатную сталінскую эпоху збыліся нават самыя палкія мары асветнікаў-рэвалюцыянераў таго часу. У 1840 годзе папярэднік Чэрнышэўскага—Вісарыён Белінскі напісаў прарочыя словы:

«Зайздросцім унукам і праўнукам нашым, якім суджана бачыць Расію ў 1940 годзе—Расію, якая стаіць на чале адукаванага свету, дае законы і навуцы і мастацтву, і прымае благагавейную даніну павагі ад усяго адукаванага чалавецтва».

Народы Савецкага Саюза бачаць, як пад кіраўніцтвам вялікай партыі Леніна—Сталіна мы дабіліся ажыццяўлення гэтых мар.

Мы жывем у выдатную эпоху—у вялікую сталінскую эпоху трыумфу свабоднай сацыялістычнай працы, трыумфу сацыялістычнай дэмакратыі.

Пад сонцам вялікай Сталінскай Канстытуцыі расцвітае цудоўнае, радаснае, шчаслівае і творчае жыццё ўсяго нашага шматмільённага народа.

Усё лепшае, перадавое чалавецтва з глыбокай верай і надзеяй глядзіць на Савецкі Саюз, над якім горда палымнее вялікі сцяг Леніна—Сталіна—сцяг вызвалення працоўных і прыгнечаных ва ўсім свеце.

Г. Маханёк

*) Ленін, т. XVIII, стар. 295.

Ун. Галоўліт БССР № 638.
Тыраж 7400 экз.
35×150 друк. зн. (61, арк.).
Зладз ў набор 16/X-39 г.
Памака да друку 22 XI-39 г.

РЭДКАЛІГІЯ.

Друкарня імя Сталіна, Мінск, Дом Друку. Зак. № 1035.

2

0

ЦАНА 40 кап.

В0000000 19889 10